

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANA BİLİM DALI
İNANÇ TURİZMİ BİLİM DALI

**KASTAMONU'NUN İNANÇ TURİZMİ AÇISINDAN ÇEKİM
GÜCÜ OLUŞTURAN DEĞERLERİNİN ARAŞTIRILMASI VE
SINIFLANDIRILMASI**

AYŞE DEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DOÇ. DR. AYDOĞAN AYDOĞDU

OCAK - 2022
KASTAMONU

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Ayşe DEMİR

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****KASTAMONU'NUN İNAÇ TURİZMİ AÇISINDAN ÇEKİM GÜCÜ
OLUŞTURAN DEĞERLERİNİN ARAŞTIRILMASI VE
SINIFLANDIRILMASI****AYŞE DEMİR****KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANA BİLİM DALI
İNAÇ TURİZMİ BİLİM DALI
DANIŞMAN:DOÇ. DR. AYDOĞAN AYDOĞDU**

İnanç turizminin, son yıllarda diğer turizm çeşitleri arasında öne çıktığı, ülke ekonomileri için önemli bir seçenek olduğu görülmektedir. Bir inancı timsal eden somut ve somut olmayan kültürel miras ögesi varlıklar inanç turizmi açısından önemli birer çekim gücünü oluşturmaktadır. Türkiye her üç semavi din için önemli somut ve somut olmayan değerlere sahiptir. Ülkemizde inanç turizmi kapsamında özellikle İslamiyet'e ait birçok kutsal mekân ve değerlere sahip olan illerden biri de Kastamonu'dur. Bu çalışmanın amacı, Kastamonu'da İslamiyet inancı açısından çekim gücü oluşturan değerlerin neler olduğunun tespit edilmesi ve sınıflandırılmasıdır. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılan tarama modelinde bir araştırmadır. Araştırma amaçlarına erişilebilmesi için öncelikle ilgili yazın derinlemesine taranmış, tezin kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Sonrasında ise Kastamonu kent merkezinde yaşayan İslamiyet inancına ve Kastamonu'nun İslami eserlerine hâkim bireylerden bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Araştırma sorularına geçerli ve güvenilir yanıtlar oluşturulacağına inanılan bir görüşme formu geliştirilmiş ve yapılandırılmış görüşme tekniği ile veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Katılımcılardan elde edilen bilgiler değerlendirilerek bazı önerilerde bulunulmuştur. Araştırma sonucunda Kastamonu'nun inanç açısından çekim gücü oluşturan değerlerinin Kutsal Mekânlar, Kutsal Zatlar, Kutsal Olaylar, Kutsal Eşyalar ve Kutsal Sular olarak sınıflandırılabilceği sonucuna varılmıştır. Ayrıca tarihi, dini ve kültürel anlamda potansiyeli yüksek olan Kastamonu ilinin, oluşturulan sınıflamayla karakterize edilen bu potansiyelden yeteri kadar yararlanamadığı sonucuna varılmıştır. Kastamonu ilinin inanç turizmi kapsamında gelişiminin sağlaması için de öneriler sunulmuştur.

ANAHTAR KELİMELEER: İnanç, Turizm, İnanç Turizmi, Kastamonu

Ocak 2022, 129 Sayfa

ABSTRACT**MSC THESIS****RESEARCH AND CLASSIFICATION OF KASTAMONU ATTRACTIVE
VALUES FOR FAITH TOURISM****AYŞE DEMİR****KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
DEPARTMENT OF TOURISM MANAGEMENT
RELIGIOUS TOURISM
SUPERVISOR:ASSOC. PROF. DR. AYDOĞAN AYDOĞDU**

It is seen that faith tourism has come to the fore among other types of tourism in recent years and is an important option for the economies of the countries. Intangible and intangible cultural heritage elements that embody a faith constitute an important attraction in terms of faith tourism. Turkey has important tangible and intangible values for all three monotheistic religions. Kastamonu is one of the provinces in our country, which has many holy places and values belonging to Islam within the scope of faith tourism. . The aim of this study is to determine and classify the values that create attraction in terms of Islamic belief in Kastamonu. The study is a survey model using qualitative research methods. In order to reach the research purposes, the related article first scanned in depth, then the theoretical framework of the thesis created. Afterwards, a working group was formed from individuals living in the city center of Kastamonu, who are well-versed in the Islamic faith and Islamic works of Kastamonu. An interview form believed to provide valid and reliable answers to the research questions was developed and data were collected using a structured interview technique. The obtained data were analyzed using descriptive analysis technique. Some suggestions were made by evaluating the information obtained from the participants. As a result of the research, it was concluded that Kastamonu's values that create attraction in terms of faith can be classified as Sacred Places, Sacred Persons, Sacred Events, Sacred Objects and Sacred Waters. In addition, it has been concluded that Kastamonu province, which has a high historical, religious and cultural potential, cannot sufficiently benefit from this potential, which is characterized by the classification created. Suggestions were also presented for the development of Kastamonu within the scope of faith tourism.

KEYWORDS: Faith, Tourism, Religious Tourism, Kastamonu

January 2022, 129 Page

TEŞEKKÜR

Lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince bana her anlamda çok yönlü katkısı olan, her ziyaretimde beni nazikçe karşılayan, akademik bilgi birikimi ve donanımı ile örnek aldığım, tez çalışmam boyunca kıymetli bilgi ve düşüncelerini benimle paylaşan ve uzun çalışma saatlerini sabırla bana ayıran değerli danışman hocam Doç. Dr. Aydoğan AYDOĞDU'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Kastamonu Üniversitesi'ne başladığım andan itibaren bilim ve deneyimlerinden yaralandığım tüm hocalarıma, beni kırmayarak kıymetli zamanlarını bana ayıran görüşme yaptığım bütün katılımcılara ve her zaman her konuda yanımda olduğunu bildiğim kıymetli arkadaşım Hasibe HATUNOĞLU'na çok teşekkür eder hayatı boyunca başarılarının devamını dilerim.

Hayatıma girdiği günden itibaren dünyamı güzelleştiren, bu süreçte desteğini benden hiç esirgemeyen, her daim yanımda olan yol arkadaşım İbrahim KESKİN'e çok teşekkür ederim. Ayrıca hayatımın her anında yanımda olan, desteklerini ve sevgilerini hep hissettiren anneme, babama, kardeşlerime ve en yakın arkadaşım, can dostum Eda Nur ÇIRAK'a ve hayatımda olan bütün değerli arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

AYŞE DEMİR

Kastamonu, 2022

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TAAHHÜTNAME	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar DİZİNİ	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Araştırmanın Amacı	4
1.2 Araştırmanın Önemi	4
1.3 Araştırmanın Varsayımları	5
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	6
2.1 Turizm	6
2.2 Turizm Türleri	7
2.2.1 Sağlık Turizmi	8
2.2.2 Kültür Turizmi	8
2.2.3 Kongre Turizmi.....	9
2.2.4 Yayla Turizmi	9
2.2.5 Mağara Turizmi	10
2.2.6 Deniz Turizmi	10
2.2.7 Dağ ve Kış Turizmi.....	11
2.2.8 Yat Turizmi.....	11
2.2.9 Eko-Turizm.....	12
2.2.10 Gastronomi Turizmi.....	12
2.3 İnanç Turizmi	13
2.3.1 İnanç Turizminin Tarihçesi.....	15
2.3.2 İnanç Turizmi Çeşitleri	17
2.3.2.1 Aktif inanç turizmi	17
2.3.2.2 Pasif inanç turizmi.....	17
2.3.3 İnanç Turizminin Özellikleri	18
2.3.4 İnsanların İnanç Turizmine Katılma Sebepleri	19
2.3.5 Dünya’da İnanç Turizmi	21
2.3.6 Türkiye’de İnanç Turizmi	28
2.3.6.1 Musevilik dini bakımından çekim merkezleri.....	31
2.3.6.2 Hristiyanlık dini bakımından çekim merkezleri.....	33
2.3.6.3 İslam dini bakımından çekim merkezleri	35
2.4 Kastamonu	39
2.4.1 Kastamonu İli ve Özellikleri.....	39
2.4.1.1 Coğrafi özellikleri	39
2.4.1.2 Tarihsel gelişimi.....	40
2.4.1.3 Sosyal ve kültürel özellikleri.....	42
2.4.1.4 Ekonomik özellikleri.....	47
2.4.2 Kastamonu İlinin Turizm Potansiyeli	50
2.4.3 Kastamonu’da İnanç Turizmi	53

3. YÖNTEM.....	54
3.1 Araştırmanın Modeli	54
3.2 Evren ve Örneklem.....	54
3.3 Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması.....	55
3.4 Verilerin Analizi.....	56
4. BULGULAR	57
4.1 Kastamonu İli İnanç Turizmi Çekim Unsurları.....	57
4.2 Cami ve Mescit ve Külliyeleer.....	57
4.2.1 Yılanlı Külliyesi.....	58
4.2.2 Mahmut Bey Cami.....	59
4.2.3 Nasrullah Kadı Külliyesi	60
4.2.4 İsmail Bey Külliyesi	60
4.2.5 Atabey Gazi (Kırk Direkli) Cami	61
4.2.6 Hz. Pir Şeyh Şa'bân-ı Veli Cami ve Külliyesi.....	61
4.2.7 Yakup Ağa Külliyesi	63
4.2.8 Benli Sultan Külliyesi	64
4.2.9 Sinan Bey Cami	64
4.3 Türbeler	65
4.3.1 Âşıklı Sultan (Yanık Evliya) Türbesi	66
4.3.2 Karanlık Evliya Türbesi.....	66
4.3.3 Hepkebirler Sahabe Türbesi.....	67
4.3.4 Müfessir Alâeddin Türbesi	67
4.3.5 Mehmet Feyzi (ŞALLIOĞLU) Efendi Türbesi	68
4.3.6 Abdülfettah-ı Veli Türbesi.....	68
4.4 Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler.....	69
4.5 Katılımcıların Kastamonu'da inanç turizmi denince akla neler gelmektedir ifadesine yönelik algıları ile ilgili bulgular	73
4.6 Katılımcıların insanları inanç turizmi açısından Kastamonu'ya yönelten çekim unsurlarının neler olduğuna yönelik algılarıyla ilgili bulgular.....	76
4.7 Katılımcıların Kastamonu'da bulunan bu çekim unsurlarının gücünün ne olduğunu ve bu çekim unsurlarının gücünün nereden kaynaklandığına dair algılarına ilişkin bulgular	79
4.8 Katılımcıların çekim gücünü oluşturan unsurların Kastamonu'da nerede, ne ölçüde vardır ifadesine dair algılarına ilişkin bulgular	82
4.9 Katılımcıların bölgenizde bulunan inanç öğeleri (kişi, mabet, efsane, kutsal eşya vb.) hakkında bilgi sahibi misiniz? Burası ile ilgili bildiğiniz herhangi bir rivayet ve uygulanan bir inanç ritüeli var mıdır? İfadesine dair algılarına ilişkin bulgular	84
4.10 Katılımcıların Kastamonu ilinin inanç turizmi potansiyeline yönelik algıları.....	87
4.11 Katılımcıların Kastamonu ilinde kültür ve inanç turizmi kapsamında ulusal ve uluslararası nitelikte etkinlikler yapılmakta mıdır? İfadesine yönelik algılarına ilişkin bulgular	90
4.12 Katılımcıların Kastamonu'nun inanç turizmi açısında çekim gücü oluşturduğunu inandığınız olay, olgu, kişi ya da nesnelere ilgili bir kümeleme yapılırsa hangi başlıklar altında sınıflandırma yapılabilir? İfadesine Yönelik Algılarıyla İlgili Bulgular.....	92

4.13 Katılımcıların Kastamonu'nun inanç turizmi açısından çekim gücü oluşturduğunu inandığınız öğeler (olay, olgu, kişi nesne, efsane vb.) ilgili eklemek istediğiniz başkaca bir şey var mı? İfadesine yönelik algılarıyla ilgili bulgular	94
5. TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER.....	97
KAYNAKLAR	107
EKLER.....	127
EK- A: Görüşme Formu	127

TABLOLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1 Dünyadaki başlıca dinler ve inanan sayıları	22
Tablo 2.2 En çok turist çeken kutsal alanlar ve ziyaretçi sayıları	23
Tablo 2.3 Dünyadaki en önemli inanç merkezleriz	27
Tablo 2.4 Türkiye’de Hristiyanlık açısından önemli olan merkezler	30
Tablo 2.5 Türkiye’de 2015-2021 yılları arası inanç turizmi verileri	31
Tablo 2.6 Türkiye’de musevi dinine ait inanç çekim merkezleri.....	33
Tablo 2.7 Türkiye’deki 90 İslam eseri ve ibadet yeri	36
Tablo 2.8 Yıllara göre Kastamonu nüfusu	43
Tablo 2.9 Yıl ve cinsiyete göre okuryazarlık (+6)	44
Tablo 2.10 Kastamonu’da taşınmaz kültür varlıklarının sayıları.....	45
Tablo 2.11 Kastamonu’da festival ve yerel etkinlikler takvimi	46
Tablo 2.12 Kastamonu’da bulunan tesis sayıları ve oda-yatak kapasiteleri	52
Tablo 2.13 Yıllara göre geliş ve geceleme turist istatistikleri.....	52
Tablo 2.14 Şeyh Şaban-ı Veli müzesi ziyaretçi sayıları	53
Tablo 4.1 Kastamonu il merkezinde bulunan cami, mescit ve külliyeler	58
Tablo 4.2 Kastamonu şehrinde bulunan türbeler	65
Tablo 4.3 Katılımcıların yaşına ilişkin bulgular	69
Tablo 4.4 Katılımcıların cinsiyetine ilişkin bulgular	70
Tablo 4.5 Katılımcıların medeni durumuna ilişkin bulgular.....	70
Tablo 4.6 Katılımcıların eğitim durumlarına ilişkin bulgular	70
Tablo 4.7 Katılımcıların meslek değişkenine ait bulgular	71
Tablo 4.8 Katılımcıların çalıştıkları kuruma ilişkin bulgular.....	72
Tablo 4.9 Katılımcıların gelir durumlarına ilişkin bulgular.....	72
Tablo 5.1 Kastamonu’da çekim unsurlarının sınıflandırılması.....	102

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

TDK	: Türk Dil Kurumu
UNWTO	: United Nations World Tourism Organization (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü)
TURSAB	:Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
UNESCO	:United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜİK	:Türkiye İstatistik Kurumu
KVMGM	: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

1. GİRİŞ

Turizm etkinlikleri yaratmış olduğu ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel sonuçlarla binyılımızın en önemli olayı kabul edilmektedir (Usta, 2005: 5; Aydoğdu ve Mızrak, 2017: 367). Turizmin sağlamış olduğu ekonomik kazanımlar gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler için olduğu kadar günümüz çağdaş ekonomilerinde gelişmiş ülkeler için de önemlidir (Aydoğdu ve Duman, 2017: 5). Bu öneme koşut ülkeler turizm pazarından aldıkları payı daha da arttırmak için çetin bir rekabete girişmişlerdir (Öner, 2018: 2). Turizm pazarından pay alma yarışı beraberinde ürün çeşitlendirmesi ve hizmet farklılaştırması çabalarını da getirmiştir (Aydoğdu ve Duman, 2017: 6). Söz konusu çabaları zorunlu kılan unsurlar arasında değişen turist profili ve istemleri de sayılabilir (Şaman, 2009: 1).

Bir inancı timsal eden somut ve somut olmayan kültürel miras ögesi varlıklar inanç turizmi açısından önemli birer çekim gücünü oluşturmaktadır. Bu nedenle son yıllarda inanç turizminin, turizm çeşitleri arasında öne çıktığı; tercihli talep yaratmada ülke, bölge ve turistik istasyon ekonomileri için önemli bir seçenek olduğu görülmektedir. Türkiye üç semavi din için önemli somut ve somut olmayan değerlere sahiptir. İstanbul, İzmir, Bursa, Hatay, Konya, Adana, Mardin gibi şehirler Türkiye’de inanç turizminin yoğunlaştığı yerleşkelerdir. Önceleri Musevilik ve İsevilik inancına sahip toplumlara ev sahipliği yapan Anadolu 1071 Malazgirt Savaşı sonrasında Türkleşme ve İslamlaşma sürecine girmiştir. Kastamonu Türk Boylarının yerleştiği önemli yerleşkelerden biri olup İslamiyet açısından önemli merkezlerden biri haline gelmiştir. Bu gelişmeler Anadolu’nun pek çok merkezinde olduğu gibi Kastamonu’da da ilk Türk-İslam yapıtları verilmesi sonucunu doğurmuştur. Kastamonu’nun Türklerin hâkimiyetindeki gelişim süreçlerine baktığımızda Selçuklu, Çobanoğulları, Candaroğulları ve Osmanlı Dönemi’nde pek çok İslami eserin inşa edildiğini görürüz. Bu gelişim Kastamonu kısa zaman da bir kültür ve inanç merkezi olmasını sağlamıştır.

Kastamonu’da inşa edilen İslami eserler şehrin inanç turizmi açısından yüksek bir potansiyele erişmesini de beraberinde getirmiş ve “Evliya Şehri” niteliği

kazandırmıştır. Kastamonu'nun her bir köşesinde inşa edilen cami ve türbeler bu nitelemenin hakkını vermektedir (İbret, Altınöz ve Uğurlu, 2015: 247).

Kastamonu'da geniş kitlelere hitap edebilecek, potansiyeli yüksek turizm çeşitlerinin teşvik edilmesi ve geliştirilmesinin Kastamonu'ya büyük katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu bakış açısıyla Kastamonu İslami inanç değerleri açısından Türkiye'de hiçbir ilin sahip olamadığı bir potansiyele sahiptir.

İnsanlık tarihinin başlangıcından bugüne kadar bütün din ve inanç sistemleri gerilerinde mezar, tapınak ve türbe gibi birçok inanç eseri ve tarihi önemli yapıtlar bırakmışlardır. Bütün bu eserler inanç turizmi açısından değişik güdülerin doğmasına neden olabilmekte ve güçlü birer çekim unsuru haline gelebilmektedirler. Bu sebeple gezginleri inanç merkezlerine yönelik seyahat etmeye neyin güdülediğinin araştırılması ve bu çekiciliklerin sınıflandırılmasında yarar vardır (Okuyucu ve Somuncu, 2015: 630).

Anlatılanlar bağlamında araştırmanın amacı, Kastamonu kent merkezinde yer alan ve insanları inanç açısından seyahate yönelten unsurların tespit edilmesi ve bunların sınıflandırılmasıdır. Bu bağlamda araştırmada:

1. İnanç açısından hangi unsurlar bir çekim gücü oluşturmaktadır?
2. Söz konusu çekim gücü oluşturan unsurlar her neyse Kastamonu'da nerede ne ölçüde vardır?
3. Bu unsurları nasıl sınıflandırabiliriz? Sorularının yanıtları aranmaktadır.

Bugüne kadar geçen süreç içerisinde Kastamonu'da inanç açısından çekim gücü olarak kabul edilen olay, olgu ya da nesnelere sınıflandırılmasına yönelik herhangi bir araştırmaya rastlanılmamış olması yapılan bu araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Hangi çekim unsurunun hangi niteliğinden dolayı bir İslami inanç açısından çekicilik oluşturduğu konusunda bir sınıflama çalışması yapılmamıştır. Bu sorunu ele alan araştırmanın bu boşluğu dolduracağı ve inanç turizmi yazınına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Beş bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde araştırmanın amacına, önemine ve varsayımlarına değinilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümü kuramsal çerçeve ve ilgili çalışmalardan oluşmaktadır. Bu bölümde turizm kavramı ve turizm çeşitleri tanımlanmıştır. Bu bölümde ayrıca inanç turizmi ve Kastamonu'nun inanç turizmi bilgileri incelenerek detaylı bir biçimde açıklanmıştır

Çalışmanın üçüncü bölümünde araştırmanın yöntemi ve çözümlemesi bir bütün olarak ele alınmıştır. Dördüncü bölümde ise bulgulara yer verilmiş ve yorumlanmıştır. Bulgular bölümünde ayrıca Kastamonu'nun inanç turizmi açısından çekicilik oluşturan unsurları tespit edilerek sınıflandırılmıştır. Araştırmanın beşinci ve son bölümünde Kastamonu'nun var olan inanç potansiyelinin artırılmasına yönelik bir tartışma sunulmuş ve önerilere yer verilmiştir.

Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinin işe koşulduğu tarama modeline sahip bir örnek olay taramasıdır. Örnek olay taramaları, çoğunlukla, nitel verilerin toplanıp değerlendirildiği araştırmalardır. Bu nedenle istatistiksel çözümlemelere olanak vermez. Buna karşın verileri yorumlama gücü daha fazladır (Karasar, 2020: 120). Tarama modeli, var olan bir durumu, olayı var olduğu şekliyle saptanmasının amaçlandığı bir araştırma tekniğidir. Tarama modelinde çalışmaya konu olan olay ya da obje kendi şartları içinde ve olduğu gibi tanıtılmaya çalışılmaktadır. Yani var olan durum, hiçbir şekilde değiştirilemez (Karasar, 2020: 109).

Yanıt aranan araştırma sorularına, geçerli ve güvenilir cevaplar alabilmek için iki aşamalı bir yaklaşım benimsenmiştir. Öncelikle ilgili yazın derinlemesine taranmış ve tezin kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. İkinci aşamada ise, yazın incelemesi sonucu bir görüşme formu oluşturulmuştur. Araştırmada yapılandırılmış görüşme formu ile veriler toplanmıştır. Kastamonu Merkez ilçede bulunan İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü çalışanları, Vakıflar Bölge Müdürlüğü Şube Müdürü, Kastamonu Müftülüğü memurları, önemli cami imamları, kanaat önderleri ve İlahiyat Fakültesi akademisyenleri ile görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen veriler betimleyici analiz tekniğiyle çözümlenmiştir.

1.1 Araştırmanın Amacı

İnsanoğlunun varoluşundan bu yana kutsallık atfedilen mekân ve nesnelere her zaman ilgi odağı olmuştur. Bu nedenle son yıllarda önemi giderek artan turizm türlerinden biri de inanç turizmidir. Dünya ölçeğinde inanç açısından önemli çok sayıda çekicilik bulunmaktadır. Türkiye de inanç merkezlerinin ve çekiciliklerinin hatırı sayılır düzeyde olduğu ülkelerden birisi olup her üç semavi din açısından önemli somut ve somut olmayan değerlere sahiptir. Bu mirastan nasibini alan illerimizden biri de Kastamonu'dur. Kastamonu inanç öğeleri bakımından yüksek bir varlığa ve inanç turizmi potansiyeline sahiptir. Ancak bir ülke, bölge ve/ya turistik varış noktasının inanç turizminden pay alabilmesi için bu potansiyelin tespit edilmesi ve inanç açısından hangi değerlerin çekicilik oluşturduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Anlatılanlar bağlamında çalışmanın temel amacı, Kastamonu ilinin merkezinde yer alan ve insanları inanç açısından seyahate yönelten unsurların tespit edilmesi ve bunların sınıflandırılmasıdır.

1.2 Araştırmanın Önemi

Araştırmanın birçok açıdan önemli olduğuna inanılmaktadır. Kadim şehir Kastamonu'da yaklaşık 17 bin evliyanın yaşayıp ebediyete göçtüğü düşünülmektedir. Bu kadar çok manevi önderin yaşamış olduğu şehirde inanç turizmi açısından çekim gücü oluşturacak çok sayıda unsur da bir arada bulunmaktadır. Kastamonu sahip olmuş olduğu manevi zenginliklere rağmen inanç turizminden alması gereken payı alamamaktadır. Bu yetmezliğin temelinde insanları manevi inançları açısından seyahate yönelten arz yönlü verilerin Kastamonu özelinde bir sınıflamaya tabi tutulmamış olmasının rolü olduğuna inanılmaktadır. İncelemekte olduğunuz tez çalışmasının söz konusu boşluğu bir ölçüde gidererek Kastamonu'ya yönelik inanç turizmi talebine olumlu etki yapması beklenmektedir. Bu kabul çalışmanın en önemli çıktılarında biri olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte araştırma sonuçlarının inanç turizmi yazınına önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Böylesi bir katkı, çalışmayı önemli kılan bir diğer olgu olarak kabul edilebilir. Araştırma sonuçlarının inanç turizmi turlarını düzenleyen seyahat araçları açısından da ilham verici bir sonuç yapması beklenmektedir. Böylelikle Kastamonu'ya yönelik

düzenlenecek örgütlü kitle turizmi çabalarının ivme kazanacağı ve şehre yönelik inanç turizmi tercihli bir turistik talebin artacağı beklenmektedir. Benzer bir etkinin Kastamonu'yu bireysel olarak ziyaret edecek potansiyel inanç turizmi talebine de olumlu etki yapması ümit edilmektedir. Bu beklenti çalışmayı önemli kılan bir diğer olgu olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca alanında yapılan ilk çalışma olmasından dolayı da önemlilik arz etmektedir.

1.3 Araştırmanın Varsayımları

Araştırmanın varsayımları:

- Araştırmada görüşüne başvurulmuş çalışma gurubunun konularında uzman oldukları,
- Araştırmacının katılımcılara yönelmiş olduğu soruları, araştırmacının ifade etmek istediği biçimde algıladıkları,
- Katılımcıların görüşme formları aracılığıyla yöneltilen sorulara samimi ve yansız yanıtlar verdikleri biçimindedir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

2.1 Turizm

İlkçağlardan günümüze insanlar çeşitli amaçlarla yakın yerlerden uzak yerlere doğru seyahatler gerçekleştirmişlerdir. Bu seyahatler dini, askeri ve ticari amaçlarla yapılmaya başlanmıştır. Daha sonra kişi başına düşen gelirin artması, kişilerin boş zamanlarının olması ve sanayinin gelişmesi gibi nedenlerle zamanla turizmi sosyokültürel ve ekonomik bir olay durumuna getirmiştir (Göçmen, 2008: 4)

Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe sözlüğünde turizm; *“Dinlenme, eğlenme, görme, tanıma vb. amaçlarla yapılan gezi”* ve *“Bir ülkeye veya bir bölgeye turist çekmek için alınan ekonomik, kültürel, teknik önlemlerin, yapılan çalışmaların tümü”* olarak tanımı yapılmaktadır (TDK, 2021).

Turizm Latince’de geri dönme anlamına gelen “tornus” sözcüğünden gelmektedir. İngilizce’de “tour” sözcüğü ise; sürekli yaşanan yere dönmek koşuluyla gerçekleşen ziyaret anlamına gelmektedir (Aksoy, 1998: 1).

Turizm çeşitli açılardan ele alınarak tanımlanmıştır. Bu çeşitlilik turizmin çok yönlü ve çok işlevli bir olay olmasından kaynaklanmaktadır. Turizm, sürekli yaşanan yerden başka bir bölgeye farklı amaçlarla gerçekleştirilen, bir seneden daha az, 24 saatten fazla olacak şekilde, bireylerin para kazanma amacı dışında farklı dürtülerle gerçekleştirdiği seyahatlere verilen addır.

Önceki paragrafta verilen tanımlamanın dışında farklı yazarlar tarafından turizmin birçok tanımı yapılmıştır. İlk tanım 1905 senesinde Guyer-Feuler tarafından yapılmıştır. Guyer-Feuler’e (1905) göre turizm, “Gitgide artan hava değişimi ve dinlenme gereksinimleri, doğa ve sanatla beslenen göz alıcı güzellikleri tanıma isteğine, doğanın insanlara mutluluk verdiği inanan, özellikle ticaret ve sanayinin gelişmesi ve ulaşım araçlarının kusursuz hale gelmesinin bir sonucu olarak ulusların veya toplulukların birbirlerine daha çok yakınlaşmasına olanak veren modern çağa özgü bir olay” olarak tanımı yapılmıştır (Guyer-Feuler 1905’den aktaranlar Kozak vd., 2010: 1).

Bormann'a göre ise turizm, "dinlenme, eğlenme, ticari veya mesleki faaliyet amacı ile birçok halde özel toplantılar ya da olaylar nedeni ile gerçekleştirilen seyahatlerin tümüdür. Ancak bu yolculuklar esnasında sürekli yaşanan yerden ayrılışın geçici olması zorunludur (Toskay, 1983; 23).

Hermann Von Schullar, turizmin ekonomik yönü üzerinde yoğunlaşmış ve turizmi, "başka bir ülkeden, şehir veya bölgeden yabancıların gelmesi ve geçici süre kalmalarıyla ortaya çıkan hareketin ekonomik yönünü ilgilendiren faaliyetlerin tümü" diye açıklamıştır (Kozak vd., 2010: 1).

Meyer ise turizmi; "her insanın değişik derecelerde bulunan kaçma ve uzaklaşma isteklerinden ortaya çıkan psikolojik kaynaklı yer değiştirme faaliyeti" olarak tanımlamıştır (Kozak vd, 2010: 2)

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (United Nations World Tourism Organization [UNWTO]) turizmi, "gelir getirici etkinlikler dışında kalan boş zamanların hemen hepsini içine alan bir seyahat, bundan doğan konaklama, yeme-içme, ulaşım, eğlence gibi hizmetler ve ilişkilerdir" diye tanımlamaktadır (Middleton, 2001: 32).

Özlüce; kişilerin sürekli yaşadıkları bölgeden farklı bölgeye, dinlenme, eğlenme, iş, spor, sağlık, kültür, aile ziyaretleri, seminer, kongre gibi amaçlarla seyahat ettikleri, gittikleri bölgede 24 saat zaman geçirip bir gece konaklama şartıyla yapılan seyahatlerin bütünüdür (Olahı, 1990: 21).

2.2 Turizm Türleri

Turistik ürün politikası, uygulanan ülkeye önemli ölçüde ekonomik gelir ve sosyal avantajlar sağlamaktadır. Turistik ürünler uluslararası turizm piyasasında turizme yönelik istemi güçlü bir biçimde etkilemektedir. Turistik ürün ne kadar cazip ise kazanılan kâr da o kadar yüksek olacaktır. Ülkelerde uygulanan politikalara koşut çeşitli turistik ürünlerin geliştirilmesi ve çok yönlü bir ayrıcalığa eriştirilmesi turizm olayının büyümesinin önemli basamaklarından ilkidir. Dolayısıyla ülkeler, kendi bünyelerinde klasik, alışlagelmiş deniz-kum-güneş tiplerinden çıkarak diğer

turizm unsurlarını açığa çıkarmaya çalışmaktadırlar (Cengiz, 2012: 11). Bu turizm ürünleri aşağıda incelenmiştir.

2.2.1 Sağlık Turizmi

İnsanların sağlığını tekrar kazanmak için tedavi amaçlı başka bir bölgeye konaklamak sureti ile yaptıkları seyahatler sağlık turizmi olarak tanımlanabilir. Bu seyahati gerçekleştirenlere ise sağlık turisti denilmektedir (Aslanova, 2013: 131).

Günümüzde turizm sadece farklı yerler görmek, eğlenmek amacıyla yapılmamaktadır. Bunun yanında termal su kaynaklarından ve iklim tedavisinden faydalanmak insanları seyahate yönelten diğer etmenlerden biridir. Sağlık amacıyla yapılan turizm aşağıdaki üç türün ortaya çıkmasına sebep olmuştur:

* Klimatizm, temiz havanın bol olduğu dağ ve deniz gibi ortamlarda gerçekleşen bir tedavi şeklidir.

* Termalizm, şifalı doğal su kaynaklarının (kaplıca, ılıca, içmeler vb.) sağlık kurallarına uygun bir şekilde tedavi amacıyla kullanılmasıdır. Bilinen en eski tedavi ve güzellik yöntemlerinden biridir.

* Üvalizm, meyve ve sebzelerle yapılan kürün tedavi amaçlı kullanılmasıdır (Aydın, 2012: 92).

2.2.2 Kültür Turizmi

Bir ülkenin ya da bir bölgenin kültürel zenginliklerini, halkın yaşayış şekillerini görmek; folklor, festivaller, müzik, sinema gösterileri gibi kültürel etkinliklere katılmak amacıyla gerçekleştirilen geziler kültür turizmi olarak tanımlanmaktadır (Emekli, 2006: 54). Gezginler hem farklı deneyimler kazanmak hem de bu gibi yerleri tanımak ve görmek amacıyla kültür turizmi etkinliklerine katılmaktadırlar (Huh, 2002: 7-8).

Kültür turizmi en fazla turist çeken turizm çeşitlerinden biridir. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)'ne göre kültür turizmi uluslararası turizm hareketliliğinin %40'ını oluşturmaktadır (Andres Artal-Tur, 2018: 179).

2.2.3 Kongre Turizmi

Benzer veya farklı meslekteki bireylerin bilimsel konularda bilgi değişiminde bulunmak amacıyla toplandıkları, zamanı sınırlandırılmış ulusal ya da uluslararası toplantılara kongre ya da uluslararası yazındaki adı ile “convention” denmektedir (Ünal, 2014: 19). Bu çeşit toplantılar düzenledikleri şehirlerde turizm açısından bir hareketlilik sağlamalarından dolayı “kongre turizmi” olgusunu ortaya çıkarmaktadır (Alaşhan, 2018: 5).

İnsanların devamlı yaşadıkları ya da çalıştıkları yerler haricinde, uzmanlık gerektiren bilimsel alanlarda veya meslek dallarında, belirli bir konuda bilgi alışverişi yapmak amacıyla toplanmalarından doğan seyahat, konaklama olay ve ilişkilerinin tümüne kongre turizmi denmektedir (Karasu, 1990: 32).

Kongre turizminin ekonomik yönden otuz yedi bölüm üzerinde doğrudan etkisi bulunmaktadır. Kongreye katılan kimselerin, etkinlik esnasında konaklama, yiyecek-içecek, ulaşım, eğlence, spor, tercümanlık ve bilişim hizmetlerine kadar pek çok sektör ile bağlantısı bulunmaktadır (Öztaş ve Polat, 2021: 123).

2.2.4 Yayla Turizmi

Serüven tutkunlarının ve doğayla iç içe olmayı sevenlerin yüksek rakımlı yerlere yaptıkları kısa zamanlı ve konaklama amacı güden turizm etkinliğine yayla turizmi denmektedir. Bu turizmin temel amacı, ülkemizin kendine mahsus bozulmamış kültürel çekicilikleri olan yaylaları ve yayla hayatını, doğayı da koruyarak deneyimlemektir (Göktaş,2016: 17).

Yayla turizmi, yaylalarda konaklama, dinlenme, temiz ve serin havada yürüyüş yapma, doğal ve kültürel amaçlı gözlemlerde bulunma, geleneksel yayla hayatını

izleme ve etkin olarak katılma gibi etkinlikleri kapsamaktadır (Sezer ve Kılıç, 2015: 9).

Ülkemiz yayla turizminde oldukça yüksek bir potansiyele sahip olup her bir bucağında birçok yaylaya sahiptir. Anadolu'nun yüksek dağları yayla turizmi bakımından birçok seçenek sunmaktadır. Yaşadıkları bölgelerde yayla bulunan insanlar, hayvanlarını beslemek ve yazın sıcağından uzaklaşmak amacıyla bu yaylalara yönelmektedirler (Çolak, 2009: 24).

2.2.5 Mağara Turizmi

Turizm açısından ülkemizde bulunan mağaralar önemli bir potansiyele sahiptir. Mağara ortamında akma, buharlaşma, damlama sonucuyla oluşan şekillerin biçim ve boyutları açısından tanıtıkları görsellik mağaraların en önemli özelliklerinden biridir (Soykan vd, 2008: 393).

Türkiye'de birçok mağara yeterince korunamadığından ve değerlendirilemediğinden dolayı yıkımlara maruz kalmaktadırlar. Ülkemizde birçok önemli mağara yerli ve yabancı turistler tarafından ilgi görmektedir. Alanya'da bulunan Damлатаş Mağarası, Mersin'in Silifke ilçesindeki Cennet-Cehennem Mağaraları, Antalya'da bulunan Karain Mağarası ve Burdur'da bulunan İnsuyu Mağarası en çok ziyaret edilen mağaralar arasında sayılabilir (Tosun, 2014: 27).

2.2.6 Deniz Turizmi

Deniz turizmi kişilerin devamlı ikamet ettiği bölgelerden denizin odak noktası olduğu, rekreasyonel etkinliklerin gerçekleştirildiği mekânlara yaptıkları seyahatlerin tümüdür (Orams, 2002). Kıyı ve denizle ilgili olan bütün etkinlikler deniz turizmi kapsamındadır. Deniz turizmi, dalış, balık tutma, deniz kayağı, deniz canlılarını seyretme gibi faaliyetlerle beraber doğa ve kültür seyahatleri gibi etkinlikleri de içermektedir (Zell, 2003).

Deniz turizmi çeşitlerinden biri olan kurvaziyer turizmi, deniz turizmi kategorisinin içinde yer almaktadır. Kurvaziyer turizmi yaşlı ve sosyoekonomik düzeyi yüksek

Avrupalı ve Amerika Birleşik Devletleri ziyaretçiler tarafından rağbet gören bir turizm çeşididir (Çoban, 2015: 9).

2.2.7 Dağ ve Kış Turizmi

Kış turizmi; kış sporları, serüven ve heyecan tutkunlarının tercih ettiği belirli bir yükseklik ve eğime sahip olan, kış mevsiminde kar alan dağlık bölgelerde yapılan, bunun yanında insanların sıhhatli hayat sürmelerine de yarar sağlayan bir turizm çeşididir. Özellikle bu turizmin kışın yapıyor olması turizmin on iki aya yayılması çabalarını desteklemektedir. Kış turizminin gerçekleştirildiği dağlar her mevsim çekiciliklerini devam ettirmektedirler. Kış aylarında kış turizminden yararlanan bu yerler yaz mevsiminde ise yayla turizmi, doğa turizmi, kongre turizmi gibi faaliyetler için de yararlanılmaktadır (Albayrak, 2013: 198-199).

Kış turizmi dendiğinde akla ilk olarak kayak sporu gelmektedir. Ancak kayak yapmak için kar yağması, karın en az 120 gün yerde kalması ve bu sporun her çeşidinin uygulanabilmesine olanak kılması ve her seviyeden insanların kayabileceği elverişli kavisli pistlerin bulunması gerekmektedir. Ülkemizde kış turizmi için önemli merkezler bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi ve ilk akla gelen Bursa'da bulunan Uludağ'dır. Antalya ilinde bulunan Beydağları, Ankara-Elmadağ, Bolu-Beyoğlu Dağları; Erzurum-Palandöken; Kayseri-Erciyes; Kars-Sarıkamış ve Kastamonu'da yer alan Ilgaz Dağı önemli diğer merkezler arasında sayılabilir (Akova, 2000: 74).

Dağlık bölgelerde tırmanma, kayak ve yürüyüş yapma gibi amaçlarla yapılan bu turizm türüne de dağ turizmi denmektedir. Ülkemizde hem kış hem de deniz turizmi açısından oldukça değerli kaynaklar bulunmaktadır. Bu kaynakların değerlendirilmesi maksadıyla Bakanlar Kurulu on bir adet dağ ve kış sporları merkezini turizm merkezi olarak duyurmuştur (Gümüş, 2019: 32-33).

2.2.8 Yat Turizmi

Yat turizmi, yolcu ulaşımının dışında daha çok insanların gezmek, eğlenmek ve spor gibi amaçlarla yatla yaptıkları geziye denmektedir (Narin, 2000: 20). Yat turizmi,

ziyaretçinin yata varmasıyla başlayıp seyahat bitiminde yatı terk etmesi arasında gerçekleşen tüm turistik faaliyetlerden meydana gelmektedir (Tosun, 2014: 28-29).

Ülkemizde en önemli yat limanları Antalya, İzmir, Datça, Kuşadası ve Bodrum gibi bölgelerimizde bulunmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

2.2.9 Eko-Turizm

Kültürel kaynakları koruyarak ve yöre halkına sosyal açıdan iyileşme sunan, dokunulmamış doğal ortamlara gerçekleştirilen seyahat ve ziyaretlere eko-turizm denmektedir (Arslan, 2007: 31).

İleride, dünya turizm hareketinden kazanç sağlayacak olanlar doğalarını bozulmadan muhafaza edenler olacaktır (Akşit, 2007: 455). Ülkemiz Akdeniz’de bulunan en değerli turizm bölgelerinden bir tanesidir. Ortalama 8.000 km. boyutundaki sahilleri, farklı medeniyetlerden kalan varlıklı geçmişi ve kültürel mirasa ve çeşitli iklimlere sahip oluşundan dolayı harikulade bir ekosisteme sahiptir. Türkiye jeolojik yapısı ve doğal varlıkları bakımından diğer ülkelerle kıyaslanamayacak seviyede adeta bir zenginlikle donatılmıştır (Bozok ve Yılmaz, 2008: 125).

2.2.10 Gastronomi Turizmi

Gastronomi kelimesi, gaster ve nomas sözcüklerinin birleşiminden oluşmuştur. Yunanca “gaster“ mide anlamına “nomas” ise yasa anlamlarına gelmektedir. Gastronomi; bir bölgenin kendine özgü zengin yiyeceklerini, yeme-içme adetlerini ve yemek hazırlama sanatını kapsamaktadır (Kivela ve Crofts, 2005). Bir diğer ifadeyle de gastronomi kavramı, yiyecek ve içeceklerin geçmiş tarihinden başlayarak bütün hususlarının detaylı bir şekilde anlaşılması, hayata geçirilmesi ve gelişmesini sağlayarak bugünün koşullarına uyarlanması çalışmalarını ele alan bir bilim dalıdır (Hatipoğlu, 2010: 4). Gastronomi turizmi ise yöresel bir yemeği tatmak ya da o yemeğin yapım aşamalarını izlemek için, yerel ya da kırsal meydanları, restoranları, yemek festivallerini ve özgün sahaları ziyaret etmek olarak tanımlanmaktadır (Yüncü, 2010: 29).

Ülkelerin kendi mutfak kültürlerinin kullanılması ve tanıtılması turizm potansiyelinin tanıtılmasında büyük önem arz etmektedir. Günümüzde gastronominin ülke tanıtımlarında ön plana çıkmaya başladığı görülmektedir. Dünya mutfakları, kültürel iletişimin ve etkileşimin bir sonucu olarak da ilerleme kaydetmeye başlamışlardır (Küçükaltan, 2009: 16).

Çalışma temel olarak inanç turizmi odaklıdır. Bu nedenle izleyen alt başlıkta inanç turizmi hakkında daha ayrıntılı bilgi verilmesinin doğru bir davranış olacağına inanılmaktadır.

2.3 İnanç Turizmi

İnsanlar, geçmiş asırlardan beri olağanüstü varlıklara inanmış, bu varlıklara bir kutsallık yüklemiş ve bu varlıklara yakın olma gayreti içerisinde olmuşlardır. Bu gereksinim yeni bir turizm türü olarak inanç turizmini doğurmuştur (Adak, 2018: 23).

İnanç, çok eski çağlardan bu yana yolculuk için önemli bir güdülenme kaynağı olmuştur (Henderson, 2002). İncanın kişiyi sürüklediği duygu ve düşünce atmosferinde gerçekleştirilen etkinlikler, manevi ölçüde rahatlamaya, arınmaya ve güçlenmeye neden olmaktadır. Yaşanan bu duygusal ve düşünsel yoğunluk, kişinin maneviyatında da önemli değişimlere sebep olmakta ve kişiyi istemli olarak yolculuk etmeye güdülemektedir (Kervankıran ve Eryılmaz, 2017: 277).

İnanç turizminde temel güdü, turizm etkinliğine katılan kişilerin manevi ve dini gereksinimlerinin giderilmesidir. Bunların yanı sıra, diğer uluslararası kültürlerinin ve dinlerinin tanınması, kutsal varlıklarının keşfedilmesi de seyahat nedenleri arasında bulunmaktadır (Altun ve Çınar, 2019: 18).

İnanç turizmi, esasında bireylerin inançlarını gösterme maksadıyla kutsal olarak niteledikleri yerleri ziyaret etmeleriyle başlamıştır (Karaman ve Usta, 2006: 474). İnanç turizmi, “Kişilerin dini ibadetlerini yerine getirmek maksadıyla sürekli yaşadıkları yerleşkelerden çıkarak inanç açısından çekicilik oluşturan yerlere,

gerçekleştirdikleri seyahatlerin tümüdür (Subaşı, 1996: 2). Başka bir tanıma göre inanç turizmi; inançlarının icap ettiği dini gerekleri yerine getirme, dua etme, inanılan ilaha karşı olan manevi vazifelerini tamamlama ve ruhen rahatlama maksadıyla dini açıdan önem arz eden ve kutsal kabul edilen mekânların ziyaretiyle karakterize edilen bir turizm çeşididir (Usta, 2005: 2). Bu inançlar doğrultusunda yapılan ziyaretler, birçok insanın değişik bölgelere gitmesine sebep olmaktadır. Bunun sonucunda gidilen bölge kültürel, sosyal ve ekonomik açıdan olumlu anlamda bir etki görmektedir (Şaman, 2009:10).

Devingen ve durağan özelliklere sahip bir etkinlik olan inanç turizmi, faaliyet boyunca yapılan çevre değişikliği ve etkinliği dinamizmin ifadesini göstermektedir. Bir mekâna dini amaçla gelen turist, bu amacın yanı sıra bölgedeki diğer turizm etkinliklerinden de faydalanmaktadır (Kaçar, 2020: 28). İnanç turizmi kültürel turizmin bir parçası olarak da değerlendirilmektedir (Türkel, 2019: 11). Hac kapsamında Fatıma'yı ziyaret edenler ayrıyeten yakın civardaki kültürel değeri olan şehirlere de ziyaret gerçekleştirmektedirler (Rinschede, 1992: 52). Kutsal alanlara sahip bölgeler orada hayatını sürdüren insanlara büyük bir yarar sağlamaktadır. Sadece turizm sektörünün değil, diğer iş alanlarının da gelişmesine imkân sağlamaktadır. Burada yer alan otel, hediyelik eşya dükkânları, kitapçılar ve dini objeler satan dükkânlar da kazanç elde etmektedir. Bu sayede yerel halk zenginleşmektedir (Vukonic, 2002). Bu da turizm destinasyonunda gelirlerin artmasına sebep olmaktadır (Kaçar, 2020: 28).

Bireylerin yaşamlarına dair problemlerini ele almasına ve aşmasına imkân kılan insanüstü bir gücün varlığını kabul eden inançlar ve uygulamalar sisteminin tümü din olarak tanımlanmaktadır (Raj ve Morpeth, 2007:1). Raj ve Morpeth, yolculuk için dinin bir ilham kaynağı olarak önemini savunmuştur (Raj ve Morpeth, 2007). Dinlerin var olduğu andan itibaren bireylerin inandıkları dinin öğretilerini yerine getirmek amacıyla kutsal mekânları ziyaret etmeleri, bireyleri kitleler halinde bu kutsal mekânlara seyahat etmeye itmektir (Karabulut ve Köksal, 2019: 88). Kutsal mekânlar, bir toplumun dinî yaşamının merkezi olan, insan yaşamına yön veren ve mana kazandıran yerlerdir. İnsanların dini ne olursa olsun insanlar yaradılışı gereği kutsal yerlere gereksinim duymuştur. Kişi bu hissi mabette rasgele bir yerde

olduğundan daha derin hisseder. Çünkü bu kutsal mekânlar ilahi âlemlerle dünyevi âlemin kesiştiği, tanrı ile insanın bir nevi buluştuğu ve kişinin kendisini manevi huzur içinde bulduğu yerlerdir (Erbaş, 2002: 98).

Dini binalar ve mekânlar, inanç ritüelleri, festivaller, din amaçlı kutlamalar önemli turist çekicilikleri arasındadır (Henderson, 2002). Her sene milyonlarca kişi inançlarından dolayı ya da hac maksatlı, dünyanın her bir civarında yer alan antik ve modern kökenli mekânlara ve yapılara seyahatler gerçekleştirmektedirler. Müslüman, Hıristiyan ve Hindu dinine sahip yaklaşık 240 milyon kişinin her sene hac amaçlı seyahat ettiği ileri sürülmektedir (Timothy ve Olsen, 2006). Arabistan'da bulunan Mekke ve Medine günümüzün en çok tanınan inanç çekim merkezleridir. Bunların yanı sıra İsrail'deki Kudüs, İspanya'daki Santiago de Compostela, Roma'daki Vatikan, Fransa'da bulunan Lourdes, Filistin'deki Beytüllahim, Meksika'daki Our Lady of Guadalupe Bazilikası, Hindistan'daki Kashi Vishwanath Tapınağı, Japonya'daki Meiji Tapınağı kişilerin dini görevlerini ifa etmek için ziyaret ettiği günümüzün en çok tanınan inanç turizmi merkezlerinden bir kısmıdır (Altun ve Çınar, 2019: 18).

2.3.1 İnanç Turizminin Tarihçesi

İnanç güdüsüyle gerçekleşen seyahatler insanlık tarihi kadar eskidir ve din, insanlık tarihinin başlangıcından beri bireylerin hayatında var olmuştur (Süt, 2014: 488). Arkeologlar ve Antropologlar bu olgunun Avrupa, Asya, Amerika ve Avustralya'daki kabile toplumlarında tarih öncesi dönemlerde başladığına ait güçlü kanıtlar bulmuşlardır. Stonehenge gibi anıtlar ve mağara duvarlarındaki süslemeler bugünkü katedrallerin görevini görmekteydi. Bu yapılar her yerden inanan insanları kendisine çeken inanç merkezleri durumundaydılar (Rinschede, 1992: 53). Hıristiyanlık öncesi çağlarda, Eski Mısır ve Hellen kültürlerinde inanç turizminin olduğu bilinmektedir (Rzazade vd., 2018: 428).

Eski dönemlerde gelişmiş toplumlar arasında dini ve politik güç birbiri ile sıkı bir bağ içindeydi. Antik Mısır'daki Abydos, Heliopolis, Thebes, Luxor ve Karnak gibi dini merkezler, yüzbinlerce hacı tarafından ziyaret edilen yerlerdir. Hititler

krallarıyla beraber, bazı zamanlar savaşları bile yarıda bırakarak yıllık festival ve kutsal seyahatler düzenlemişlerdir (Rinschede, 1992: 53).

Hristiyanlık'ta inanç turizminin ilk örneklerini Hristiyanlığın ortaya çıktığı ve yayılmaya başladığı süreç içerisinde dini yayma amacıyla yapılan seyahatler oluşturmaktadır. Bu seyahatlere örnek olarak Aziz Paul'un yapmış olduğu seyahatler gösterilebilir (Yüksel, 2019: 13). Orta Çağ'da Romalı Santiago de Compostela, Canterbury Katedrali ve Kudüs, Hristiyanlar için Hac yolculuğu ile aynı manaya gelmekteydi. Bu kutsal mekânlar söz konusu çağın en önemli seyahat destinasyonları durumunda idi (Wright, 2008, s.34, 35).

Bir yandan MS. 620'lerden sonra Müslümanlık da, Arap dünyasında, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da yayılmaya başladı. Müslümanlar için kutsal kabul edilen Mekke, Medine gibi birçok yer dini maksatla ziyaret edilir oldu. Bunun yanı sıra Budizm, Konfüçyanizm ve Hinduizm gibi doğu dinlerinin egemen olduğu coğrafyalarda da kişilerin kutsal kabul ettikleri yerlere dini maksatla yolculuklar gerçekleştirdikleri görülmekteydi (Oğuz, 1999: 24). Hac ibadeti için yapılan yolculuklar İslam dini için ilk inanç turizmi örneği sayılmaktadır.

İnsanlar çok çeşitli amaçlarla kutsal yerlere seyahat ettiler. Bazıları günahlarını bağışlatabilmek, bazıları dileklerinin kabul olması için dua etmek, kimisi de sağlık problemlerine ilahi bir deva bulmak için seyahat ediyordu (Turan, 2012: 55). Bu seyahatler gidilen yerlere ekonomik katkıda sağlamaktaydı. Nitekim ortaçağın kutsal şehirlerinde görülen zenginlik ve refahın temelinde dini seyahatlerden doğan gelirler önemli bir rol oynamış idi (Kaya, 1999: 2).

İnanç turizmi, bugün tatil ve kültürel turizme de yakından bağlıdır. Örneğin; hac organizasyonlarına katılanlar için genellikle bir gün boş olarak planlanır. Böylelikle yakın çevrelere hacılar günlük geziler yapma imkânına sahip olurlar (Şaman, 2009: 12).

2.3.2 İnanç Turizmi Çeşitleri

İnanç turizmi “aktif inanç turizmi” ve “pasif inanç turizmi” olarak iki şekilde sınıflandırılabilir (Aksoy, 1998: 6).

2.3.2.1 Aktif inanç turizmi

Bir ülke insanların dini gereksinimlerini yerine getirme maksadıyla farklı bölgeleri ziyaret etmeleri ve bu ziyareti süresince turizm kavramı içindeki ilişkilerden yararlanmaları, gidilen ülke bakımından aktif inanç turizmi olarak değerlendirilebilir (Kaya, 1999: 5).

Aktif inanç turizmine, iç turizm hareketlerini de katmak gereklidir. Zira ülke içinde yer alan çekim alanları, ülke yurttaşları tarafından da ziyaret edilmektedir. Bu kabul iç turizm hareketine olumlu yönde bir hareketlilik katmaktadır (Aksoy, 2002: 421).

Örnek vermek gerekirse; Dini görevleri icabınca insanların Türkiye’den Arabistan’da bulunan Mekke ve Medine gibi inanç merkezlerine gitmesi Suudi Arabistan için dış aktif inanç turizmidir. Hıristiyanlar için önemli olan ve Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yer alan Efes gibi hac yerlerine dini amaçla yapılan seyahatler de Türkiye açısından dış aktif inanç turizmi sayılmaktadır (Kurnaz, 2013: 10).

Aktif inanç turizminde önemli olan, yurtdışından gelen konuklar tarafından ziyaret edilen dini merkezlerin bulunmasıdır. Aktif inanç turizminin en önemli hususu, seyahatlerin gerçekleştirildiği ülke ekonomisine döviz bırakması ve ekonomik bir değer yaratmasıdır (Çelik, 2008: 23).

2.3.2.2 Pasif inanç turizmi

Bir ülke insanların dini gereksinimlerini yerine getirmek maksadıyla çeşitli bölgeleri ziyaret etmeleri ve bu ziyareti süresi boyunca turizm kavramı içindeki ilişkilerden yararlanmaları, bu insanların ülkeleri açısından pasif inanç turizmi olarak tanımlanabilir (Aksoy, 1998: 7).

Örnek vermek gerekirse; inançları gereği Yunanistan'dan Türkiye'ye gelerek İstanbul'daki Fener Rum Patrikhanesi'ni ziyaretleri Yunanistan açısından dış pasif inanç turizmidir. Hıristiyanlar bakımından önemli olan ve Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan Efes gibi hac yerlerine dini amaçla yapılan ziyaretler, ziyaretleri yapan insanların ülkeleri bakımından dış pasif inanç turizmidir (Usta, 2005: 7).

Pasif inanç turizminde hac ziyaretleri yapılan inanç merkezlerinin elimizde bulunması değil, bu inanç merkezlerinin bulunduğu ülkenin topraklarını ziyaret etmek ve bunun için de turizm işletmelerinin olanaklarından istifade ederek karşılığında döviz bırakmak önemlidir (Kaya, 1999: 6).

2.3.3 İnanç Turizminin Özellikleri

İnanç turizmi genellikle üç biçimde ortaya çıkmaktadır.

- Hac vazifesini yapmak maksadıyla, kutsal yerlere yapılan grup ya da bireysel seyahatler
- Belirli dini tarihlerde, önemli dini olayların yıl dönümlerinde yapılan büyük çaplı toplantılar.
- Turistik bir yol üzerinde bulunan önemli dini alanları ve yapıları, turun süresinin dışında ziyaret etmek için yapılan turlar.

Dince zorunlu kılınan kutsal yerlere seyahatler aşağıdakilerden en az birine ulaşmayla yerine getirilebilmektedir (Usta, 2005: 8).

- **Dini koşullardan biri olan hac vazifesini gerçekleştirmek:** Hac Müslümanlar ve Yahudiler için yerine getirilmesi gereken bir zorunluluktur. Diğer dinler içinse hac ruhani bir arınma olarak görülmektedir (Kurnaz, 2013: 17).
- **Bir adağı yerine getirmek, teşekkürlerini arzetmek, günahlarından temizlenme ve arzularını iletme:** Bireyler yaşamlarında dünyevi yollarla çözümü olmayan bir problemle karşı karşıya kaldıklarında bu problemi

çözebilmek için ilahi bir gücün yardımına ihtiyaç duymaktadırlar. Kutsal bir mekâna gerçekleştirilen seyahatin amacı o bölgede ki ilahi koruyucu vasıtasıyla bu tür bir yardım yakarışının ulaştırılmasını sağlamaktır. Bu yerde inanan bireyler işledikleri suçlarını bildirmekte, adaklar adamakta, bağışlanma istemekte ve ileride daha ilahi bir hayat idame ettireceklerine ilişkin vaatte bulunmaktadırlar (Kızılkaya, 2013: 22).

- **Sosyal ve manevi manada ayrıcalıklı bir statüye erişmek:** Birçok toplumda dini bir seyahat gerçekleştirmek sosyal açıdan dindarlığın bir göstergesidir (Yörük, 2010: 4).
- **Belirli dinsel olayları kutlamak ve anmak:** Tüm dinlerin kendi üyelerince kutsal saydığı belirli yaşanmışlıklarla ilgili törenleri ve inançları bulunmaktadır. Peygamberlerin dünyaya gelişleri, mukaddes olarak kabul edilen kişilerin ölümleri veya bu mukaddes kişiler tarafından yapılan belirli seyahatler dini öğreti ve efsanelerde kayıtlı bulunmaktadır (Usta, 2005: 9).
- **Benzer dinden olanlarla ilişkide olmak ve bağlantı kurmak:** Hac seyahatlerini ve gönüllülük (misyonerlik) toplantılarını içermektedir. Hac seyahatlerinin asıl amacı dine mensup kişilerin buluşmasını sağlamak için bir sebep yaratma olarak ifade edilmektedir (Omuzlu, 2019: 14).
- **Hakikati yaymak:** Pek çok din bireylere hakikatleri anlatmak veya dini yayma gibi niyetlerle gönüllülük hareketlerini desteklemektedir (Usta, 2005: 9).
- **Konferanslar ve dini toplantılar organize etmek:** Bir dine bağlı olmayan örgütler gibi dini gruplar da çalışmalarını verimli biçimde devam ettirmeye gereksinim duymaktadırlar. Bu maksatla da dini gruplar gelişimlerini takip edebilecekleri, mensuplarının ruhani erklere aktif biçimde erişmelerini sağlayacak eğitim verebilecekleri düzenli toplantılar gerçekleştirmektedir (Çelik, 2008: 25).

2.3.4 İnsanların İnanç Turizmine Katılma Sebepleri

Günümüzde, bireyler manevi doyum ihtiyaçlarına da maddi değerlere verdikleri önem kadar önem vermektedirler. Bu gereksinimlerini giderebilmek için ise hızla dini faaliyetler etrafında bir araya gelmektedirler. Yapılan araştırmalar insanları

seyahate güdüleyen sebeplerin başında dinsel unsurların yer aldığını ortaya koymaktadır (Aksoy, 1998: 7-8).

Kişilerin inanç turizmine katılma nedenlerini psikolojik nedenler, dini arz kaynaklarının zenginliği, dini gün ve bayramlar, dini yayma faaliyetleri başlıkları altında dört grupta sınıflandırmak mümkündür (Aksoy, 1998: 7-8).

Psikolojik Sebepler: Bireyleri turizm olayına iten nedenleri belirleyebilmek için araştırmacılar, bu hususla alakalı bir sınıflandırma yapmışlardır. Araştırma sonucunda merak, din, kültür, eğitim, dinlenme, eğlence, spor, sağlık, tarihi yöreleri gezme, sosyal yönü olan ziyaretler olarak bir sınıflama yapılmıştır. Yapılan incelemede iki esas motif oluşmaktadır. Bunların birincisi "kaçış", ikincisi "yöneliş" motifleridir. Kaçış motifi tekdüze bir hayattan kaçmak, yöneliş motifi ise beklentilere uygun bir dünya arayışı olayını ifade etmektedir (Şaman, 2009: 13).

İslamiyet'in başladığı zamandan itibaren İslam Dünyası'ndan milyonlarca insan, Arabistan'daki kutsal mekânlara her sene seyahatler gerçekleştirerek dini görevlerini yerine getirmektedirler. İslami hac organizasyonları, her sene aynı mekânda iki milyona yakın kişiyi bir araya getirmektedir (Aksoy, 1998: 8).

Dini Arz Kaynaklarının Zenginliği: Uluslararası turizm kaynaklarının arz potansiyeli değerlendirildiğinde dinsel nitelikli turistik yerlerin bir hayli fazla olduğu gözlemlenmektedir. Arabistan'daki Mekke ve Medine, Türkiye'de Artemis Tapınağı, Mısır'da Piramitler, Vatikan, Kudüs, Kapadokya ve Efes bunlardan mühim olanlarıdır. Türkiye inanç açısından birçok ülkede bulunmayan güçlü çekim merkezlerine ve dini eserlere sahiptir. Anadolu'nun sayısız uygarlığa beşiklik etmesi bu zenginliğin temelinde yatan en önemli unsurdur. İsimleri İncil'de 163 defa geçen yalnız Anadolu'da bulunan 39 mekân bulunmaktadır. Bunlardan bazıları Antakya, Galatya (Ankara), Efes, Konya, Bitanya (İzmit), Sard şehirleri, Yedi Kilise'dir (Aksoy, 1998: 9).

Dini Gün ve Bayramlar: İlahi dinlerin birçoğunda dinsel değeri olan günler ve bayramlar bulunmaktadır. Bu günlerde bir araya gelip kaynaşmak hep bir arada dini görevleri yerine getirmek dince gerekli olduğundan bu günler mübarek tatil günleri olarak sayılmıştır. İslamiyet'te cuma günleri mübarek kabul edilmiş, Ramazan ve Kurban Bayramları da tatil edilmiştir. Hac vazifesi Kurban Bayramı zamanında

Müslümanlara farz sayılmıştır. İslamiyet'in hüküm sürdüğü bölgelerde bu mübarek zamanlarda bir arada ibadet edildiğinden bu günler inanç turizmi bakımından bilhassa dinamik ve yoğun olarak geçmektedir. Hristiyanlarda Aralık ayının son haftası Hz. İsa'nın doğum günü sebebiyle mübarek gün sayılmaktadır. Yahudiler için de Cumartesi günleri mübarek sayılmaktadır. (Eykyay, 2013: 23).

Dini Yayma Faaliyetleri: Geçmişte peygamberler ve inanan diğer insanlar dini yaymak için birtakım seyahatler yapmışlardır. Bu seyahatlerle inananlar dini bilgilerini geliştirmişler ve o dine mensup insanlarla kaynaşma sağlamışlardır (Göktaş, 2016: 22).

2.3.5 Dünya'da İnanç Turizmi

Günümüzde turistlerin turizmden beklentisi farklılaşmış ve turist profili değişmiştir. Bununla birlikte dünya turizminde yaşanan ilerlemelerle farklı niteliklere sahip turistik şehirlere ve bölgelere talep gün geçtikçe artmaktadır. Aynı zamanda turistler farklı bir bölge ve ülke ararken, o yörede ki farklı turizm çeşitlerine de yönelmektedirler (Şahiner, 2012: 29). Bu turizm çeşitlerinden biri de inanç turizmidir. Günümüz koşullarının seyahatleri kolaylaştırması ve ulaşım ve haberleşme teknolojinin gelişmesiyle birlikte, inanç turizmi gitgide daha geniş kitlelere yayılan bir faaliyet haline gelmiştir (Sargın, 2006: 4).

İnanç turizmi amacı ile dünyada yılda ortalama üç yüz milyon kişi seyahate çıkmakta ve bu seyahatlerin getirmiş olduğu yirmi milyar dolar ek gelir için ülkeler inanç turizmi için çeşitli politikalar geliştirmektedirler. Bu gelişmeler turizm pazarından yararlanmak isteyen ülkeler arasında çetin bir rekabetin doğmasına neden olmaktadır (Çetinkaya, 2019: 11).

İnanç turizminin önemi ve büyüklüğü Dünya çapında dinler ve bu dinlere inanan insan sayısına bakıldığında daha net görülmektedir. Dünyadaki her on bireyden dokuzu bir dine inanmaktadır. Dünya'da bugün 2.2 Milyar Hristiyan, 14 Milyon Yahudi, 1.6 Milyar Müslüman, 1 Milyar Hindu, 500 Milyon Budist, 400 Milyon kişi Afrika geleneksel dinlerine ve Çin halk dinlerine bağlıdır. Elli sekiz Milyon insan Bahai İnanıcı, Jainizm, Şihizm, Şintoizm, Taoizm, Tenrikyo, Wicca, Zerdüştlük ve benzeri dinlere inanmaktadır. Bir milyar 100 milyon insan da herhangi bir dine

inanmamaktadır (Olçay ve Albuz, 2016: 7-8). Tablo 2.1.' de bu dinleri ve inananları görmekteyiz.

Tablo 2.1

Dünyadaki Başlıca Dinler Ve İnanan Sayıları

Dinler	İnanan Sayıları
Hıristiyan	2.2 Milyar
Müslüman	1.6 Milyar
Hindu	1 Milyar
Yahudi	14 Milyon
Budist	500 Milyon
Geleneksel Dinler	400 Milyon
Bahai İnanıcı, Jainizm, Şihizm, Şintoizm, Taoizm, Tenrikyo, Wicca, Zerdüştlü ve diğer dinler	58 Milyon
İnançsız	1 Milyar 100 Milyon

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Dünya turizminin büyümesiyle gezginler, çeşitli dinlere bağlı bireyler, yeni ülke ve bölge arayışları içindeyken, bununla beraber o civarda diğer turizm çeşitlerini de araştırmaktadırlar. Bu nedenle dini açıdan önem arz eden camiler, kiliseler, sanat tarihi açısından önem arz eden anıtlar, müzeler, evler bu bakış açısıyla incelenerek turistlerin hizmetine arz edilmektedir (Akın, 2016).

Turistler dini vazifeleri ve arzuları gereği kutsal yerlere seyahatler gerçekleştirmektedirler. Dolayısıyla inanç, alınıp satılan bir eşya olamaz. Fakat

kişilerin inançlarından ötürü “hacı” olmak, kutsal mekânları görmek, ruhani doyuma erişmek için yolculuk yaptıkları da bir gerçektir (Kaynak, 2010). Dinî ve sosyo-kültürel yönden görüngenü olmuş hac olayı; dünyanın en büyük dinlerinin (Budizm, Hinduizm, İslam, Yahudilik ve Hristiyanlık) önemli merkezleri durumuna gelmiş ve toplum için öteki merkezlere göre ayırt edici bir özellik kazanmıştır (Collins, 2010: 440).

Kutsal mekânlar olarak en çok uğranılan merkezler; İslamiyet’te Mekke ve Medine, Hristiyanlık’ta Kudüs, Roma ve Efes, Musevilik’te yine Kudüs’tür. Sayılan bu kutsal mekânlar, üç semavi din için önemli hac merkezlerinin başında gelmektedir (Erbaş, 2002: 100). Hinduizm’de, Benares ve Ganj Nehri; Budizm’de ise Bodhi Gaya, ve Kuşinagara önemli hac merkezleridir (Özby vd., 2012: 135). Dünyada inanç turizmi hareketleri bazı bölgelerde daha yoğun görülmektedir (Bkz. Tablo 2.2.).

Tablo 2.2

En Çok Turist Çeken Kutsal Alanlar Ve Ziyaretçi Sayıları

Kutsal Alanın Adı	Bulunduğu Şehir / Ülke	Yıllık Ortalama Ziyaretçi Sayısı (Milyon Kişi)
Kumbh Mela	Hindistan	100
Meiji Tapınağı (Şinto tapınağı) ve Sensoji Tapınağı	Tokyo, Japonya	30 + 30
Ayyappan Tapınağı	Sabarimalai, India	30
Kashi Vishwanath Tapınağı	Varanasi, Hindistan	21,9
Our Lady of Guadalupe Bazilikası (1999 yılında en çok ziyaret edilen Katolik Mabedi)	Meksika	20
Tirupati Tirumala Devasthanams Tapınağı	AndhraPradesh, Hindistan	18,25

Tablo 2.2'nin Devamı...

Arba'een, Karbala	Kerbela, Irak	15
Notre Dame Katedrali	Paris, Fransa	13,65
Harmandir Sahib / Darbar Sahib (Altın Tapınak)	Amritsar, Hindistan	13
Sacr� Coeur Bazilikası	Paris, Fransa	10,5
Naritasan Shinshoji Tapınağı	Chiba, Japonya	10
Tsurugaoka Hachimangu Tapınağı	Kanagawa, Japonya	10
Tirumala Venkateswara Tapınağı	Tirupati / Bala-Ji, Hindistan	10
Nanputuo Tapınağı	Xiamen, �in	10
Kiyomizu-dera ve Kinkaku-ji Tapınakları	Kyoto, Japonya	10+6
Ise Jingu Tapınağı	Ise, Japonya	8,5
Sanctuary of Our Lady of Lourdes	Lourdes, Fransa	8
Western Wall (Batı Duvarı - Ağlama Duvarı)	İsrail	8
St. Peter's Bazilikası	Vatikan	7
Dazaifu Tenmangu Tapınağı	Dazaifu, Japonya	6,6

Tablo 2.2'nin Devamı...

Basilica of the National Shrine of Our Lady of Aparecida	Brezilya	6,6
Köln Katedrali	Köln, Almanya	6
Vrindavan	Braj, Hindistan	6
Padre Pio Tapınağı San Giovanni	Rotondo, İtalya	6
St. Mark Bazilikası	Venedik, İtalya	5,6
St. Francis of Assisi Bazilikası	Perugia, İtalya	5,5
St. Patrick Katedrali	New York, ABD	5,5
Dvaraka	Gujarat, Hindistan	5
Sultanahmet Camii (Blue Mosque)	İstanbul, Türkiye	5
Ginkaku-ji (Silver Pavilion Tapınağı)	Kyoto, Japonya	5
Musashi Ichinomiya Hikawa Tapınağı	Saitama, Japonya	5
Jasna Gora Manastırı	Czestochowa, Polonya	5
Fatima	Portekiz	5
Lotus Tapınağı	Yeni Delhi, Hindistan	4,5
Sistine Şapeli	Vatikan	4

Tablo 2.2'nin Devamı...

Qadiriyyah Tapınağı	Kano, Nijerya	3
Ikutsushima Tapınağı	Miyajima Adası, Japonya	3,4
Po Lin Manastırı ve Tian Tan Buda Heykeli	Hong Kong	3,3
Aya Sofya (Hagia Sofia)	İstanbul, Türkiye	3
Hac, Mekke	Mekke, Suudi Arabistan	3
Canterbury Katedrali	Kent, İngiltere	3
Sagrada Familia Bazilikası	Barselona, İspanya	2,3
St. Thérèse Bazilikası	Lisieux, Fransa	2
Santiago de Compostela	Galiçya, İspanya	1,5
Sanctuary of Our Lady of Licheń	Licheń Stary, Polonya	1
El Rocío	Cadiz, İspanya	1
Kutsal Sepulchre Kilisesi	Kudüs, İsrail	1

Kaynak: Kaçar, 2020: 37-38

İslamiyet'te, Kurban Bayramı'nda Mekke'de gerçekleştirilen ibadetler ve Kâbe ziyaretinin zorunlu kılınması, Suudi Arabistan'ın hac gelirlerinden büyük kazanç sağlamasında önemli bir rol oynamaktadır. Musevilerin Noel'de Kudüs'teki Ağlama Duvarı'nı ziyaret etmeleri, Hristiyanların Vatikan'da Papa'nın yönetiminde 24 Aralık'tan itibaren bir hafta süren Noel ibadetleri, bu mekânların özellikle bu dönemlerde yoğun ziyaretçi akınına uğramasına neden olmaktadır (Sargın, 2006: 3).

Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB) İnanç Turizm Raporu (2019) göre kutsal yerler sıralamasında Japonya’da bulunan Meji Shrine Sensoji Tapınağı yılda 30 milyon ziyaretçiyle birinci sırada yer almaktadır. Aynı raporda Türkiye’den Sultan Ahmet Camii’nin beş milyon ziyaretçiyle 20. sırada, Ayasofya Müzesi’nin ise 3.2 milyonla 29. sırada yer aldığı görülmektedir. Ülkemizin inanç turizmi pazarından aldığı pay dünya inanç turizmi pazarının aldığı payın yüzde beşi civarındadır (Tekin, 2019: 19). Bunların yanı sıra dünyada üç semavi din için önemli sayılan ve inananlar tarafından kutsal kabul edilmiş yerler bulunmaktadır (Bkz. Tablo 2.3.).

Tablo 2.3

Dünyadaki En Önemli İnanç Merkezleri

Ülke -Şehir	Kutsal Mekân	İnanç
Suudi Arabistan	Mekke	İslamiyet
	Mescid-i Haram (Kâbe)	
	Hz. Muhammed’in doğduğu ev	
	Cennetü’l Mualla	
	Kabristanı	
	Hira Dağı Sevr Dağı ve Mağarası	
	Mescid-i Cin	
	Arafat Müzdelife Mina	
	Medine	
	Mescid-i Nebevi	
Ravza-i Mutahhara		
Cennet-ül Baki Kuba		
Mescidi		
Uhud Dğı		
Kıbleteyn Mescidi		
Yedi Mescidler		
İtalya- Vatikan	Aziz Petrus Bazilikası	Hristiyanlık
	Aziz Petrus Meydanı	
	Sistina Şapeli Vatikan	
	Müzeleri Rafael Odaları	
Portekiz -Lizbon	Fatima Kutsal Alanı	Hristiyanlık
	Yeniden Doğuş Bazilikası	
	Holy Trinity Bazilikası	

Tablo 2.3'ün Devamı...

Kudüs	Mescidi-Aksa	İslamiyet
	Kubbet-üs Sahra	İslamiyet- Musevilik
	Ağlama Duvarı	Musevilik
	Tapınak Tepesi	Musevilik
	Kutsal Kabir Kilisesi	Hristiyanlık
	Maria Magdelana Kilisesi	Hristiyanlık
Zeytin Dağı	Müslümanlık- Hristiyanlık- Musevilik	

Kaynak: Gündoğan, 2021: 42-43

2.3.6 Türkiye'de İnanç Turizmi

Türkiye ayrıcalıklı bir coğrafi statüye sahip olup, üç kıtanın kesiştiği, dört denizin birleştiği bir alanda binlerce yıllık köklü tarihi ve kültürel birikimi ile dünyada harikulade bir güzelliğe sahiptir. Aynı zamanda Türkiye üç semavi dinin önemli mekânlarının bulunduğu evrensel ölçekte saygı gören ülkelerden bir tanesidir.

Türkiye inanç turizmi açısından çoğu ülkeden daha üstün durumdadır. Bunun temelinde tek tanrılı dinlerin Asya'dan doğması ve özellikle ilahi dinler tarafından kutsiyet tanınan birçok mekânın Anadolu'da yer alması gerçeğinin yattığı söylenebilir (Avcı, 2011: 36).

Türkiye geçmişten bugüne değin çeşitli dinleri bünyesinde barındırdığından her inançtan insanın ziyaret etmesi gereken yapıtlarla doludur. Türklerin uzun zamandan beri Anadolu toprakları üzerinde devam ettirdiği yaşam şekli ve bulunduğu devrin özelliklerini yansıtan dini inançları, gelenek ve görenekleri, mimari ve sanat eserleri bugünün turizmine önemli birer referans oluşturmaktadır.

Bunlarla beraber ilkçağ uygarlıklarının Anadolu'da büyümesi, Hristiyanlığın ilk dönemlerindeki Havarilerin, Ortaçağ'da ise; Musevilerin yaşamını sürdürdükleri ülkelerde karşılaştıkları zorbalıklar ve yok etme politikalarının sonucu olarak bu topraklara sığınmış olmaları Anadolu'nun, üç büyük dine (Müslümanlık, Hristiyanlık ve Musevilik) ait çekim güçlerinin geliştiği bir dini merkez olması sonucunu

doğurmuştur (Okuyucu ve Somuncu, 2013: 631). Bunun yanı sıra bu topraklarda yaşamını sürdüren bireylerin inançlarında rahat bırakılmaları ve hiçbir zorbalık olmadan kendi ibadetlerini yerine getirmeleri ve ibadethanelerini inşa etmelerine müsaade edilmesi Anadolu'da İslami eserlerin dışında birçok sayıda sinagog ve kilisenin de yer almasına neden olmuştur. Bu eserler Türkiye'yi diğer bölgelerden daha seçkin bir hale getirmektedir (Turan, 2012: 64).

Anadolu toprakları Hristiyanlığın ilk zamanlarında önemli dini şahsiyetlere ve havarilere ev sahipliği yapmış, özellikle de Hristiyanlığın yayılmasında önemli bir konum haline gelmiştir. Bu nedenle Anadolu topraklarında pek çok yerleşme (Efes, Kapadokya, İstanbul, Antakya, İznik, Urfa, Tarsus) Hristiyanlarca kutsal olarak kabul görmektedir. Efes'te bulunan Meryem Ana Evi, Antakya'daki Aziz Petrus Kilisesi ve Tarsus'taki Aziz Pavlus Evi kutsal mekânlar arasında sayılmaktadır (Harunoğulları, 2016: 187). Ülkemiz İslam inancına sahip kişiler için de önemli bir merkez konumundadır. Altı yüzyıl İslam dininin liderliğini yapmış olan Osmanlı Devleti'nin yaptığı dini yapıtlar yanında, manevi yönden yüceltilen “veli” olarak sıfatlandırılan şahıslara ait ziyaret mekânları, türbeler, camiler genel olarak her şehrimizde kutsal mekânlar olarak bulunmaktadır. İstanbul Topkapı Sarayı'nda bulunan “Kutsal Emanetler” dairesi, Eyüp Sultan Camisi, Süleymaniye Camisi, Edirne'de yer alan Selimiye Camisi, Konya'da bulunan Mevlana Türbesi yerli ve yabancı turistlerin en çok uğradıkları inanç çekim merkezleridir (Sargın, 2006: 4).

Ülkemizde semavi dinler açısından arz kaynağı niteliği taşıyan Şanlıurfa'daki Halil Rahman Cami, Hz. Eyüp Mağarası ve Balıklı Göl, İzmir'deki Ashabı Kehf (Yedi Uyurlar) Mağarası ve Ağrı Dağı önemli çekim gücüne sahiptirler. Büyük Tufan'ın ardından, Nuh peygamberin gemisinin kalıntılarının Ağrı Dağı'nda bulunduğu inanılmaktadır. Urfa şehri Âdem peygamberin yaşamını sürdürdüğü yer ve İbrahim peygamberin ateşe atıldığı yer olarak bilinmekte olup önemli bir inanç merkezleridir (Turan, 2012: 66).

İnanç turizminin geliştirilmesine yönelik ilk çalışmalar 1993 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca yapılmaya başlanmıştır. Bin dokuz yüz doksan üç yılı içerisinde öncelikle üç büyük semavi dinin bugünüme kadar gelen eserleri ve

ibadet merkezlerinin envanteri hazırlandı. Türkiye genelinde gerçekleştirilen envanter çalışmasında, ülkemizde bulunan ve sayıları oldukça çok olan eserler içerisinden;

- Dini açıdan önemli olan ve büyük oranda ziyaret edilen,
- Sanat tarihi açısından önemli olan,
- Mimari niteliği nedeniyle cinsinin ilk ve enteresan örneği olan,
- Ulaşımı kolay bir yerde bulunan ve seyahat acentaları tarafından tur programlarına dâhil edilen belirli ve önemli merkezlerin tespiti yapılmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

Bu proje kapsamında Dışişleri Bakanlığı Başkanlığı'nda, İçişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, ilgili kamu kurum ve kuruluşların temsilcilerinden oluşan bir komite kurulmuştur. Bu komite yukarıda belirtilen hususları da dikkate alarak; Hıristiyanlık açısından önemli olan dokuz adet merkez belirlemiştir. Tablo 2.4.'de bu merkezleri görmekteyiz.

Tablo 2.4

Türkiye'de Hristiyanlık Açısından Önemli Olan Merkezler

Şehir	Eserler
Hatay-Merkez	St.Pierre Anıt Müzesi
Mersin-Tarsus	St.Paul Anıt Müzesi
İzmir-Selçuk	Meryem Ana Evi
Antalya-Demre	St. Nicola Kilisesi
Bursa-İzmit	Ayasofya Cami
Manisa-Sard	Sard Sinagogu
Manisa-Alaşehir	Alaşehir Kilisesi
Manisa-Akhisar	Akhisar Kilisesi
Isparta-Yalvaç	Pisidia Antik Kenti
Nevşehir-Derinkuyu	Ortodoks Kilisesi

Tablo 2.4'ün Devamı..

Denizli-Pamukkale	Laodikya Antik Kenti
-------------------	----------------------

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Bu dokuz yer haricinde, İstanbul, Şanlıurfa, İzmir, Bursa, Edirne, Gaziantep, Siirt, Mardin ve Bitlis gibi yurdumuzun çoğu yerinde İslamiyet açısından büyük önem taşıyan kutsal mekânların tespit edilen eksiklikleri, gerek Kültür ve Turizm Bakanlığı bütçesinden gerekse ilgili diğer kurumlardan tedarik edilen ödeneklerle giderilmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

Aşağıdaki Tablo 2.5.'te Türkiye'ye dini amaçla gelen turist istatistikleri verilmiştir.

Tablo 2.5

Türkiye' de 2015-2021 Yılları Arası İnanç Turizmi Verileri

Yıl	Toplam Ziyareti sayısı	Dini Amaçla Gelen Ziyaretçi Sayısı
2015	41 617 530	75 908
2016	31 365 330	47 329
2017	38 620 346	27 005
2018	45 628 673	29 072
2019	51 860 042	80 643
2020	15 826 266	11 412
2021	29 357 463	11 133

Kaynak: TÜİK, 2022

Tabloya baktığımızda özellikle 2020 yılında turizm sektörünün de olumsuz olarak etkilendiği Covid-19 salgın hastalığı sonucu Türkiye' ye dini maksatla gelen turist sayılarının ve toplam gelen turist sayısının düştüğü seyredilmektedir.

2.3.6.1 Musevilik dini bakımından çekim merkezleri

Allah tarafından Hz. Musa aracılığıyla âdemoğluna gönderilen en eski ve mensubu en az olan ilahi din Musevilik'tir (Yahudilik). Yahudi ismi Arapçadaki “Yehud “ ve “Yehuda” kelimesinden gelmektedir. “Yehuda” Hz. Yakup’un on iki oğlundan birinin adıdır. Hz. Yakup peygamberin oğullarından oluşan kabilelere İsrailoğulları ve Yahudi ifadesi kullanılmıştır. Bundan dolayı İsrailoğulları neslinden gelen Hz. Musa peygamberin duyurmakla yükümlü olduğu bu dine Yahudilik adı verilmiştir (Turan, 2012: 93).

Kutsal kitapları Tevrat'tır. Bugün bu kutsal kitapta Türkiye sınırları içerisinde yer alan pek çok merkezin adları sayılmaktadır. Bu merkezlerin en başında Fırat Nehri ve Dicle Nehri gelmektedir. Kutsal kitap Tevrat'ta adı geçtiği için bu iki nehrin bulunduğu yer Yahudiler açısından kutsal sayılmaktadır. Yahudiler için kutsal kabul edilen bir başka bölge de Şanlıurfa'nın Harran bölgesidir. Tevrat'a göre İbrahim peygamber bir süre Harran'da bulunmuştur. Daha sonra Yakup peygamber Harran'a gelerek burada bir süre dayısı Laban'ın yanında kalmıştır. İbrahim peygamber ve Yakup peygamber Yahudilerin büyük ecdatlarındandır. Bu sebeple Harran Yahudiler açısından günümüzde kutsallık ifade etmektedir (Okuyucu ve Somuncu, 2013: 635). Ağrı Dağı'nda, Tevrat'ta adı geçmesi sebebiyle ve İbrahim peygamber ve ailesinin gemisinin burada karaya oturduğu bilinmesinden dolayı kutsal sayılan bir diğer yerdir.

Günümüz Türkiye'sinde 47 civarında Musevi Sinagogu bulunmaktadır. İstanbul'da yirmi altı, İzmir'de dokuz, Bursa'da iki, Hatay'da (Antakya bir, İskenderun bir olmak üzere) iki, Gaziantep, Çanakkale, Edirne, Kilis, Ankara gibi illerde de birer Sinagog bulunmaktadır. Museviler ülkemizde bulunan ibadethanelerinde özgürce dini vazifelerini yerine getirmektedirler (Turan, 2012: 96). Ülkemizde günümüze kadar gelen toplam Musevilik için önemli dokuz merkez bulunmaktadır. Bu merkezler aşağıdaki tabloda sıralanmıştır;

Tablo 2.6

Türkiye’de Musevi Dinine Ait İnanç Çekim Merkezleri

Şehir	Eserler
İstanbul	Neve Şalom Sinagogu, İtalyan Sinagogu, Aşkenazi Sinagogu, Zülfaris Sinagogu
Edirne	Yahudi Havrası
Manisa	Şart Sinagogu
İzmir	SenoraSinagogu, Karataş BethIsrael Sinagogu
Ankara	Samanpazarı Sinagogu

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

2.3.6.2 Hristiyanlık dini bakımından çekim merkezleri

Günümüzde dünyanın çoğunluk olarak her yerinde üyeleri bulunan ve dünya nüfusunun yaklaşık 1/5 inin dini olan Hıristiyanlık, Filistin’de doğmuştur. Günümüzde Dünya ölçeğinde yaklaşık olarak 1,5 milyar civarında Hıristiyan nüfus bulunmaktadır (Yıldız, 2008: 24).

Hız. İsa peygamberinin doktrinlerinin ilk olarak Anadolu topraklarında yayılması, ilk kilisenin Anadolu topraklarında kurulması ve İncil’de bahsedilen ilk yedi kilisenin Batı Anadolu’da bulunmasından dolayı inanç turizmi ülkemizde çok büyük bir öneme sahiptir (Güzel, 2010: 96). Türkiye’de bulunan bu yedi kilise ülkemiz turizmi açısından büyük öneme sahiptir. Yedi kilisenin buldukları yerler sıralanmıştır (Aksoy, 1998: 26):

- Efes
- İzmir
- Bergema

- Thyatira (Akhisar)
- Sard
- Philadelphia (Alaşehir)
- Laodeicea (Goncalı-Denizli).

Pavlus (St. Paul) Hıristiyanlığı Kudüs'ün hadları dışında yayan, Hıristiyanlığa yerel ve milli özellikleri kazandıran kişidir. Pavlus, İsa'yı hiç görmediği ve onu hiç dinlemediği halde bütün inisiyatifini eline alarak kendi anlayışına göre günümüzdeki Hıristiyan kilisesinin oluşmasını sağlamıştır (Avcı, 2011: 65). Hıristiyanlığın büyüme sürecinde Kudüs'ten sonra ikinci önemli merkez Anadolu'dur. Önemli dini şahıslara ev sahipliği yapmış olmasından dolayı Anadolu Hıristiyanlığın yayılmasında önemli bir role sahiptir. İstanbul, Antakya, İznik, Efes, Tarsus gibi Anadolu'da bulunan birçok yer Hıristiyanlar tarafından kutsal kabul edilmektedir. Bunların yanı sıra Antakya'daki Aziz Petrus (St. Pierre) Kilisesi, Efes'teki Meryem Ana Evi ve Tarsus'taki Aziz Pavlus Evi Vatikan tarafından hac merkezi olarak bildirilen kutsal yerlerdir (Olçay ve Albuz, 2016: 18).

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Hıristiyanlık inancı için belirlemiş olduğu oldukça önemli bir çekim unsuru oluşturan dokuz adet mekân bulunmaktadır. Bunlar (Tekin, 2019: 25):

- “Hatay-Merkez: St. Pierre Anıt Müzesi,
- Mersin-Tarsus: St. Paul Anıt Müzesi,
- İzmir- Selçuk: Meryem Ana Evi,
- Antalya-Demre: St. Nicola Kilisesi,
- Bursa-İznik: Ayasofya Cami,
- Manisa-Sard: Sard Sinagogu,
- Manisa-Alaşehir: Alaşehir Kilisesi,
- Manisa-Akhisar: Akhisar Kilisesi,
- Isparta-Yalvaç: Pisidia Antik Kenti,
- Nevşehir-Derinkuyu: Ortadoks Kilisesi,
- Denizli-Pamukkale: Laodikya Antik Kenti” olarak belirlenmiştir.

2.3.6.3 İslam dini bakımından çekim merkezleri

İsmi kendi kutsal kitabından alan, Kutsal Kitabı (Kur'an-ı Kerim) ilk şeklini günümüze kadar değiştirmeyen tek din İslam'dır. Günümüzde bir milyardan fazla kişinin dini olan İslam, evrenseldir. Bir milletin, bir topluluğun, bir bölgenin dini değildir. Aslında Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar gelen bütün peygamberlerin bildirdiği din, İslamiyet'tir. Kutsal kitap Kur'an-ı Kerim'in duyurduğuna göre tüm peygamberler inanç açısından aynı temelleri bildirmişlerdir (Yıldız, 2008: 66).

Turizm olayının bugünkü niteliklerde olgunlaşmasını İslam dininin mukaddes kitabı Kur'an 1400 yıl evvelden duyurmuştur. Zira hac vazifesinin İslam'ın şartlarından birisi olması nedeniyle her yıl çok sayıda insan farklı bölgelerden çıkıp Mekke ve Medine'ye ziyaret gerçekleştirmektedir. Turizm sistemi ulaşım, konaklama ve yiyecek-içecek gibi pek çok sektörle iç içedir. Kutsal kitabımız Kur'an'da bu hususlara dair bir hayli ayet bulunmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de seyahat-sefer (yolculuk), intişar (yayıma) gibi terimler turizm kelimesine denk olarak kullanılmaktadır.

Turist terimi Kuran'da "seyyah", turist kafilesi de "seyyare" manasında kullanılmaktadır. "Tövbe eden, ibadet eden, hamd eden, seyahat eden, rükû eden, secde eden, iyiliği emredip kötülükten men eden ve Allah'ın sınırlarını koruyan insanlardır. O müminleri müjdele" (Kur'an / Tevbe, 112). Burada amaçsız, yarar sağlamayan boş gezmelerden kaçınılması, Allah'a sığınan ve iyiliğe yönelen bir insan olunması gerektiğinden bahsedilmektedir. Ve seyahatin bir ibadet olduğu ifade edilmektedir (Usta, 2005: 12).

Anadolu'da yeni bir medeniyetin oluşmasında Türklerin 9. yüzyıldan itibaren kendi arzularıyla Müslüman olmaları ve Malazgirt Zaferi ile başlayan yeni yurda yerleşme hareketleri neden olmuştur. Anadolu'da kurulmuş olan bütün Türk devletleri Müslümanlık kültürünün yayılması için her türlü olanakları kullanarak en güzide eserleri meydana getirmişlerdir. Yedinci yüzyılın sonlarında özellikle Güneydoğu Anadolu'da birçok eski kent Müslüman yerleşimlerine sahne olmuştur. Ülkemizde

bulunan ve İslam tarihinde büyük yeri olan önemli kişilerin mezar ve türbeleri belirli zaman aralıklarında veya her zaman ziyaret merkezleri olmuştur. Konya, İstanbul, Bursa ve Edirne gibi geçmiş İslam devletlerine başkentlik yapmış olan bu iller bu ziyaretlerin yoğun olarak yaşandığı bölgelerin başında gelmektedir (Olçay ve Albuz, 2016: 17).

Ülkemizde bulunan ve Müslüman camiası için mukaddes olarak kabul edilmiş yerlerden bazıları şunlardır (Usta, 2005: 13):

- Nuh peygamberin Tufan'dan sonra gemisinin bulunduğu yer olarak bilinen Ağrı Dağı,
- İbrahim peygamberin ve Âdem peygamberin yaşamlarının geçtiği yer olan Urfa,
- Kutsal emanetlerin yer aldığı Topkapı Sarayı Müzesi'nin bulunduğu yer olan İstanbul,
- Mevlana Hazretlerinin türbesinin bulunduğu yer olan Konya ili kutsal olarak kabul edilmiş yerlerden bazılarıdır.

Türkiye'de günümüze kadar gelmiş Turizm Bakanlığı tarafından belirlenen 90 İslam eseri ve ibadet yeri mevcuttur. Bu yapıtlar illere göre aşağıda sıralanmıştır (Turan, 2012: 75-79):

Tablo 2.7

Türkiye'deki 90 İslam Eseri Ve İbadet Yeri

Şehir	Eserler
İstanbul	Eyüp Sultan Türbesi ve Cami, Fatih Cami, Beyazıt Cami, Süleymaniye Cami, Sultanahmet Cami
Edirne	Selimiye Cami, Üç Şerefeli Cami Muradiye Cami, II. Beyazıt Cami, Eski Cami
Bursa	Yıldırım Beyazıt Külliyesi, Yeşil Külliye, Muradiye Külliyesi, Ulu Cami, Orhan Cami ve Külliyesi, Hüdavendigar Cami ve Külliyesi, Emir Sultan Cami ve Türbesi, Hacı Özbek Cami (İznik), İznik Yeşil Cami

Tablo 2.7'nin Devamı...

Manisa	Ulu Cami, Muradiye Cami, Sultan Cami
İzmir	İsabey Cami (Selçuk), Hatuniye Cami
Antalya	Yivli Minare, Kesik Minare, Alanya Kale Cami
Adana	Ulu Cami, Yağ Cami, Hasan Ağa Cami, Kırk Kulağı Cami (Ceyhan), Misis(Türbesi)
Hatay	Ulu Cami, Kanuni Sultan Süleyman Cami
Gaziantep	Şeyh Fethullah Cami, Ökkeşiye Hazretleri Türbesi
Şanlıurfa	Hız. Eyüp Peygamber ve Makamı, Balıklı göl, Ulu Cami, Halil-ür Rahman Camii (Döşeme Cami), Hız. İbrahim Peygamberin Doğduğu Mağara, Rızvaniye Cami (Zulumiye Cami)
Mardin	Ulu Cami, Latifiye Cami
Diyarbakır	Ulu Cami, Safa Cami, Behrampaşa Cami, Nebi Camii
Bitlis	Ahlat Kümbetleri, Ulu Kümbet, Küçük Kümbet, Büyük Kümbet, Hasan Padişah Kümbeti, Erzincan (Ergin) Hatun Kümbeti, Emir Bayındır Kümbet

Tablo 2.7'nin Devamı...

Van	Ulu Cami, Hüsrevpaşa Cami
Ağrı	İshak Paşa Sarayı Cami
Kars	Menuçehr Cami, Kümbet Cami
Erzurum	Çifte Minareli Medrese, Yakutiye Medresesi
Trabzon	Büyük İmaret (Hatuniye/Ayşe Gül-Bahar Hatun) Cami, İskender Paşa Cami, Çarşı Cami
Ordu	Atik İbrahim Paşa Cami (Orta Cami)
Sivas	Büruciye Medresesi, Çifte Minare, Gök Medrese, Divriği Ulu Cami
Kayseri	Hunat Hatun Türbesi ve Cami, Gevher Nesibe Tıp Medresesi
Nevşehir	Hacı Bektaş-ı Veli Türbesi ve Dergâhı, Kurşunlu (Nevşehirli Damat İbrahim Paşa) Cami
Aksaray	Ulu Cami, Eğri Minare(Kızıl Minare), Tapduk Emre Köyü ve Türbesi, Yunus Emre Türbesi, Kaya Cami, Selime Sultan Türbesi
Karaman	Mader-i Mevlana Cami, (Aktekke), Araboğlu Cami

Tablo 2.7'nin Devamı...

Konya	Mevlana Türbesi ve Dergâhı, Alâeddin Cami, Aziziye Cami, İnce Minare-Selçuklu Çağı Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, Karatay Medresesi-Çini Eserler Müzesi, Nasrettin Hoca Türbesi, Beyşehir Eşrefoğlu Camii
Ankara	Hacı Bayram Cami ve Türbesi, Alâeddin Cami

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

2.4 Kastamonu

Araştırmanın Kastamonu'da yürütülmüş olması nedeniyle şehrin genel karakteristiğinin yanı sıra inanç turizmi potansiyeli hakkında ayrıntılı bilgiler verilmesinin gereğine inanılmış ve izleyen alt başlıklarda verilmiştir.

2.4.1 Kastamonu İli ve Özellikleri

Turizmin, ilgili olduğu bölgenin tarihi ve fiziksel şartlarıyla doğrudan ilişki içinde olduğu düşünülerek Kastamonu ilinin coğrafik yapısı, tarihi, sosyal ve kültürel özellikleri ve ekonomik özellikleri kısaca işlenmiştir.

2.4.1.1 Coğrafi özellikleri

Kastamonu, Anadolu yarımadasının kuzeyinde, Batı Karadeniz Bölgesi'nde yer almaktadır. Doğusunda Sinop ve Çorum, batısında Zonguldak, kuzeyinde Karadeniz, güneyinde Çankırı vardır. Merkez ilçe dâhil 20 ilçesi bulunmaktadır (Küçükbasmacı, 2000: 1).

Batı Karadeniz bölgesinde yer alan Kastamonu ili 41 derece 21' kuzey enlemi ile 33 derece 46' doğu boylamları arasında bulunmaktadır. Deniz seviyesinden yüksekliği 775 m'dir. Yüzölçümü ise 13.108,1 km²'dir.

Kastamonu çoğunlukla engebeli arazilere sahip olup kuzeyinde Batı Karadeniz Dağları yer almaktadır. Kent merkezinin kuzeyinde İsfendiyar (Küre) Dağları, güney bölümünde ise doğu batı uzantılı Ilgaz Dağları yer almaktadır. Kastamonu yüzölçümünün %74,6'sı dağlık ve ormanlık, %21,6'sı plato ve %3,8'i ovidan oluşmaktadır (Bayrakdar, 2018: 54).

İki iklim tipinin hâkim olduğu Kastamonu'nun kuzey bölümünde Karadeniz iklimi görülürken güney bölümünde İç Anadolu ikliminin etkileri görülmektedir. Şehrin iklimini belirleyen en önemli etken yeryüzü şekilleridir. İlin kuzeyinde bulunan Küre Dağları, şehrin iç ve kıyı kesimleri arasında bir engel teşkil etmektedir. Bu nedenle iç kesimlere gidildikçe Karadeniz ikliminin etkisi azaldığı ve bunun yerine sert ve karasal iklim tipi olan İç Anadolu ikliminin etkilerinin güçlendiği görülmektedir (Durmuş, 2019: 21-22). İlde ocak ve şubat soğuk geçen aylar iken, temmuz ve ağustos ise sıcak geçen aylardır. Bahar aylarında yağışların önemli bir kısmı görülmektedir. Yıllık yağışın %18'ini kış yağışları, %27'sini ise yaz yağışları oluşturmaktadır. Merkez ilçede yıllık sıcaklık ortalaması 9,8°C'dir (Akbaş, 2017: 33).

Kastamonu zengin bir bitki örtüsüne sahiptir. İlin % 58,5'i ormanlarla çevrilidir. Küre ve Ilgaz milli parkları ülkemizin gür ormanlık alanları arasındadır. Bu ormanlarda başta kayın olmak üzere karaçam, sarıçam, göknar, karaağaç, akçaağaç ve kestane gibi ağaç çeşitleri yer almaktadır (İbret, Aydınöz ve Uğurlu, 2015: 244).

2.4.1.2 Tarihsel gelişimi

Eski bir yerleşim yeri olan Kastamonu ilinin tarihi Hitit krallığı ile başlamış olup Hititlerden öncesi bilinmemektedir. Kastamonu sırasıyla Frigyalıların, Lidyalıların, Persler'in, Pontusluların, Romalıların ve Bizanslıların hâkimiyetine geçmiştir. Kastamonu yöresi M.Ö. 4. yy' da Persler'in hâkimiyetinde iken Büyük İskender bu dönemde Kastamonu topraklarını Makedonya'ya katmıştır. Daha sonra o dönemde yaşayan Pontus Krallığı, Büyük İskender'den sonra Kastamonu topraklarını ele geçirmiştir. Pontus Krallığı'nda M.Ö. 1. yy'da Romalılar tarafından ortadan

kaldırılmış olup Pontus Krallığı'ndan sonra Kastamonu uzun bir zaman Roma İmparatorluğu sınırları içinde kalmıştır. Roma İmparatorluğu'nun da M.S. 395 yılında yıkılmasıyla bu sefer Kastamonu toprakları Bizans Krallığı'nın himayesi altına girmiştir (Durmuş, 2019: 23).

“Kastamonu” adının nereden geldiği ve ne anlama geldiği konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Bütün bunlarla birlikte “Kastamonu” adını, bölgenin ilk yaşayanlarından olan Gasgalar'a ve bölgede var olduğunu ifade ettiği “Tumanna” şehrine dayandırması daha gerçekçi gelmektedir. Batılı yazarların yayınlamış oldukları haritalarda, bölgede “Tumanna” ismiyle karşılaşılmaktadır. Bu isim, bazen bir bölge, bazen de bir şehir ismi olarak geçmektedir. Dolayısıyla Gasga ve Tumanna isimlerinin bir arada anılması sonucu, “Gastumanna” şeklinin ortaya çıktığı ve bunun da zamanla Kastamonu şeklinde kullanılmaya başlandığı muhtemel görünmektedir (Baydil ve İbret, 1999: 5). Arap coğrafyacıları yapıtlarında şehri Kastamuni veya Tamuni olarak isimlendirmişler, batılılar ise şehre Constannes, Casstimana ve Kastamboli şeklinde yer vermişler, Osmanlı eserlerinde Kastamoni ismi kullanılmıştır (İbret, Aydınözü ve Uğurlu, 2015: 245). Halk arasında Kastambolu diye adlandırılan şehrin Osmanlı eserlerinde Kastamoni yazılan ismi, Cumhuriyet devrinden itibaren, Kastamonu şeklinde kullanıldığı tespit edilmiştir (Küçükbasmacı, 2000: 4).

Kastamonu Türklerin hâkimiyetine ilk kez 1105 yılında, Danişmentliler zamanında Ahmet Gazi'nin Oğlu Gümüş Tekin döneminde girmiştir (Baydil ve İbret, 1999: 8). Kastamonu ili ve çevresi yüz yıla yakın bir süre Danişment yönetiminde kalmış daha sonra 15 yıl süre ile tekrar Bizanslıların eline geçmiştir. Sonrasında ise Anadolu Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubat'ın buyruğuyla Selçuklu Kumandanı Hüsametdin Çobanbey tarafından 1213 yılında ele geçirilmiştir. Şemsettin Yaman Candar idaresindeki ordu 1292 yılında Kastamonu'ya giderek Muzafferettin Yavlak Arslan birliğini yenilgiye uğratmış ve kendisi de öldürülmüştür. Muzafferettin Yavlak Arslan'ın oğlu Mahmutbey, babasının öcünü almak amacıyla çatışmaya girmiş ve Şemsettin Yaman Candar'ı bu yerden batıya sürgün etmiştir. Kastamonu, Şemsettin Yaman Candar'ın vefatından sonra Süleyman Paşa aracılığıyla 1309 yılında tekrardan kuşatılmıştır. Süleyman Paşa Kastamonu topraklarını büyütülerek

“Candarogulları Beyliği’ni kurmuş ve Çobanlar egemenliğini bitirmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

Kastamonu ve Çankırı 1392 yılında meydana gelen savaş neticesinde Osmanlı haritasına dâhil olmuştur. Daha sonra Kastamonu ili 1402 yılında gerçekleşen Ankara Savaşı sonucunda Timurluların hâkimliğine geçmiş ve 1413 yılında yeniden Osmanlı topraklarına dâhil edilmiştir. Kastamonu, kesin olarak 1460 yılında Fatih Sultan Mehmet’in Sinop’u da almasıyla birlikte Osmanlı himayesine girmiştir ve bu şehir önemli bir sancak haline getirilmiştir (Uğraşkan, 2007: 17).

Mustafa Kemal Atatürk’ün Cumhuriyetin ilanının ardından, "23-31 Ağustos 1925" tarihlerinde Kastamonu’da gerçekleştirdiği Kıyafet ve Şapka İnkılabı, Cumhuriyet döneminin mühim olayı olarak tarihte yerini almıştır. Bu süre "Kültür, Tarih ve Sanat Haftası" adını almıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

2.4.1.3 Sosyal ve kültürel özellikleri

Türkiye İstatistik Enstitüsü Kurumu (TÜİK), Adrese Dayalı Nüfus Sayımı verilerine göre Kastamonu’nun 2021 yılın sonu itibarıyla nüfusu 375.592’dir. Bu nüfus, 186.116 erkek ve 189.476 kadındır. Yüzde olarak ise: %49,55 erkek, %50,45 kadındır. Yüzölçümü 13.136 km² olan Kastamonu ilinde kilometrekareye 29 insan düşmekte olup nüfus yoğunluğu 29 kişi/km²’dir. Kastamonu nüfusu bir önceki yıla göre 0,21 oranında azalmıştır. İki bin yirmi bir yılında şehrin merkez ve ilçe nüfusları incelendiğinde, nüfusun 152.541 kişisi şehir merkezinde yaşarken, 223.051 kişisi de bölgeye bağlı ilçelerde yaşamaktadır. Şehir merkezi nüfusu istatistiklerine bakıldığında ise bu sayının 375.592 olduğu belirtilmektedir. Kastamonu ilinde, 2021 yılı verilerine göre il nüfusun % 29.29’i 25 yaşın altını ifade ederken %51.47 de 25-64 yaş arası nüfus oranını belirtmektedir. Altmış dört ve üzeri yaş grubunun toplam nüfusa oranı ise % 19.25’tir. (TÜİK, 2022; Nufusu.com, 2022).

Tablo 2.8

Yıllara Göre Kastamonu Nüfusu

Yıl	Kastamonu Nüfusu	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu
2016	376.945	188.039	188.906
2017	372.373	184.289	188.084
2018	383.373	191.431	191.942
2019	379.405	189.247	190.158
2020	376.377	187.264	189.113
2021	375.592	186.116	189.476

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2022

İlimizde 2019 yılı nüfus sayım sonuçlarına göre, Kastamonu’da 6 ve üzeri yaş grubunda, okuma yazma bilenler 170.136 erkek, 161.424 kadın olmak üzere 331.560 kişidir. Okuryazar nüfus oranı Kastamonu’da %95,0’dır. Üniversite bitiren sayısı 38.049’dur. Yüksek lisans bitiren sayısı 3.258 olup doktora bitiren ise 747 kişidir (Kastabil, 2022). Tablo 2.9.’a baktığımızda her sene okuryazarlık oranının arttığını görmekteyiz.

Kastamonu ili doğal ve kültürel değerleriyle oldukça zengin bir iskân alanıdır. Kastamonu Eski çağ devirlerinden, cumhuriyetimize kadar geçen zamanda çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yaptığından, birçok kültürel eseri yapısında bulundurmaktadır. Kastamonu çeşitli kültürel çekimlikleri bünyesinde barındıran bir şehir olduğundan mimari özellikleri, tarihi yapıtları ve doğal güzellikleri ile kültür turizmi potansiyelinin yoğun olduğu şehirlerimizdendir (İbret, Aydınöz ve Uğurlu, 2015: 258).

Tablo 2.9

Yıl ve Cinsiyete Göre Okuryazarlık (+6)

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam	Okuryazarlık Oranı (%)
2016	168.335	156.697	325.032	93,7%
2017	165.234	157.036	322.270	94,0%
2018	171.976	161.799	333.775	94,6%
2019	170.136	161.424	331.560	95,0%

Kaynak: Kastabil, 2022

Kastamonu, Küre Dağları, Ilgarini Mağarası, dünya çapında ünlü Valla Kanyonu, Ilgaz Dağı, kaya mezarları, Osmanlı-Türk sivil mimarisi tarihi konakları, Selçuklu ve Osmanlı dönemi tarihi ve mimari özellikleri olan diğer değerleri ile turizm potansiyelinin yüksek olduğu bir ilimizdir (Omuzlu, 2019: 34). Kastamonu Merkez, Taşköprü, İnebolu, Küre ve Abana ilçeleri birçok eski mahallesi kentsel sit kapsamındadır ve bu özellikleri ile ziyaretçi çekmektedir. Korunması gereken taşınmaz kültür varlıkları, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (KVMGM) tarafından kayıt altına alınmaktadır. Tablo 2.10.'da Kastamonu TR82 Bölgesi ve Türkiye genelindeki değerli olan kültür varlıkları ve sayıları verilmiştir. Kastamonu 1815 yapıt ile TR82 Bölgesi'nde en çok taşınmaz kültür varlığına sahip olan ildir. Tescillenmiş konak sayısı bu sayının çok olmasında önemli bir faktördür.

Üniversiteler sosyo-kültürel yapı üzerinde de birçok tesire sahiptirler. Dışarıdan gelen farklı kültürlere sahip personel ve öğrencilerin yöre halkıyla bağlantıları, çevre düzenlemesi ve farklı eğlence yerlerinin açılması neticesinde bölgenin sosyo-kültürel olarak da büyümesine önemli katkılar sağlamaktadır (Yılmaz ve Kaynak, 2011: 56). Kastamonu'da 2006 yılında açılan üniversite hem sosyo-kültürel hem de ekonomik açıdan katkı sağlamaktadır.

Tablo 2.10

Kastamonu'da Taşınmaz Kültür Varlıklarının Sayıları

Varlıklar	Kastamonu	TR82	Türkiye
Sivil Mimarlık Örneği	1.310	1.788	65.513
Dinsel Yapılar	159	298	9.403
Kültürel Yapılar	170	276	11.093
İdari Yapılar	37	72	2.753
Askeri Yapılar	20	36	1.077
Endüstriyel ve Ticari Yapılar	59	69	3.748
Mezarlıklar	48	103	4.176
Şehitlikler	0	2	264
Anıt ve Abideler	4	8	344
Kalıntılar	8	37	2.317
Korunmaya Alınan Sokaklar	0	5	61
Toplam	1.815	2.694	100.749

Kaynak: KUZKA, 2017: 13

Binlerce yıllık kültür birikimi ve coğrafi yelpaze Kastamonu'daki yemek geleneğinin oluşmasını sağlamıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda Kastamonu'da 812 çeşit yemek olduğu belirlenmiştir. Anadolu'nun diğer yerleşkelerinde bu yemeklerden

yaklaşık olarak 500 tanesinin bilinmediği ortaya çıkmıştır. Kastamonu'ya özgü yemeklerin başında banduma ve ekşili pilav gelmektedir. Yöreye has diğer yemekler arasında çekme helva, simit tiridi, oğmaç çorbası, çırık tatlısı, köle hamuru, fincan böreği, haluşka, avuz ve şura sayılabilir (Aydoğdu ve Mızrak, 2017: 370-374; Ünal, 2014: 76).

Kastamonu'da birçok kutlama, şenlik ve festival düzenlenmekte olup, bunlar yöre için önemli sosyal etkinlikler arasında sayılmaktadır. Tablo 2.11.'de Kastamonu'nun belli başlı önemli festival ve yerel etkinlikleri verilmiştir. Bu etkinlikler dışında önemli başka etkinliklerde düzenlenmektedir.

Tablo 2.11

Kastamonu'da Festival Ve Yerel Etkinlikler Takvimi

Etkinliğin Adı	Tarihi	İli/İlçesi	Niteliği	Kaç Yıldır Düzenlendiği	Gerçekleştirilen Etkinlikler
Ağlı Sinan Kızak (Kayak) Yarışları	8 Şubat	Kastamonu Ağlı	Ulusal	600 yıldır	Yarışma, Konser, İkram
Mehmet Feyzi Efendi'yi Anma Haftası	Mart Ayının İlk Haftası	Kastamonu	Ulusal	1989 Yılından Beri	Türbe Ziyareti, Konferans, Sergi, İkram
Şeyh Şaban-1 Veli ve Kastamonu Evliyalarını Anma Haftası (Merkez, Hanönü-Taşköprü)	3-4-5 Mayıs	Kastamonu	Uluslararası	1992 Yılından Beri	Gezi, Türbe Ziyareti, İkram
Cide Rıfat Ilgaz Sarı Yazma Kültür ve Sanat Festivali	5-6-7 Temmuz	Kastamonu Cide	Ulusal	1995 Yılından Beri	Konser, Sergi, Yarışma

Tablo 2.11'in Devamı...

Abana Kültür Sanat ve Deniz Şenlikleri	26 -27 - 28 Temmuz	Kastamonu Abana	Ulusal	1984 Yılından Beri	Konser, Sergi, Yarışma, İkrâm
İnebolu Uluslararası Heyamola Deniz Şenlikleri Kültür ve Sanat Festivali	7 - 8 -9 Ağustos	Kastamonu İnebolu	Uluslararası	2009 Yılından Beri	Gösteri, Sergi, Yarışma, Konser.
Taşköprü Uluslararası Kültür ve Sarımsak Festivali	20 -23 Ağustos	Kastamonu Taşköprü	Uluslararası	1985 Yılından Beri	Yarışma, Konser, Defile, Gösteri
Atatürk'ün Kastamonu'ya Gelişleri Şapka ve Kıyafet İnkılâbı Kutlamaları	23 – 30 Ağustos	Kastamonu	Uluslararası	1961 Yılından Beri	Folklor Göst., At Yarışları, Yarışma, Yürüyüş, Gösteri

Kaynak: Kastamonu Valiliği, 2022

Sadece kültürel ve doğal değerlerinin dışında inanç turizmi kapsamında da oldukça önemli potansiyellere sahip şehirlerden biri olarak gösterilen Kastamonu, içerisinde İslam dinine ait birçok eseri barındırmaktadır. Özellikle Kastamonu “Evliya Şehri” diye adlandırılmaktadır. Kastamonu kent merkezinde ağırlıklı olarak bulunan türbe ve camiler bu hükmün doğruluğunu kanıtlamaktadır (Tekin, 2019: 29).

2.4.1.4 Ekonomik özellikleri

Kastamonu sanayisi iklim ve coğrafi niteliklere bağlı olarak büyük oranda ana ihtiyaçları gidermeye yönelik olarak biçimlenmiştir. İlin ekonomisi daha çok tarım, hayvancılık ve orman ürünlerine dayanmaktadır. Son zamanlarda tanıtım ve reklam sonucunda turizm sanayisinde de bir canlılık izlenmektedir. Turizmin Kastamonu’da ileriki zamanlarda önemli bir ekonomik kaynak yaratacağı düşünülmektedir. İlde tarım sektörü, ormancılığa ve bitkisel üretime dayanmaktadır. Arpa, buğday, patates ve çeltik Kastamonu’da üretilen en önde gelen tarım ürünleridir. Sanayi bitkisi olarak şeker pancarı, kendir ve sarımsak üretilmektedir. Türkiye’nin toplam sarımsak üretiminin %14’ü Kastamonu’da üretilmektedir. Kastamonu’da hava koşulları meyvecilik için elverişli olmakla beraber üzüm, elma, armut ve üryani eriği üretilen başlıca meyveler arasındadır (Demir, 2008: 58). Bununla birlikte akarsu vadilerinde ekim yapılan Taşköprü sarımsağı, Tosya pirinci, siyez buğdayı ve bulguru, üryani eriği gibi tarım ürünleri Türkiye ve Dünya’da bilinmektedir (Omuzlu, 2019: 34).

Kastamonu’nun 22 adet coğrafi işaretli yöresel ürünü bulunmaktadır. Coğrafi işaretli geleneksel ürünler, yerel kültürlerin korunması açısından büyük öneme sahiptir. Bu ürünler “Çekme Helva, Pınarbaşı Kara Çorba, Taşköprü Kuyu Kebabı, Taşköprü Sarımsağı, Kastamonu Simidi, Kastamonu Fanılası, Kastamonu Siyez Bulguru, Tosya Pirinci, Tosya Bıçkısı, Tosya Kıstısı, Devrekâni Hindi Banduması, Kastamonu Tiridi, Kastamonu Taş Baskı, Daday Etli Ekmek, Kastamonu Pastırması, Kastamonu Siyez Buğdayı, Azdavay Yöresel Giysileri, Cide Ceviz Helvası, Devrekâni Cırık Tatlısı, Evrenye Bıçağı, İhsangazi Ekşili Pilavı ve Araç Kül Çöreği”dir (Kastamonu Ticaret ve Sanayi Odası [KATSO], 2022).

Sarımsak Kastamonu ili için önemli bir üründür ve Türkiye üretiminin yaklaşık dörtte biri bu ilde yapılmaktadır. Kastamonu için bir diğer önemli ürün ise “Pastırma”dır. Pastırma coğrafi işaret tescil belgesini 2020 yılında almıştır. Türker (2019) yaptığı çalışmada, Kastamonu’ da yılda ortalama 200 ton pastırma üretildiğini, bu miktarın Türkiye’deki yıllık pastırma üretiminin %10’unu oluşturduğunu ve şehir ekonomisine katkısının yaklaşık 22 milyon TL olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Kastamonu pastırmasının % 70’inin Kastamonu dışında tüketildiğini de belirtmiştir (Türker vd., 2019: 270-275).

Kastamonu Merkez, Tosya ve Seydiler’de birer tane olmak üzere il genelinde toplam üç tane sanayi bölgesi bulunmaktadır. Kastamonu yeraltı varlığı bakımından da zengindir. İlde bakır, civa, kuvarsit, kromit, feldspat, boksit ve mermer gibi rezervler bulunmaktadır. Küre ilçesi bakır madeni açısından Türkiye’ de önemli bir konuma sahip olup önemli bir ekonomik gelir sağlamaktadır (Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı [KUZKA], 2017: 38).

Kastamonu ekonomisinin bir diğer gücü Kastamonu Üniversitesi’dir. Zira üniversiteler kuruldukları bölgede ekonomik iyileşmeye katkı sağlamaktadırlar. Çalıştırdıkları işgücü, yaptıkları harcamalar ve diğer bağlantılı sektörlerle olan ilişkiler nedeniyle yerel ekonomilerin iyileşmesinde önemli güce sahiptirler. Sosyo-ekonomik yapı eğitim açısından incelendiğinde 2006 yılında kurulan Kastamonu Üniversitesi’nin verdiği eğitim öğretimin yanı sıra kongreler, konferanslar gibi sosyal etkinliklerin sayısının artışı ile il ekonomisine, sosyal ve kültürel alanda önemli katkılar sağlamaktadır (Omuzlu, 2019: 34). Üniversitelerin kurulmasıyla beraber farklı mal ve hizmetlere olan istem de değişmeye başlamaktadır. Üniversiteler şehirleşme yapısı üzerindeki etkileri ile de kuruldukları il için ekonomik katkı sağlayabilirler. Şehirleşme nüfustaki değişime özellikle nüfus artış hızındaki değişime ve göç hareketliliğine paralel olarak gelişmektedir. Yeni konutlara yönelik talebin artması ve yapılan yeni meskenlerle şehrin daha da büyümesine olanak sağlamaktadır. Üstelik gıda ve hizmet sektöründe etkinlik gösteren kurumlar da ekonomik açıdan faydalanmaktadır (Yılmaz ve Kaynak, 2011: 57).

Ekonomik etkinliklerin çeşitlendiği, toplumların zaman içinde niteliklerinin değiştiği bir dünyada daha ileriye gitmek ulaşımda gerçekleşecek yeni yatırımlar ile mümkün olacaktır. Kastamonu ise büyük iller ve bölge ülkelerinin kıyı şehirleri ile olan ulaşım bağının yetersizliği nedeniyle ulaşım sorunları yaşarken bu durumdan olumsuz olarak da etkilenmektedir (Keskin, 2014: 64). Kastamonu ilinin sanayileşme gayreti ulaşımdaki sorunların çözüme kavuşturulması için yapılan çalışmalarla gelişim sağlamaktadır. Kastamonu’da kara yolları ile ulaşım kolaylıkla sağlanmaktadır. Pek çok ille karşılıklı otobüs seferleri bulunmaktadır. Kastamonu ilimiz İstanbul’a 500 km, Ankara’ya 240 km uzaklıktadır. Ayrıca Sinop limanına giden İpek Yolu

güzergâhlarının kavşak noktasında yer almaktadır (Bayraktar, 2018: 83). Kış aylarında kar ve buzlanma nedeniyle otobüs şoförlerinin dağı geçmekte zorluk çektiği, Ilgaz Dağı'na kurulan "Ilgaz 15 Temmuz İstiklal Tüneli", 26 Aralık 2016 da hizmete açılmıştır. İlimizde demiryolu ulaşımı bulunmamaktadır (Akbaş, 2017: 33). Bunun yanı sıra 2013 yılında havalimanı hizmete açılmıştır. Kastamonu'ya havayolu ile de ulaşım sağlanmaktadır (Durmuş, 2019: 22). Kastamonu Ilgaz 15 Temmuz İstiklal Tüneli ve havaalanı, ulaşımı kolaylaştırmış ve turizm faaliyetlerine olumlu katkı sağlamıştır.

Son yıllarda Kastamonu için başarılı bir biçimde yürütölen tanıtım kampanyaları sonucu turizmde de bir canlılık izlenmektedir. İlin Ankara'ya yakın mesafede olması, yoğun tarihi yapıya sahip olması, Karadeniz'e olan 170 km'lik kıyısıyla deniz kum güneş turizmi için uygunluğu, kış ve doğa turizminde marka olma yolunda ilerleyen Ilgaz Dağı Milli Parkı ve kayak pistleri sayesinde turizminin gelişmesi ümit edilmektedir. Yapılan araştırmalar turizmin Kastamonu için önemli bir ekonomik gelir kaynağı oluşturacağını ortaya koymaktadır (Akbaş, 2017: 39).

2.4.2 Kastamonu İlinin Turizm Potansiyeli

Kastamonu turizm imkânı ve çeşitliliği bakımından 12 ay boyunca turizm faaliyeti gerçekleştirilmesine olanak sağlayan zengin illerden bir tanesidir. Doğa turizminden kış turizmine, eko turizmden inanç turizmine, kültür turizminden gastronomi turizmine kadar birçok farklı alanda turizm faaliyetleri gerçekleştirilmektedir (Kara, 2021: 57). Kastamonu; geçmiş dönemden günümüze kadar farklı uygarlıkları bünyesinde barındırmış, Anadolu topraklarının Türkleşmesi ve İslamlaşmasıyla beraber bir inanç mekânı haline gelmiştir (Tekin, 2019: 29). Bu uygarlıklardan kalma pek çok esere sahip olan Kastamonu; hanlar, hamamlar, külliyeler, cami ve medreseler gibi tarihi ve kültürel değerler açısından inanç turizmi ve kültür turizmi için önemli bir potansiyele sahiptir. Şehirde birçok âlim ve evliyaya ait türbe ve mezar bulunmaktadır. İnanç turizmi için büyük bir potansiyele sahip olan kentte önemli zatlarımızdan biri olan Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri'nin türbesi bulunmaktadır (Yüce, 2018: 41).

Kastamonu doğal güzellikleri kanyonlar, şelaleler, mağaralar, dağlar, yaylalar vb. gibi değerlerle doğa turizmi için önemli bir potansiyel oluşturmaktadır (Oktay vd., 2016: 48). Milli bir park olan Küre Dağları; şelaleleri, mağara ve kanyonları, orman yapısı ile doğa turizmi için oldukça önem arz etmektedir (Bayrakdar, 2018: 76).

Ilgaz Dağı Milli Parkı Hem dağ turizmi için hem de kış turizmi için harikulade bir merkez durumundadır. Türlü yaban hayvanları ve zengin orman örtüsü ile dikkat çekmektedir. Kış aylarında Ilgaz Dağı kayak merkezine yoğun bir talep artışı olmaktadır (Çetinkaya, 2019: 29).

Batı Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Kastamonu'nun yaklaşık 170 km.'lik bir sahil şeridi bulunmaktadır. Bu sahil şeridinde deniz turizmine uygun Cide, İnebolu, Abana ve Çatalzeytin gibi ilçelerin kıyılarında geniş kumullar yer almaktadır (Yüce, 2018: 41).

Kastamonu ili sahip olduğu geleneksel mutfağı ile son yıllarda Gastronomi turizmi sahasında da öne çıkmaktadır. Bilhassa ilin kırsal kesimlerinde üretilen yöresel ürünlerin bu alanda payı büyüktür. Bu bölgelerde bulunan tarihi konakların yiyecek içecek işletmeleri olarak kullanılması da ilin gastronomi turizmi potansiyelini olumlu olarak etkilemektedir. Şehrin sahip olduğu gastronomik değerler arasında Banduma, Pastırma, Çekme Helva, Etlı Ekmek ve Taşköprü Sarımsağı sayılabilir (Kara, 2021: 58).

Kastamonu'nun sahip olduğu bu arz yönlü verilerin turizm açısından ekonomik çıktılarına dönüştürülmesi için il sınırları içinde nitelikli konaklama tesislerine gereksinim vardır. Zira bir ülke, bölge ve/ya turistik varış noktasının turizm etkinlikleri sahip olunan nitelikli yatak kapasitesi ve bu kapasitenin kullanım oranlarına koşut anlam taşımaktadır (Timur ve Olalı, 1988: 245). Bu kabule koşut Kastamonu il sınırları içerisinde etkinlik gösteren konaklama tesislerine yer vermek gerektiğine inanılmaktadır. Kastamonu'da 84 adet Yerel Yönetim Belgeli Konaklama Tesisi, 28 adet Kamu Misafirhanesi ve 23 adet Bakanlık Turizm İşletmesi Belgeli Konaklama Tesisi bulunmaktadır (Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2022). Söz konusu tesislere dair veriler Tablo 2.12.'de verilmiştir.

Tablo 2.12

Kastamonu'da Bulunan Tesis Sayıları Ve Oda-Yatak Kapasiteleri

Tesisler	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Yerel Yönetim Belgeli Konaklama Tesisleri	84	1.523	3.531
Kamu Misafirhaneleri	28	718	1.829
Bakanlık Turizm İşletmesi Belgeli Konaklama Tesisleri	23	912	1.932

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Kastamonu'nun sahip olduğu konaklama olanakları henüz istenilen düzeyde bir doluluğa erişmemiştir. Bu yetmezliğin temelinde merkez ilçe başta olmak üzere Kastamonu'da sunulan nitelikli yatak arzının ve destekleyici ürünlerin örneğin eğlence ve yeme içme olanaklarının henüz tam gelişemediği gerçeğinin yattığına inanılmaktadır. Tablo 2.13.'te yıllara göre Kastamonu'ya gelen ve geceleleyen turist istatistikleri verilmiştir.

Tablo 2.13

Yıllara Göre Geliş Ve Geceleme Turist İstatistikleri

Yıllar	Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri		Belediye Belgeli Konaklama Tesisleri	
	Geliş	Geceleme	Geliş	Geceleme
2018	66.088	107.188	148.706	260.368
2019	73.955	114.511	156.431	284.266
2020	61.474	98.127	105.936	186.017

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022

2.4.3 Kastamonu’da İnanç Turizmi

Kastamonu'nun fethinden bu yana Türkler burada birçok cami, mescit, türbe ve külliye gibi önemli değerler bırakmışlardır. Bundan dolayı şehir inanç turizmi açısından zengin bir potansiyele sahiptir (Türker vd., 2019: 118). Bu değerler Selçuklu, Candaroğulları ve Osmanlı dönemlerinden kalmış olup Kastamonu'nun pek çok mahallesine dağılmış durumdadır. Örneğin; Şeyh Şaban-ı Veli Türbesi, Sahabe Türbesi, Müfessiri Dergâhı, Atabeygazi Cami, Nasrullah Kadı Cami ve Münire Sultan Medresesi söz konusu eserler arasında gösterilebilir. Ayrıca merkez Kasaba Köyü’nde yer alan Mahmut Bey Cami Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO]) Dünya Mirası Geçici Listesinde bulunmaktadır (Poyraz, 2019: 45-46). Kastamonu'da inanç bakımından en çok ziyaret edilen yer Şeyh Şaban-ı Veli Türbesi’dir. Tablo 2.14.’te Şeyh Şaban-ı Veli Türbesi’nin turist sayıları verilmiştir.

Tablo 2.14

Şeyh Şaban-I Veli Müzesi Ziyaretçi Sayıları

Yıl	Ziyaretçi Sayısı
2010	89.408
2011	90.569
2012	84.163
2013	133.727
2014	141.327
2015	156.044
2016	143.793
2017	135.967
2018	126.011

Kaynak: Türker vd., 2019: 120

3. YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde; araştırmanın modeli, araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama aracı ile verilerin analizi konuları ele alınmıştır.

3.1 Araştırmanın Modeli

Çalışma nitel araştırma yöntemlerinin işe koşulduğu tarama modelleri içinde bulunan örnek olay taramasına sahip bir araştırmadır. Örnek olay, araştırmacıların olay ve durumlar üzerindeki kontrol gücünün yetersiz olduğu durumlarda seçilen, daha çok neden ve nasıl sorularının cevaplarının arandığı derinlemesine araştırmalarda kullanılan bir yöntem biçimidir (Yin, 2003: 1).

Nitel araştırma, olayların gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konması için görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı bir araştırma yöntemidir (Şimşek ve Yıldırım, 2018: 41). Tarama modelleri ise, var olan bir olayı (var) olduğu biçimiyle tespit etmeyi hedefleyen araştırma teknikleridir. Tarama modeli; duruma, bireye ya da nesneye ilişkin günümüzdeki veya geçmişteki verilerin tümünün gözden geçirilmesi durumudur. Araştırmacı örneklem üzerinde herhangi bir müdahale olanağına sahip olmadığı gibi var olan koşulları olduğu gibi bildirmektedir (Karasar, 2020: 120-121).

3.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın ana kümesini Kastamonu kent merkezinde bulunan kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan yaklaşık üst düzey yöneticiler, kanaat önderleri, ilahiyat akademisyenleri ve cami görevlileri oluşturmakta olup yaklaşık 200 kişilik bir topluluğu temsil etmektedirler. Örneklemi ise İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Müdür Yardımcısı ve memurları, Vakıflar Bölge Müdürlüğü Şube Müdürü, Kastamonu Müftüsü, Kastamonu Müftülüğü memurları, Kastamonu kent merkezindeki tarihi camilerin görevlileri, kanaat önderleri, İlahiyat Fakültesi akademisyenlerinden oluşturulmuş 15 kişilik bir çalışma grubudur.

3.3 Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Yanıt aranan araştırma sorularına, geçerli ve güvenilir cevaplar alabilmek için iki aşamalı bir yaklaşım benimsenmiştir. Öncelikle ilgili yazın derinlemesine taranmış ve tezin kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. İkinci aşamada ise yazın incelemesi sonucu elde edilen bilgilerin yanı sıra yanıt aranan araştırma sorularına geçerli ve güvenilir yanıtlar bulma olanağı sağlayacağına inanılan bir görüşme formu oluşturulmuştur. Bu form iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırma sorularına yanıt oluşturacak katılımcıların görüşleri yer almıştır. İkinci bölümünde ise görüşüne başvuru katılımcıların demografik özelliklerine ait sorulara yer verilmiştir. Araştırma verileri yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Görüşmelerin bir kısmı e-posta yoluyla, bir kısmı da yüz yüze yapılmıştır. Yüz yüze yapılan görüşmeler esnasında katılımcıların izni ile ses kaydı da alınmıştır. Görüşme formu 17 sorudan oluşmuştur. Dokuzu Kastamonu'nun inanç turizmi açısından çekim gücü oluşturan değerlerinin neler olduklarıyla ilişkilidir. Sekiz tanesi ise katılanların demografik özelliklerini tanımlaya yöneliktir.

Kastamonu merkez ilçede bulunan İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Müdür Yardımcısı ve memurlar, Vakıflar Bölge Müdürlüğü Şube Müdürü, Kastamonu Müftüsü, Kastamonu Müftülüğü memurları, önemli cami imamları, kanaat önderleri, İlahiyat Fakültesi akademisyenleri ile görüşmeler yapılmıştır. Kanaat önderleri medya aracılığıyla sosyal mesajları ve sosyal olayları kendi yorum ve süzgeçlerinden geçirerek toplumun anlayacağı şekilde insanlara ulaştıran liderlerdir (Karakoca, 2018: 3).

Araştırmacı tarafından hazırlanarak araştırma grubuna yöneltilen sorular aşağıdaki gibidir.

1. Kastamonu'da inanç turizmi denince akla neler gelmektedir?
2. Size göre insanları inanç turizmi açısından Kastamonu'ya yönelten çekim unsurları nelerdir?
3. Bu çekim unsuru olay, olgu, kişi ya da nesnenin gücü size göre nedir? Bu güç nerden kaynaklanmaktadır?

4. Söz konusu çekim gücü oluşturan unsurlar her neyse Kastamonu'da nerede, ne ölçüde vardır?
5. Bölgenizde bulunan inanç öğeleri (kişi, mabet, efsane, kutsal eşya vb.) hakkında bilgi sahibi misiniz? Burası ile ilgili bildiğiniz herhangi bir rivayet ve uygulanan bir inanç ritüeli var mıdır?
6. Kastamonu ilinin inanç turizmi kapsamında potansiyelini nasıl değerlendiriyorsunuz?
7. Kastamonu ilinde kültür ve inanç turizmi kapsamında ulusal ve uluslararası nitelikte etkinlikler yapılmakta mıdır?
8. Kastamonu'nun inanç turizmi açısından çekim gücü oluşturduğunu inandığımız olay, olgu, kişi ya da nesnelere ilgili bir kümeleme yapılsa hangi başlıklar altında sınıflandırma yapılabilir?
9. Kastamonu'nun inanç turizmi açısından çekim gücü oluşturduğunu inandığımız öğeler (olay, olgu, kişi nesne, efsane vb.) ilgili eklemek istediğiniz başkaca bir şey var mı?

3.4 Verilerin Analizi

Yapılan çalışmada veriler betimleyici analiz yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Betimsel Analiz; toplanan verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasına dayalı bir nitel analiz çeşididir. Betimsel analizde görüşüne başvuru alan kişilerin ifadeleri değiştirilmeden yani doğrudan alıntılar yapılarak aktarılır. Bu analiz türünde ana hedef verilerin düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya iletilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 239). Nitel bir çalışma olması sebebiyle araştırmada geçerlik ve güvenilirlik kriterleri aranmamaktadır. Bu çalışmada çözümlenecek yapılar doğrudan aktarıma başvurulmuştur.

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde öncelikle yazın taraması sonucu elde edilen Kastamonu ili inanç turizmi çekim unsurlarına yer verilmiştir. Sonrasında ise görüşme yapılan çalışma grubunun verdiği yanıtlar incelenmiştir. Çalışma grubunda yer alan katılımcıların gizliliği ve etik kuralları uyum göz önünde bulundurularak görüşmeye katılanlar 1. Katılımcı (K1), 2. Katılımcı (K2),.....,15. Katılımcı (K15) şeklinde kodlanmıştır. Söz konusu katılımcıların vermiş oldukları yanıtlar bu kodlamaya göre değerlendirilmiştir. Yanıtlar doğrudan anlatım ve hikâyeleştirme yoluyla aktarılmıştır

4.1 Kastamonu İli İnanç Turizmi Çekim Unsurları

Bir bölgenin kültürel ve tarihsel değerleri o bölgeye turist çeken en önemli çekicilik unsurlarıdır. Birtakım tarihsel olaylar veya şahıslarla alakalı oldukları için tarihsel yerler ve eserler, dünyanın her yerinde özel önem taşırlar. Çünkü bireyler daima kendilerinin ve başka bireylerin mazilerine özel ilgi göstermişlerdir. Bunlar insanları etkileyen çekiciliklerdir (Aktaş, 2009: 19). İnanç açısından Kastamonu'da yaşamış önemli velilerin ve zatların yaşadıkları yerler ve yaşadıkları olaylar turist için bir çekicilik oluşturmaktadır. Bu şahısların hayattayken ve vefat ettikten sonra da, olağanüstü manevi güçlere sahip oldukları ve keramet gösterdiklerine inanılır (Yavuz, 1998: 94–96). Aşağıda Kastamonu için önemli olan bu dini şahıslara, yaşadıkları olağanüstü olaylara, kerametlere ve bu manevi şahıslara ait cami, külliye ve türbelere yer verilmiştir.

4.2 Cami ve Mescit ve Külliyeler

Kastamonu'da aşağıdaki tabloda gösterildiği üzere dönemlerine göre pek çok külliye, cami ve mescit yer almaktadır (Tablo 15).

Tablo 4.1

Kastamonu İl Merkezinde Bulunan Cami, Mescit Ve Külliyeler

CAMİİ VE MESCİTLER			KÜLLİYELER	
Selçuklu ve Çobanoğulları (Atabeyler) Dönemi	Candaroğlu Dönemi	Osmanlı Dönemi	Selçuklu ve Candaroğlu Dönemi	Osmanlı Dönemi
Akçasu Camii Atabey Gazi Camii Şeyh Ahmet Camii Yılanlı Camii	Adil Bey Camii Deveci Sultan Camii Hamza Ağa Camii Halil Bey Camii Honsalar Camii İbn-i Neccar Camii İbrahim Bey Camii İsfendiyar Bey Camii İsmail Bey Camii Mahmut Bey Camii Musa Fakih Camii Saray Camii	Abdülcebbar Camii, Abdürrezzak Camii, Ahmet dede Camii, Alacamescid Camii, Alpaslan Camii, Aycılar Camii, Baha Efendi Camii, Cebrail Camii, Cebrail Camii, Çay Camii, Çevkani Camii, Ferhat Paşa Camii, Hacı Dede Camii, Halife Sultan Camii, Hasan Çelebi Camii, Hasan Efendi Camii, Hepkebirler Camii, Kazancılar Camii, Kubbeli Mescidi, Küpciğez Camii, Molla Said Camii, Nasrullah Camii, Korkoroğlu Mescidi, Rüstem Paşa Camii, Safalan Camii, Saraçlar Camii, Saray Camii, Server Camii, Sinan Bey Camii, Şeyh Şaban-ı Veli Camii, Tabaklar Camii, Topçuoğlu Camii, Yakupağa Camii	Yılanlı Külliyesi, İsmail Bey Külliyesi,	Nasrullah Külliyesi, Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi, Yakup Ağa Külliyesi,

Kaynak: Çifçi, Behçet, Kankal, Güzey, İl Turizm Envanteri'den aktaran İbret, Aydınöz ve Uğurlu, 2015.

4.2.1 Yılanlı Külliyesi

Kastamonu merkez de bulunan külliye, Küpciğez Mahallesi Yılanlı Sokağı'nda bulunmaktadır. Eser Abdülfettah-ı Veli Efendi tarafından 1210 senesinde inşa edilmiştir. Zamanında külliyeinin bulunduğu bu alanın yılanlarla dolu olmasından dolayı bu camiye “Yılanlı” adı verilmiştir (Ünal, 2014: 77). Gerçek bina 1837 senesinde doğan yangında yanmış ve İkinci Mahmut aracılığıyla onarımı gerçekleştirilmiştir. Bugüne Dârü’ş-şifa’nın (mâristan veya bimâristan) giriş kapısının kemeri erişmiştir. Halen taş kapının üstünde yangının izleri görülmektedir (Serin, 2018: 17). Kapı üzerinde Yılanlı Cami kitabesi yer almaktadır. Serin’e (2018) göre Kitabenin manası:

- “Peygamber (s.a.v) buyurdu: Ey Allah’ın kulları; Tedavi olunuz.
- Muhakkak ki Allah’ü Teâlâ bütün hastalıklar için devâ yaratmıştır. Ölüm müstesna.
- Bu mübarek maristan (şifahane) ve imaretin yapılmasını Allah’ın rahmetine ve mağfiretine herkesten çok muhtaç olan Ali bin Süleyman bin Ali emretti.

- Allah onun hayırlarını kabul etsin, günahlarını bağışlasın. (O) Hayır kazanmak için vakfetti.
- Allah'a hamd ederek ve onun nebisine salavat getirerek 672 senesinin aylarında (yaptırıldı)".

Külliye yardımseverler tarafından 1982 yılında onarılmış; son olarak da Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nce 2009 yılında yenileştirilmiştir (Serin, 2018: 18).

4.2.2 Mahmut Bey Cami

Bu cami Candaroğlu hükümdarı emir Mahmut Bey tarafından 1366 senesinde inşa edilmiştir. Şehre 18 km. uzaklıkta bulunmaktadır. Caminin yapımında hiç çivi kullanılmaması ve ahşap çatısının bindirme tekniği kullanılarak yapılmış olmasından dolayı bu cami ülkemizde örneklerine az rastlanılan yapıtlardan biridir (İbret, Aydınözü ve Uğurlu, 2015: 251).

Caminin kapı kanatları 1997 yılında çalındığından dolayı özgün (orijinal) değildir. Özgün kapı yerine taklidi yapıp cami girişine yerleştirilmiştir. Caminin çalınan kapısı daha sonra bulunup, Etnografya (Liva Paşa Konağı) Müzesi'nde korunmaya alınmıştır. Kastamonu Valiliği tarafından 2002 yılında caminin kuzeyinde özgün olmayan bir konuk evi, tuvaletler ve şadırvan yapılmıştır (Serin, 2018: 75-77).

Bu caminin üzerinde bulunan kitabesinde "Mescitler şüphesiz Allah'ındır, öyleyse oralarda Allah'a yalvarırken başkasını katmayın. Bu mübarek ve kutsal mescidin yapılmasını, merhum Adil Bey'in oğlu büyük Emir Mahmud –Allah makamını hoşnut etsin- emretti. (Bu kitabeyi yazan) Onu, yedi yüz altmış sekiz senesinin mübarek Ramazan ayında yazdı" denmektedir (Kastamonu Valiliği, 2021).

Binanın onarımları sırasıyla 1852, 1945, 1962, 1985, 1987 senelerinde yapılarak korunmuştur. İki bin beş yılında vakıfların mülkiyetine geçen Mahmut Bey Cami, ayrıca 2007-2008 yılında özüne uygun bir restorasyon geçirmiş ve her zaman ibadete açık kalmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na yapılan başvuru sonucunda UNESCO tarafından 2014 yılında Mahmut Bey Camii Dünya Mirası Geçici Listesi'ne alınmıştır (Omuzlu, 2019: 36).

4.2.3 Nasrullah Kadı Külliyesi

Nasrullah Cami Kastamonu kent merkezinde yer almaktadır. Kastamonu bu cami etrafında oluşmuştur. Nasrullah Camisi şehrin ulu camisi olarak kabul görmüş ve etrafında yapılan hanlar, çeşmeler, dükkânlar ile şehrin kültürel açıdan merkezi haline gelmiştir. Şehrin en büyük ve en önemli camisi olan Nasrullah'a baktığımızda Kastamonu ilinin beş yüz yıllık tarihi sürecinde fiziksel gelişimini görmekteyiz. Bu cami ve caminin bulunduğu meydan Kastamonu'nun simgesi olmuştur (Arslanoğlu, 2011: 34).

Nasrullah Cami, Osmanlı'nın Kastamonu ilinde yaptığı ilk anıtsal yapılardan biridir. Görünüşü dolayısıyla ve tarihte önemli hadiselerle şahitlik etmesinden ötürü Kastamonu ilinin en önde gelen simgelerinden bir tanesidir.

Kent merkezinde bulunan bu cami, meydanı, şadırvanı, köprüsü ve daha sonradan yapılan medrese ile bir külliye görünümüne sahiptir. Cami 1746 yılına kadar altı kubbeli iken yapılan eklemelerle kubbe sayısı dokuza çıkarılmıştır. Mehmet Akif Ersoy Milli Mücadele zamanlarında, Nasrullah Cami'nde de vaazlar vermiş ve ulusal marşımız olan İstiklal Marşı, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nde kabulünden önce ilk defa bu camide okunmuştur (Kastamonu Valiliği, 2021).

4.2.4 İsmail Bey Külliyesi

Külliye, il merkezde İsmail Bey Mahallesi'nde bulunmaktadır. Bu külliye 1443-1460 yılları arasında hüküm süren İsmail Bey tarafından yaptırılmıştır. Külliye beylikler dönemi sanatının en göz dolduran örnekleri türbe, cami, medrese, hamam, han ve kütüphaneden oluşan birçok eser yer almaktadır. Külliyenin içinde bulunan deve hanı, onarılarak turizm maksatlı yerel mutfak ve el sanatları merkezi olarak tasarlanmıştır (Omuzlu, 2019: 42-43). Ayrıca İsmail Bey, kendisinin yazdığı, "Hulviyyat-ı Sultanî" isminde 70 bâblık 648 sayfalık bir yazılı eser bırakmıştır (Serin, 2018: 117).

4.2.5 Atabey Gazi (Kırk Direkli) Cami

Bu cami Atabey Mahallesi Kefeli Sokak üzerinde bulunmaktadır. Giriş kapısı mihrap ile aynı ekseninde olan, harimi üç yönde kuşatan mahfeli ahşap dikmeler ile taşınan bir binadır. Bu dikmelerden dolayı camiye “Kırk Direkli” ismi verilmiştir. Ahşap tavan ve ahşap direkli olan bu cami 1273 senesinde yaptırılmıştır. Caminin adı olan “Atabey” in Çobanoğullarından Muzaffereddin Yavlak Arslan bin Alp Yürek olduğu tahmin edilmektedir. Fakat halk arasında bu caminin Hüsameddin Çoban Bey tarafından inşa edildiğine inanılmaktadır (Kastamonu Valiliği, 2021).

Atabey Gazi Camii'nin şehre egemen bir mevkide, kaleye sırtını vermiş olması en önemli özelliğidir. Görünüşüyle bölgeye İslam bayrağını dikmiş olan Atabey Gazi'nin heybet sembolü; minaresinden yükselen ezanlarıyla da rızası için hayatını adadığı rabbinin adını kıyamete kadar yüceltecek bir maneviyat anıtıdır (Çiftçi, 1995: 91).

Atabey Gazi Cami ayrıca Fetih Cami olarak da bilinir. Rivayete göre daha önce kilise olan bu bina camiye çevrilmiştir. Atabey Gazi fetihten sonra İlk cuma namazını burada askerleri ile beraber kılmış ve hutbeye kılıçla çıkmıştır. Bundan dolayı günümüzde cami imamları halen hutbeye kılıç eşliğinde çıkar (Pamukçu vd., 2019: 24).

4.2.6 Hz. Pir Şeyh Şa'bân-ı Veli Cami ve Külliyesi

Şeyh Şaban-ı Veli Halvetilik Tarikatının Cemaliye kolunun Şabaniyye şubesinin kurucusudur. Kastamonu'nun Taşköprü ilçesinin Gökçe ağaç kazasına bağlı Yukarı Çakırçay köyünün Cimdâr Mahallesi'nde doğmuştur. Doğum yılı hakkında kaynaklar farklı bilgiler vermekle birlikte bu tarihler XV. yüzyılın son yıllarına rastlamaktadır. Eğitim yaşamına mahalle okulunda başlayıp Kastamonu ve İstanbul'da devam eder. İcazetnamesini alıp Kastamonu'ya dönerken yol üzerinde Hayrettin Tokadi'nin Bolu'daki dergahına gider. Burada on iki sene Hayrettin Tokadi'nin yanında kalır. Daha sonra hilafetle yurdu olan Kastamonu'ya yollar. Ünü her bir yana yayılan Şeyh Şaban-ı Veli 1596 yılında vefat etmiştir (Küçükbasmacı, 2000: 163).

Zamanla külliye halini alan bu caminin yapımı ilk olarak Ömer Fuâdî'nin öznel çabalarıyla başlatılmış, hayırseverlerin katkılarıyla 1020 (1611) yılında tamamlanmıştır. Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesinin kitabesinde yazılı bulunan “Mevlâna ve Hacı Bektaş-ı Veli ile birlikte Anadolu'nun üç sancağından biri” nitelemesi Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri'nin önemini göstermektedir (Omuzlu, 2019: 40). Bununla birlikte Şeyh Şaban-ı Veli günümüzde Anadolu'nun dört manevi direğinden biri olarak kabul edilmektedir. Hz. Pir olarak da anılan Şeyh Şaban-ı Veli İslamiyet inancı ve Kastamonu için çok önemli bir şahsiyet olarak bilinmektedir. Caminin arka tarafında bulunan halvet odalarında uzun yıllar çile çektiği rivayet olunmaktadır. Söz konusu halvet (çile) odaları caminin en dikkat çeken özelliği olarak nitelendirilmektedir.

Cami bahçesinde metfun olan Şeyh Şaban-ı Veli için bir türbe yapılmış, Abdülaziz ve II. Abdülhamid devirlerinde önemli onarımlardan geçmiştir. Bu türbeyle alakalı menkıbeler söylenmekte ayrıca türbenin içinde bulunan asa suyunun halk tarafından zemzem suyu olduğu düşünülmektedir (İslam Ansiklopedisi, 2021). Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri'nin ölümünden yedi yıl sonra başlanan türbenin yapımı birtakım sebeplerden dolayı türbenin yapımı 1615 senesinde bitmiştir. Türbe tek kubbeli olarak yapılmıştır. Türbenin içerisinde 16 ahşap sanduka yer alır. Bu sandukalardan ortada bulunan ve büyük olanı Şeyh Şâbân-ı Velî Hazretleri'ne aittir. Türbenin avlusunda bulunan asa suyu, zemzem suyuna benzetildiğinden ötürü halk tarafından kutsal kabul edilmekte ve şifalı olduğu düşünülmektedir (İbret, Aydınöz ve Uğurlu, 2015: 253).

Şeyh Şabân-ı Velî'nin “*Asa Suyu*” en önemli lütfu (keremi) sayılmaktadır. Asa suyunun ortaya çıkışı şu şekilde anlatılmaktadır: Şeyh Şâbân-ı Velî'nin sabah namazını mekânı aşarak, Kâbe'de kıldığı söylenmektedir. Ancak Şeyh Şâbân-ı Velî'nin etrafında bulunanlar buna inanmamaktadır. Bu yüzden inanmayanlar, Şeyh Şaban-ı Veli'den kanıt olarak kendilerine Kâbe'den zemzem suyu getirmesini söylerler. Bu olay üzerine Şeyh Şabân-ı Velî, asasını önünde bulunan kayalıklara vurur ve vurduğu yerden “Asa Suyu” fişkirır. Şifalı sayılan bu sudan kırk gün boyunca içenlerin isteklerinin gerçekleşeceğine inanılır (Ünal, 2014: 80).

Farklı bir menkıbeye göre, Şeyh Şaban-ı Veli İstanbul'da medrese de olduğu zamanlar sürekli arayış içindeydi. Sıkıntılı bir zamanında gece bir ses işitir: “Sılaya

dön, kurtuluş oradadır”. Bir sonraki gün birkaç mollaıyla yola koyulur. İlk önce Bolu’ya gidip övgüsünü duyduğu Hayreddin Tokadi’yi ziyaret edecek oradan Kastamonu’ya gelecektir. Bolu’ya geldiklerinde Tokadi’nin Dergâhı yanında zikir sesleri duyarlar ve bu ses onları etkiler. Bunun üzerine dergâha girerler. Şaban-ı Veli zikir bittiğinde orayı bırakamaz. Mollaları gönderir ve Şeyh Şaban-ı Veli ise yıllarca Hayreddin Tokadi’nin yanında kalır. Olgunluğa erişince oradan ayrılır ve Kastamonu’ya dönmek üzere yola çıkar. Kastamonu’ya yakın bir yerde bir çınar ağacın kovuğuna yerleşir. Kastamonu’da bulunan bazı kişiler Şaban-ı Veli’yi çağırırlar fakat onu şehre gelmesine ikna edemezler. Senelerce bu ağacın kovuğunda yaşar. En sonda kovuktan çıkar, şehre yönelir. Yöneldiği vakit ağaçta arkasından gelmiştir. Şaban-ı Veli ağaca arkasından gelmemesini buyurur ve ağaç olduğu yerde kalır (Pamukçu vd., 2019: 29).

Külliyeye içerisinde bulunan Şeyh Şaban-ı Veli Vakıf Müzesi 2007 yılında açılmıştır. Müzede kandiller, el yazmaları, Şeyh Şaban-ı Veli’nin kişisel eşyaları, halılar ve hatlar sergilenmektedir. Şeyh Şaban-ı Veli’nin kişisel eserleri, müzede en çok ilgi gören eserler arasındadır. Bu önemli eserler; 1600’lü yıllardan kalma Sadaka Taşı, 1182 yılından kalma el yazması Kuran-ı Kerim ve Kastamonu’ya has kandillerdir (Akkuş ve Akkuş, 2019: 723).

Her yıl Mayıs ayının ilk Cuma günü başlayan Hz Pir Şeyh Şaban-ı Veli ve Kastamonu Evliyaları Anma Haftası üç gün boyu devam eden etkinlikler ile 1992 yılından günümüze değin kutlanmaktadır (Çetinkaya, 2019: 56).

4.2.7 Yakup Ağa Külliyesi

Külliyenin yapımı bir cami olarak Halimi Çelebi tarafından başlatılmıştır. Daha sonra Kanuni Sultan Süleyman’ın kilercibaşısı Yakupağa tarafından 1547 yılında onarılmış ve medrese, imaret, mektep ve cami yapıları olan bir külliye halini almıştır. Yakupağa Külliyesi’nin yalnızca cami ve medresesi günümüze ulaşmış olup (Avcı, 1990: 46) halk arasında Yukarı Av İmareti olarak bilinmektedir.

Yapıda kesme taş kullanılmış, kubbeleri ise kurşunla kaplanmıştır. Caminin kapısı ahşap işçiliği ile dikkat çekicidir. Kapı kanatlarında bulunan panolarda; “Bu

Cami'nin kapısı her zaman sevinçle açılsın” ve “Ben Allah'ın birliğine şahadet ederim” yazıları yer almaktadır (Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021).

4.2.8 Benli Sultan Külliyesi

Türbe Ilgaz Dağı'nın kuzeyinde yer alan Ahlat köyünde bulunmaktadır. Külliye türbe, cami, mutfak ve misafirhane olmak üzere dört bölüm vardır. Son yıllarda yapılan çalışmalar sonucu külliye yeni bölümler eklenmiştir. Benli Sultan'ın yaşamı hakkında kaynakların yetersiz olması nedeniyle kim olduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte Bayrami Şeyhi Mehmed Muhiddin Efendi olduğu düşünülmektedir. Yanağında bulunan benden dolayı bu isimle ünlüdür (Küçükbasmacı, 2000: 164).

Türbe de on adet sanduka bulunmaktadır. Bunlardan yedi tanesi türbenin içinde, üç tanesi ise türbenin ön tarafında yer alır. Sandukalardan biri Benli Sultan'ın müritlerinden Mehmet adında bir zata ve Halveti Şeyhi Mehmet Muhittin Efendi'ye, biri demirci ustası ve bir diğeri Şeyh Mehmet Şani Efendi' ye ve bir diğeri de Benli Sultan'dan sonra yerine Şeyh olan oğlu Mahmut Efendi'ye aittir (Ünal, 2014: 81).

Benli Sultan türbesine de hemen her türden dilek ve istek için adak adanmaktadır. Bu dilek ve istekler arasında en çok çocuk için istemde bulunmaktadır. Benli Sultan'a “çocuğum olursa kurban keseceğim” diye adak adanır iki rekât namaz kılınır. Kısır olup çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar da Benli Sultan türbesindeki kuşağı sarınırlar. Asa Suyu'ndan da şifa bulmak maksadıyla içilmekte ve bu suyla banyo yapılmaktadır. Bu sudan alıp giden kimse suyu hiçbir yere dökmemelidir. Aksi takdirde bu kişinin hasta olacağına inanılır (Küçükbasmacı, 2000: 164).

Benli Sultan Hazretleri önemli ve keramet sahibi bir ermiştir. Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri'nden sonra ünü en çok duyulan zattır (Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021).

4.2.9 Sinan Bey Cami

Beyçelesi Mahallesi'nde, Sinan Bey isimli parkın güneybatı köşesinde bulunmaktadır. Hem mimari özelliği hem de tarihi değeri gereği kıymetli yapıtlardan

bir tanesidir. Caminin kitabesi bulunmadığından ve kurucusu hakkında da belge bulunmadığından dolayı yapım tarihi ve kim tarafından yaptırıldığına dair net bir bilgi yoktur. Yapılış tarihi olarak 1571 senesi kabul edilmektedir. Tarihin seyrine bakıldığında Koca Sinan Paşa tarafından yaptırılmış olduğu tahmin edilmektedir. Zira caminin yapılış tarihi ile Sinan Paşa'nın Sancak Beyliği yaptığı dönem aynı zamana denk gelmektedir (Çiftçi, 1995: 131). Sinan Bey Camii Osmanlı Devri sanat eserlerindedir. Ahşap kapı kabartma ve oymalarıyla dikkati çeker (Avcı, 1990: 46).

4.3 Türbeler

Kastamonu kent merkezinde sayısız yer almaktadır (İbret, Aydınöz ve Uğurlu, 2015:255).

Tablo 4.2

Kastamonu Şehrinde Bulunan Türbeler

KASTAMONU ŞEHRİNDE BULUNAN TÜRBELER			
Selçuklu ve Çobanoğulları (Atabeyler) Dönemi	Candaroğlu Dönemi	Osmanlı Dönemi	Cumhuriyet Dönemi
Abdülkadir-ı Veli Türbesi, Aşıklı Sultan Türbesi, Atabey Gazi Türbesi, Devenci Sultan Türbesi, Hepkebirler Türbesi (Batı), Karanlık Evliya Türbesi, Maden Dede Türbesi, Muzaffereddin Gazi Türbesi, Müfessir Alaeddin Türbesi, Şeyh Ahmet Türbesi, Vehbi Gazi Türbesi,	Adil Bey Türbesi, Ahi Ali Baba Türbesi, Ahi Şorve Türbesi, Cemaledin Efendi ve Kargaş Sultan Türbesi, Harmankaşı Türbesi, Hatun Sultan Türbesi, İbn-i Neccar Türbesi, İsmail Bey Türbesi, Mehmet Bey Türbesi, Musa Fakih Türbesi, Selçuk Hanım Türbesi, Süleyman Bey Türbesi, Süleyman Paşa ve İbrahim Paşa Türbesi, Şeyh Karaca Ahmet Türbesi,	Abdülcebbar Türbesi, Abdürrezzak Türbesi, Açıkbaz Sultan Türbesi, Ahmet Dede Türbesi, Ali Asgar Türbesi, Bayraklı Dede Türbesi, Benli Sultan Türbesi, Cebrail Efendi Türbesi, Çevkani Türbesi, Dai Sultan Türbesi, Dede Sultan Türbesi, Ferraş Sultan Türbesi, Geyikli Sultan Türbesi, Göbelekzadeler Türbesi, Gümüşlüce Türbesi, Hacı Dede Türbesi, Hacı Hamza Türbesi, Halife Sultan Türbesi, Hayran Efendi Türbesi, Hepkebirler Türbesi (Doğu), Kalender Dede Türbesi, Karabaş-ı Veli Türbesi, Kara Mustafa Paşa Türbesi, Kesikbaş Türbesi, Molla Said Türbesi, Nasrullah Kadı Türbesi, Nevruz Sultan (Horoz) Türbesi, Hasan Efendi (Saçayaklı Sultan) Türbesi, Seyfi Dede Türbesi, Seyyid Sünneti Efendi Türbesi, Şeyh Mehmet Efendi Türbesi, Şeyh Mustafa Efendi Türbesi, Şeyh Mustafa Efendi (Kara Şeyh) Türbesi, Şeyh Mustafa Efendi (Pişkiri Zade) Türbesi, Şeyh Mustafa Efendi (Resul Zade) Türbesi, Taraklı Sultan Türbesi, Topçuoğlu Türbesi, İmidci Sultan Türbesi, Saçılı Sultan Türbesi, Toygar Murat Türbesi, Hacı Murat Veli Türbesi, Şeyh Mesut Türbesi, Şeyh Muhlisiddin Türbesi,	Ahmet Mahir Efendi Türbesi, Mehmet Feyzi Efendi Türbesi, Muhammed İhsan Efendi Türbesi

Kaynak: (Çiftçi, Behçet, Yakupoğlu ve Zengin, İl Turizm Envanteri'den aktaran, İbret, Aydınöz ve Uğurlu, 2015)

4.3.1 Âşıklı Sultan (Yanık Evliya) Türbesi

Türbe Kale Kapısı mevkiinde Kümbet Sokağı'nda yer almaktadır. Türbenin alt bölümünde beş sanduka bulunmaktadır. Ortada bulunan sandukada Âşıklı Sultan yatmaktadır. Miladi 1116 senesinde kalenin fethi sırasında Âşıklı Sultan okla yaralanarak şehit düşer. Şehit düştüğü yere gömüldüğü, türbenin ise Çobanoğulları veya Candaroğulları'nın ilk dönemlerinde inşa edildiği sanılmaktadır. Bulunan beş sandukadan ikincisinin Mağripli Mehmet Ağa'ya ait olduğu, üçüncü sandukanın ise Yanık Evliya'ya ait olduğu bilinmektedir. Diğer sandukaların kime ait olduğu bilinmemektedir (Kastamonu Belediyesi, 2021).

Âşıklı Sultan Türbesine ait herhangi yazılı bir belge bulunmamaktadır. Bu yüzden Âşıklı Sultan hakkında elde edilen bilgiler rivayetlerden öteye gidememiştir. Türbeden istekte bulunan bir kişinin isteği kabul olmayınca türbeyi ateşe vermesi sonucu türbe büyük bir yangına maruz kalmış ve yanmıştır. Devrin Kastamonu valisi rüyasında “Ben yanıyorum, kalk yangını söndür!” diye bir çağrı duymasıyla uykusundan kalkar. Türbeye gelen vali hakikaten de türbenin bir yangına maruz kaldığını ve Âşıklı Sultanın da ayaklarının yanmış olduğunu görür. Bu olaydan dolayı Âşıklı Sultan Hazretleri'ne “Yanık Evliya” adı verilmiştir. Günümüzde yangın izlerinin halen görülmesi muhtemeldir (Bayrakdar, 2018: 105).

Yanık Evliya Türbesi'nin en ilgi çekici özelliği, Âşıklı Sultan'ın bulunduğu sandukanın ayak bölümünün açılıp ziyaretçilere bu zatın çürümemiş ayak kısmının gösterilmesi idi. Ancak günümüzde dine uygun olmadığı için bu zatın çürümemiş bedeni ziyarete kapatılmıştır (Omuzlu, 2019: 44).

4.3.2 Karanlık Evliya Türbesi

Türbe Kastamonu Merkez ilçede Yavuz Selim Mahallesi'nin Karanlık Evliya Sokağı'nda yer almaktadır. Bu türbede yatan zat veya kişiler hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat bu türbenin Çobanoğulları hükümdarlarından birisi için kurulmuş olduğu düşünülmektedir. Ne yazık ki hiç bir yerinde bir işarete rastlanılmadığından ve hayatı ile ilgili yazılı eser de olmamasından dolayı kimin için

yapıldığı bilinmemektedir. Bilinen tek şey bu dini yapıtın, Kastamonu'nun en eski yapıtlarından birisi olmasıdır (Evlialar.net, 2021).

Türbe, sekiz köşeli ve iki katlı şekilde yapılmıştır. Üzeri taş sivri külah ile kapatılmıştır. Sandukanın bulunduğu alt kata basit kemerli bir kapıdan girilmektedir. Türbenin yanında bir de mescit yer almaktadır. Türbe, büsbütün Selçuklu Mimari usulü bir yapıdır. İnşaat yöntemi ve iki katlı oluşu bu düşünceyi tasdiklemektedir (Kastamonu Belediyesi, 2021).

4.3.3 Hepkebirler Sahabe Türbesi

Türbenin doğusunda bulunan sandukanın Samur Dede'ye, batısında bulunan sandukanın ise Kays-ül Hemedani Asgar ismindeki bir zata ait olduğu bilinmektedir. Bir söylentiye göre Asgar Hazretleri İstanbul'daki Eyüp El Ensari ile birlikte Kastamonu'ya gelerek bu topraklarda kaldığı söylenmektedir (Tekin, 2019: 35).

4.3.4 Müfessir Alâeddin Türbesi

Müfessiri Alâeddin Efendi 13. Yüzyıl da yaşamış bir bilgin ve çok büyük bir evliyadır. Esasen Belh veya Buhara'dandır. Müfessir Alâeddin Efendi, pek çok talebe eğitmiştir. Alâeddin Efendiyi ziyaret edip kendisinden söz edenlerden biri Mevlana'nın torunu Ulu Ârif Çelebi'dir. Türbe; Honsalar Mahallesi'nde İsfandiyar Bey Parkı olarak bilinen eski mezarlık meydanı içerisinde bulunmaktadır. Türbe uğramış olduğu yeniliklerden ötürü tarihi özelliğini kaybetmiştir. Şimdiki hali dikdörtgen planlı bir binadır. Türbe içinde bulunan daha sonra müzeye kaldırılan 1289-90 tarihli yazıttan türbenin Yaban Bin Mehmed tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. "Yaman" ismine istinaden Alaeddin türbesini inşa edenin Şemseddin Bin Yaman Candar olduğu düşünülmektedir. Yazıttaki tarihe göre türbenin Çobanoğlu Dönemine ait olduğunu söylemek daha gerçek olacaktır (Kastamonu Valiliği, 2021).

Müfessir Alâeddin Türbesi ışık saçan türbe olarak da bilinmektedir. Böyle bilinmesinin sebebi yaşanan bir olayla ilgilidir. Açılmak istenen bir yol türbenin bulunduğu alandan geçecek ve türbe yıkılacaktır. Bu yıkımı gerçekleştirmek için türbenin bulunduğu alana dozerler gelir. Fakat bu dozerler yıkıma başlanacağı zaman

çalışmazlar. Her türlü müdahaleye rağmen dozerler çalışmayınca işçiler bu sefer türbeyi kazma ve kürekle yıkmaya çalışırlar. Daha sonra türbenin içinden ışıklar çıkmaya başlar. Korkan işçiler bu yıkımdan vazgeçer ve türbe yerinde kalır (Blogger.com, 2021). Türbedeki sandukalardan birinin Müfessir Alâeddin'e ait olduğu söylenmektedir (Kastamonu Valiliği, 2021).

4.3.5 Mehmet Feyzi (ŞALLIOĞLU) Efendi Türbesi

Mehmet Feyzi Efendi 28 Mart 1912 tarihinde Kastamonu'da doğmuş olup Kastamonu için önemli şahsiyetlerden biridir. Daha altı yaşında iken ilim hayatına başlamış, farklı İslam bilginlerinden uzun bir mühlet ders almış ve mahalle mektebinde öğrenimini tamamlamıştır. Sonrasında hafızlığını Ömer Fâzıl'dan (Aköz) kıraat dersleri alarak tamamlamıştır. Mehmet Feyzi Efendi askerliği süresince de Kur'an-ı Kerim öğretmiş, tâlim ve tecvid dersi vermiştir. Kastamonu'da 4 Mart 1989 yılında vefat etmiş ve Gümüşlüce Mezarlığı'na gömülmüştür. Hayatını Kur'an öğretimine veren, ziyaretçilerini söyleşileriyle tesiri altına alabilen Mehmet Feyzi Efendi gönüllü bir halk eğitmeni olarak bilinmiştir (Omuzlu, 2019: 46).

Mehmet Feyzi Efendi her yıl mart ayının ilk haftasının sonunda Kastamonu'da çeşitli faaliyetlerle anılmakta ve adına anma günü düzenlenmektedir (İslam Ansiklopedisi, 2021).

4.3.6 Abdülfettah-ı Veli Türbesi

Abdülfettah Veli Türbesi, Yılanlı Caminin doğu kısmında yer almaktadır. Türbenin içinde irili-ufaklı 25 tane sanduka yer almaktadır. Bu sandukalardan, diğer sandukalara göre daha büyük olanı Abdülfettah-Veli Efendiye aittir. Sandukanın başında bulunan çerçeveli levha da Abdülkadir Geylani Hazretleri'nin Hazreti Ali'ye ulaşan seceresi yazılıdır (Çifci, 1995: 17).

Bu zatın en büyük lütuflarından biri, kendisine gökten yiyecekler bulunan bir sofranın inmesidir. İnen bu sofradan yiyenlerin dört-beş ay acıkmadığı bilinir. Bir gün Abdülkadir Geylani Hazretlerinin ruhaniyetleri Abdülfettah'a gelerek "böyle maide yemekle hayat sürmekten bizzat çalışıp kazanarak yaşasan daha iyidir ve aynı

zamanda sünnettir” der. Olasıdır ki etbainızla bu maidenin şükürünü yapamazsınız” buyurdular. Abdülfettah Hazretleri “Ey efendim! Ne ili meşgul olayım?” dediğinde, “Habbetü’r revm ekiniz” emrinde bulundular. Bu emir üstüne habbetü’r-revm tarımına başladılar. Habbetü’r revm kendir tohumudur. Bugün nadir de olsa kendir üretimi yapılmaktadır. Kendir fabrikası Taşköprü ilçesinde etkinliğini hâlen sürdürmektedir (Ünal, 2014: 77-78).

4.4 Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler

Bu bölümde araştırmaya katılanlara ait demografik bilgiler yer almaktadır. Bu kapsamda katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumları, medeni durumları, son mezun olunan okul/fakülte, meşguliyetleri, çalıştıkları kurum ve gelirleri ile ilgili sorulara yanıt aranmıştır. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgilere aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.3

Katılımcıların Yaşına İlişkin Bulgular

Yaş	Sayı (n)	Yüzde (%)
25-34	1	6,7
35-44	1	6,7
45-54	10	66,6
55+	3	20
Toplam	15	100

Tablo 4.3’e göre araştırmaya katılanlardan birinin 25-35 yaş arasında (%6,7), diğer birinin 35-44 yaş arasında (%6,7), on katılımcının 45-54 yaş arasında (%66,6) ve üç katılımcının ise 55 yaş ve üzeri (%20) olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.4

Katılımcıların Cinsiyetine İlişkin Bulgular

Cinsiyet	Sayı (n)	Yüzde (%)
Kadın	3	20
Erkek	12	80
Toplam	15	100

Tablo 4.4.'e göre araştırmada görüşüne başvurulmuş katılımcıların büyük çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların 12'si (%80) erkek ve üçü (%20) kadındır.

Tablo 4.5

Katılımcıların Medeni Durumuna İlişkin Bulgular

Medeni Durum	Sayı (n)	Yüzde (%)
Evli	14	93,3
Bekâr	1	6,7
Toplam	15	100

Tablo 4.5.'e göre araştırmaya katılanların çoğunluğunun evli olduğu görülmektedir. Evli olan katılımcı sayısı 14 (%93,3), bekâr katılımcı sayısının ise yalnızca bir (%6,7) olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.6 *Katılımcıların Eğitim Durumlarına İlişkin Bulgular*

Eğitim Durumu	Sayı (n)	Yüzde (%)
Lise	2	13,4
Önlisans	3	20

Tablo 4.6'nin Devamı...

Lisans	4	26,6
Yüksek Lisans	3	20
Doktora	3	20
Toplam	15	100

Tablo 4.6.'daki verilere göre araştırmaya katılanların eğitim durumları incelendiğinde iki katılımcının lise (%13,4), üç katılımcının önlisans (%20), dört katılımcının lisans (%26,6), üç katılımcının yüksek lisans (%20) ve üç katılımcının doktora (%20) eğitimi aldıkları tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile katılımcıların %66,6'sının en az lisans düzeyinde eğitime sahip olduğu söylenebilir

Tablo 4.7

Katılımcıların Meslek Değişkenine Ait Bulgular

Meslek Gurubu	Sayı (n)	Yüzde (%)
Kamuda Memur	12	80
Kamuda İşçi	1	6,6
Emekli	2	13,4
Toplam	15	100

Tablo 4.7.'deki verilere göre araştırmaya katılanların meslek dağılımı incelendiğinde büyük kısmının (%80) kamuda memur olduğu görülmektedir. Memurlar müftü, müftülük çalışanları, İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü çalışanları, akademisyenler, cami imamları ve kanaat önderlerinden oluşmaktadır. Kamuda işçi olan katılımcı sayısının bir (%6,6), emekli katılımcı sayısının iki (%13,4) olduğu tespit edilmiştir. Genel olarak katılımcıların bu bölgeyi bilen kişilerden oluştuğunu söyleyebiliriz.

Tablo 4.8

Katılımcıların Çalıştıkları Kuruma İlişkin Bulgular

Çalıştıkları Kurum	Sayı (n)	Yüzde (%)
Diyanet İşleri Başkanlığı	9	%60
Vakıflar Bölge Müdürlüğü	1	6,6
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	2	13,4
Üniversite	3	20
Toplam	15	100

Tablo 4.8.'deki verilere göre araştırmaya katılanların çalıştıkları kurumlar incelendiğinde Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan dokuz katılımcı (%60), Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden bir katılımcı (%6,6), İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nden iki katılımcı (%13,4), üniversiteden üç katılımcı (%20) olduğu görülmektedir

Tablo 4.9

Katılımcıların Gelir Durumlarına İlişkin Bulgular

Gelir Durumu	Sayı (n)	Yüzde (%)
2501-3500	2	13,4
3501-4500	2	13,4
4501-5500	3	20
5500 üzeri	8	53,2
Toplam	15	100

Tablo 4.9.'daki verilere göre araştırmaya katılanların gelir durumları incelendiğinde, 2501-3500 TL arasında iki katılımcı (%13,4), 3501-4500 TL arasında iki katılımcı (%13,4), 4501- 5500 TL arasında üç katılımcı (%20), 5500 TL ve üzeri sekiz katılımcı (53,2) olduğu tespit edilmiştir.

4.5 Katılımcıların Kastamonu'da inanç turizmi denince akla neler gelmektedir ifadesine yönelik algıları ile ilgili bulgular

Araştırmaya katılan bireylerin; Kastamonu ilinde inanç turizmi açısından ilk akla gelenlerin neler olduğuna dair düşünce ve görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla “Kastamonu'da inanç turizmi denince akla neler gelmektedir?” sorusu katılımcılara yöneltilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde Kastamonu'nu da inanç turizmi denince akla neler gelmektedir ifadesine verilen cevaplar incelendiğinde, katılımcıların tamamı türbeler, evliyalar ve camiler akla gelmektedir şeklinde cevap vermişlerdir. Örnek olarak da çoğu katılımcı şeyh şaban-ı Veli Hazretleri, Benli Sultan Hazretleri, Áşıklı Sultan Hazretleri, Mehmet Feyzi Efendi ve Atabey Gazi Hazretleri'nden bahsetmişlerdir. Farklı olarak da, K13, Nasrullah Cami, Müfessir Alaeddin Türbesi, İsmail Bey Külliyesi ve Mahmut Bey Cami'sini de Kastamonu'da inanç turizminde ilk akla gelenler olarak bahsetmiştir. Bu kapsamda katılımcıların ifade edilen konu hakkındaki fikir ve düşüncelerine değinildiğinde ise;

K1, “Kastamonu Merkez inanç turizmi ile eř değeri olan bir yerdir. İnanç turizminin manevi önderleri nezdinde hem de şehrin kimliği ve mimari açısından inanç turizminin bütün güzelliklerini görmek mümkündür. Mimari açıdan Nasrullah Cami, manevi önder dendiği zaman şeyh şaban-ı Veli Hazretleri gelmektedir”.

K2, “Camiler, türbeler ve evliya akla gelir.”

K3, “Hz. Pir şeyh şaban-ı Veli, Mehmet Feyzi Efendi ve Áşıklı Sultan akla gelir. “

K4, “Hz. Pir şeyh şaban-ı Veli, Atabey Gazi ve Mehmet Feyzi Efendi akla gelmektedir”.

K5, “Şanlıurfa peygamber diyarı olarak bilinir. Kastamonu ise evliya diyarı olarak bilinmektedir. Kastamonu da 17 bin evliyadan bahsedilir.”

K6, “Kastamonu’da inanç turizminin simgesi Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli’dir. Bu kapsamda, Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli ve Kastamonu Evliyalari Anma Haftası yirmi sekiz yıldır devam etmekte olup 2017 yılından beri uluslararası etkinlik olarak tescil edilmiş bulunmaktadır. Bu hafta kapsamında ildeki Selçuklu ve Osmanlı Dönemi’nde yapılmış tarihi dini yapılar ziyaret edilir, ibadet yerleri ve türbeler temizlenir.”

K7, “İnsan yaratılışı gereği tarihinin ve kültür ve medeniyetinin köklerini, nereden geldiğini, kim olduğunu ve kendi devrinden önce insanların nasıl yaşadıklarını merak eder. İlk yaratılıştan itibaren diğer varlıklardan farklı olarak insanların gıda ve güvenlik ihtiyacından sonra hayatını düzenleyen unsurların başında kendisinden daha güçlü, yere ve göğe hükmeden bir varlığa inama ihtiyacı gelir. Bu yüzden tarihte insan toplulukları mutlaka hak veya bâtıl bir inanç sistemine bağlı olarak yaşamışlardır. Bu nedenle insanların yaşadıkları yerlerde bıraktıkları izler kale, mağara gibi güvenlik tesisleri ile ibadet yerleri, ahiret azığı olarak yapılan hayır eserleri ve ölümsüzlüğe açılan mezarlar gibi inançla ilgili kalıntılardır.”

K8, “Kastamonu din büyüklerinin doğduğu, yetiştiği, fiziki ve kültürel miraslar bıraktığı ülkemizin önemli şehirlerinden birisidir. Bu mirasın yaşayan numuneleri olan, cami, medrese, kütüphane, han, bedesten ve kütüphane gibi örnekleri bulunmaktadır. Bu örnekleri öğrenmek, ziyaret ederek bilgi sahibi olmak isteyen insanlar bulunmaktadır. Bu kimselere yönelik yapılacak turizm faaliyetlerinin inanç turizmi çerçevesinde değerlendirileceğini düşünüyorum.”

K9, “Kastamonu evliya ve şehitler diyarı olarak bilinen bir kenttir. İlimizde inanç turizmi denince akla külliyeler, türbeler, camiler gelmektedir.”

K10, “Kastamonu tarih, kültür ve doğa turizmi bakımından önemli bir potansiyele sahiptir. Kış turizmini doğa turizmi içerisinde, inanç turizmini ise kültür turizmi

içerisinde değerlendirebiliriz. İnanç turizmi Kastamonu'nun bir kere ismiyle özdeşleşmiş evliya kenti, evliya şehri ifadesi var. Birçok manevi şahsiyetin Kastamonu'da yaşadığını ve burada bulunduğunu biliyoruz. İlk akla gelenler camiler, türbeler ve tarihi camilerdir. Bunlar hem kültür turizmi hem de inanç turizmi bakımından önemli yapılardır. Kasaba Köyü Mahmut Bey Cami çivi kullanılmadan yapılmıştır. Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri Türkiye'deki dört manevi direğinden bir tanesi olarak değerlendirilmektedir. Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri, Benli Sultan Hazretleri, Ahmed Siyahi Hazretleri Kastamonu'nun çok önemli manevi şahsiyetleridir. Bu önemli velileri ziyaret için ülkemizden ve ülke dışından ziyaretçiler gelmektedir”.

K11, "Kastamonu'da diğer dinlerden ziyaret edilen ziyaret yerleri yoktur. Kastamonu'nun en önemli eseri Beylikler Dönemi'nde verilmiştir. Kasaba Köyü Mahmut Bey Cami, İsmail Bey Külliyesi en önemli eserlerdir. Kastamonu'da tasavvuf büyüklerinin türbeleri de bulunmakta+dır. Başta Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri bulunur. Molla Said Türbesi, Benli Sultan, Atabey Gazi diğer önemli türbelerdir. Kastamonu'da Benli Sultan ve Şeyh Şaban-ı Veli için kurban adanır. Şeyh Şaban-ı Veli'de asıl ziyaret Kadir gecesinde yapılır.”

K12, “Kastamonu'da ismi bilinen kayıtlı 17 bin evliya vardır. Daha bilinmeyen bir o kadar daha evliya vardır. Sadece Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri'nin yetiştirmiş olduğu üç yüz altmış tane halifesi vardır. Bunlardan üç yüz tanesi cinlerden, altmış tanesi insanlardan olduğu biliniyor. Bunun yanında Benli Sultan Hazretleri, Ilgaz Dağları eteklerinde Kastamonu-Tosya yolu ortasında bir yerde dergâhını kurmuş ve insan yetiştirmiş büyük bir Allah dostudur. Kastamonu'da adım attığınız her yerde mutlaka bir yatırla, bir türbeyle karşılaşmanız mümkündür. Tarihi camilerimiz, tarihi mekânlarımız hem Selçuklu Dönemi hem Osmanlı Dönemi eserleri, hem de Beylikler Dönemine ait eserler olmak üzere çok geniş bir yelpazeye sahiptir. Türkiye genelinde toplamda yedi-sekiz tane fetih camii vardır. Bunlardan bir tanesi Kastamonu'dadır. Bu cami Atabey Gazi Cami olarak biliniyor. Bu camide cuma günü imamlar aynı Ayasofya gibi kılıçla hutbe okumaya çıkarlar. Kastamonu genel itibarıyla Karadeniz Bölgesi'nde bu manada ilk sırada diyebiliriz. Ama maalesef bilinmemektedir.”

K13, “Şeyh Şaban-ı Veli, Nasrullah Cami, Yılanlı Türbesi, Ayağı Yanık Türbe, Mehmet Feyzi Efendi, Müfessir Alaeddin Türbesi, İsmail Bey Külliyesi ve Camisi, Mahmut Bey Cami ve İhsangazi ilçesinde bulunan Haraçoğlu Türbesi akla gelir. Kastamonu İnanç Turizmi açısından en zengin şehirler arasındadır”.

K14, “Kastamonu tarih kitaplarından da okuduğumuz gibi çok eski bir şehir olup, tarihte de savaş görmediği için ve özellikle insanlarımızın İslami anlayışı, dini değerlere saygısı, hürmeti ve hoşgörüsü ile Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi eserleri günümüze kadar gelmiş olup, özellikle cami, medrese ve kümbetler hem tarihe ışık tutmakta, hem de İnanç turizmi açısından şehrimizi canlı tutmaktadır. İnanç turizmi açısından şehrimizde özellikle 800 yıllık bir tarihe sahip Âşıklı Sultan Türbesi, İstanbul’un Fethi İçin Eyyübel Ensari Hazretleri ile gelip Kastamonu’da Hepkebirler Camii yanında medfun bulunan Sahabeden KaysülHamadaniAsgar Hazretleri, Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri, Abdülkadir Geylani Hazretlerinin torunu Abdülfettahi Veli Hazretleri, Karanlık Evliye, Müfessiri Alaaddin Hazretleri, Musafakih (Zihnizade), Şeyh Mehmet Efendi (Sacayaklı Sultan), Şeyh Muhiddin Efendi (Benli Sultan), Ahmet Siyahi Hazretleri, Kasaba Köyü Mahmutbey Camii (çivisiz cami), Mehmet Feyzi Efendi gibi Allah dostlarını bağrında barındırmaktadır. İnsanlarımız özellikle buldukları illerden çıkıp, kilometrelerce uzaklığa gelip, Kastamonu’uzda bulunan evliyanın yaşantılarını, yaşadıkları dönemdeki yapmış oldukları dini ve milli her türlü faaliyetlerini öğrenmek ve o döneme ait eserleri ve kıyafetlerini görmek ve himmetlerinden faydalanmak isterler. Bu yüzden ziyaret için gelen insanlar şehrimizi ziyaretle kalmayıp alışverişte yapmış olurlar. Hem dini vazifesini yerine getirerek huzura kavuşmuş olurlar hem de seyahat etmiş olurlar.”

K15, “Hepkebirler Sahabe Türbesi, Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli Türbesi, Deveci Sultan, Atabey Gazi Âşıklı Sultan önemli evliya ve türbelerdir.”

4.6 Katılımcıların insanları inanç turizmi açısından Kastamonu’ya yönelten çekim unsurlarının neler olduğuna yönelik algılarıyla ilgili bulgular

“Size göre insanları inanç turizmi açısından Kastamonu’ya yönelten çekim unsurları nelerdir?” sorusuna katılımcılardan K1,K3, K7, K10, K14 ve K15, Kastamonu’nun tarihi dokusu ve tarihi yapısının bir çekim unsuru oluşturduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcılardan K2, K5, K6, K9, K11, K12 ve K13, başta Anadolu’nun dört manevi direğinden biri olan Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri olmak üzere ve diğer önemli velilerin ve din âlimlerinin Kastamonu’da yaşamış olmalarından dolayı Kastamonu için inanç turizmi açısından birer çekim unsuru oluşturduğunu belirtmişlerdir. Farklı bir cevap olarak K8, “*Kastamonu’da bulunan inanç turizmiyle ilgili unsurların canlılığını koruması inanç tarihimizde kalıcı etkiler bırakması insanları Kastamonu’ya yöneltmektedir*” demiştir. K4 ise, “*Kastamonu’nun manevi bir çekim gücü vardır*” demiştir. Katılımcıların görüşlerine baktığımızda:

K1, “*Şehrin dokusu, kokusu çekim unsuru oluşturmaktadır. Hiçbir şehir Kastamonu kadar inanç turizmini yansıtamaz. Bunda en önemli etkinin mimari açısından Osmanlı’dan sonra şehrin tahrip edilmemesidir.*”

K2, “*En başta gelen üç isim vardır; Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri, Benli Sultan Hazretleri ve Âşıklı Sultan Hazretleri’dir*”. Bunların dışında da onlarca isim ve türbe Kastamonu’yu bir çekim merkezi yapmaktadır.”

K3, “*Evliya Şehri olarak bilinmesi, tarihi yapı ve binaların çok olması çekicilik oluşturmaktadır.*”

K5, *Anadolu’nun dört manevi direğinden biri olan Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri’nin ve yine peygamber sahabelerinden biri olan KaysulHamedani Hazretleri ve diğer adını saymakla bitiremediğimiz velilerin oluşu ve Fatih Sultan Mehmet Han’ın annesi, halası ve dayısının Kastamonulu oluşu ve Kastamonu’nun tarihi dokusu çekim unsuru oluşturmaktadır.*”

K6, “Başta Anadolu’nun dört manevi direğinden biri olan Hz. Pir Şeyh Şaban-ı olmak üzere, büyük din âlimleri ve tasavvuf kültürünün değerli mürşitlerinin Kastamonu’da yaşamış olmasıdır, denilebilir.”

K7, “Kastamonu Anadolu’nun en eski iskân alanlarından birisi ve çok sayıda medeniyete ev sahibi olan bir yer olduğundan birinci maddede zikredilen tarihi kalıntılar ve izler bakımından zengin bölgelerden birisidir. Kastamonu’da İslâm öncesi ve İslami Döneme ait çok sayıda eser ve kalıntı bulunmaktadır. Buraya gelip dolaşanlar aradıklarını bulup doyuma ulaştıkları için mutlu olarak geri dönmektedirler.”

K9, “Evliya kenti olarak biliniyor olması ve inanç turizmi adına olarak Şeyh Şaban-ı Veli başta olmak üzere birçok değere (külliye, türbeler, camiler) sahip olması, ayrıca her yıl Mayıs ayının ilk haftasında Şeyh Şaban-ı Veli ve Evliyaları Anma Haftası yapılıyor olması.”

K10, “Kastamonu’daki manevi şahsiyetler, ismini sayamadığımız birçok zat vardır. Bunlar İslam ilmine hizmet etmiş çok önemli şahıslardır. Örneğin Kastamonu’nun merkezinde Yılanlı Külliyesi vardır. Bir kültür olarak tarihi camiler, külliye bir de manevi şahsiyetler çekim unsuru oluşturmaktadır.”

K11, “Şahıslardan Şeyh Şaban-ı Hazretleri ilk önce gelir. Camilerden de Osmanlı Dönemi’nden olan Nasrullah Cami’si ilk önce gelir. Ülke genelinde tanınırlığı en çok olan cami, Nasrullah Cami’dir. Yakupağa Külliyesi de Kastamonu için tanınırlığı fazla olan önemli külliyelerden biridir.”

K12, “Çekim unsurlarının başında Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri geliyor. Her dönemde yaşamış bir büyük zat, İslam’ı anlatan, tebliğ eden bir büyük zat Cenab-ı Allah tarafından gönderilmiştir. Bu zatlardan bir tanesi yine 1500’lü yıllarda yaşayan Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri’dir. Mevlana Cemalettin Rumi gibi, Hacı Bektaşî Veli gibi ve Hacı Bayram Veli gibi önemli zatlardan biridir. Başta Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri, onun yanında Benli Sultan Hazretleri, Deveci Sultan Hazretleri, Benli Sultan’ın oğlu Hacı Dede Hazretleri ve merkeze yakın köylerde

sayamayacağımız kadar büyük Allah dostları vardır. Kastamonu Merkez’de kırka yakın sahabe olduğu biliniyor. Başta öncelikle Hepkebirler’de sahabe türbesi vardır. Hepkebirler Sahabe Türbesi’nde Askar Hazretleri onun yanında Karanlık Evliya Türbesi vardır. Yine Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri’nin türbesine giderken o bölgede yoğunluk yine İsmail Bey Cami tarafındadır. Bunların dışında Deveci Sultan Hazretleri’nin türbesinin olduğu bölgede yine Kırçeşme Mahallesi taraflarında, yine saat kulesinin olduğu bölgelerde, dediğim gibi adım başı bir Allah dostu var diyebiliriz. Ama maalesef Kastamonu uzun zamandan beri bu kıymetleri ortaya koyamamış, Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri gibi bir büyük zatın, tanıtımı maalesef yapılamamıştır.”

K13, “Halveti Tarikatı ŞabaniyyeKolu’nuun merkezi Kastamonu olması ve Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri’nin burada bulunması insanları inanç açısından Kastamonu’ya yönelten çekim unsurlarıdır.”

K14, “Bin yılı aşkın bir dönemde tarihe ışık tutan ve Evliya Şehri olarak da bilinen Kastamonu, eserlerine üst derece sahip çıkmış ve tahrip edilmesine engel olmuştur. Bu yüzden bu eserleri ve tarihi dokuyu gezip, görüp ve havasını teneffüs etmek isteyen insanların tercihleri de Kastamonu olmaktadır.”

K15, “Cami ve maneviyatın bol olması ve tarih dolu bir yer olması çekicilik oluşturmaktadır.”

Katılımcıların verdikleri cevaplara bakıldığında, Kastamonu’da inanç turizmi açısından çekim unsuru oluşturan öğelerin, Kastamonu’nun bozulmamış tarihi yapısı ve camileri, önemli evliya ve manevi şahsiyetler olduğu söylenebilir.

4.7 Katılımcıların Kastamonu’da bulunan bu çekim unsurlarının gücünün ne olduğunu ve bu çekim unsurlarının gücünün nereden kaynaklandığına dair algılarına ilişkin bulgular

Katılımcılara “Bu çekim unsuru olay, olgu, kişi ya da nesnenin gücü size göre nedir? Bu güç nereden kaynaklanmaktadır?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılarla yapılan

görüşmelerde verilen cevaplar incelendiğinde, K1, K3, K12, K13 ve K15 bu gücün inançtan ve manevi güçten kaynaklandığını belirtmişlerdir. K2, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10 ve K11 bu gücün Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri'nden ve diğer Allah dostlarından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Farklı bir cevap olarak K14, *“Bu manevi yüklü beldeyi gezip gören ve anlatılanlardan ilham alan diğer insanlar da en kısa zamanda anlatılanları yerinde kendi gözleriyle görmeyi ve tarif edilen mekânlardaki manevi havayı teneffüs etmeyi istemeleridir”*. Katılımcıların görüşlerine baktığımızda,

K1, *“Bir yerde çekim gücü varsa madde ve mananın örtüşmesinden kaynaklanmaktadır. Mimari yapı oradaki yaşanmışlıklar hep mananın doğal sonucudur. Bir yerin şerefi oradaki yaşanmışlıktan kaynaklanır.”*

K2, *“Her birinin farklı bir çekim gücü vardır. Âşıklı Sultan çürümeyen bedeniyle, Şeyh Şaban-ı Veli zaviyesi ve menkibeleriyle, Asa Suyu ile Benli Sultan ile dikkat çeker”*.

K3, *“Kişilerin orada hissettiği manevi duygular, huzur, sükûnet ve o bölgede yaşanmış hayat hikâyeleri bir çekim unsuru oluşturmaktadır.”*

K4, *“Şeyh Şaban-ı Veli'nin hayatı, Asa Suyu ve daha önce ziyaret edenlerin görüşleri de bu gücü arttırmaktadır.”*

K5, *“Bu güç bana göre gelişiniz güle güle gidişiniz güle güle her işiniz güle güle olsun diyen bildiğim kadarıyla dünyada Pir olarak tek olan Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri ve diğerlerinin manevi değerlerinden geliyor. Ziyaretlerine gelenlerin almış oldukları manevi hazzı paylaşmalarından geliyor diye düşünüyorum.”*

K6, *“Bu çekim unsurunun gücü; tasavvuf kültürünün bünyesinde biçimlenen tarikatların günümüze kadar erişmesi, velilerin silsilelerinin kuşaklararası dilden dile aktarılması ve menakıpnamelerinin öğretilmesinden kaynaklanmaktadır.”*

K7, “Kastamonu sanki tabii bir müze gibidir. Burada adım başı bir cami, bir türbe, bir harabe vardır. Türbelerde medfun olanların kimi ömrünü insanlığın huzuruna adanmış âlim, kimi canını din ve vatan uğruna vermiş şehit veya gazi, kimi malını Allah yoluna sarf etmiş hayır sahibidir ki her biri üzerinde yaşadığımız toprağın bedelini ifade eder. Burada tarih nefes alarak yaşamaktadır.”

K8, “İnsanların dine ve din büyüklerine, dini eserlere olan saygı ve bağlılığı bu çekimi oluşturmaktadır.”

K9, “Şeyh Şaban-ı Veli Hazretlerinin gücü, ilim ateşinin sadece Kastamonu’daki insanları değil yurt içi ve yurt dışındaki birçok insanı aydınlatarak, Hz. Mevlana, Hacı Bektaş’ı Veli ve Hacı Bayramı Veli gibi kendisinin de yaşadığı dönemin aydınlatıcısı olarak Anadolu’nun 4 manevi direğinden birisi olmasıdır.”

K10, “Bu güç inançtan kaynaklanmaktadır. İnsanların tarihi kültüre ve inanca olan ilgisi, bağlılığı ve inançla ilgili manevi duygular bu gücü oluşturmaktadır. Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri, Halveti tarikatını Kastamonu’da kurduğu için hala aynı tarikatın mensupları yoğun bir şekilde buraya ilgi göstermektedirler.”

K11, “Şeyh Şaban-ı Veli Halvetiliğin koludur. Bu yüzden Kastamonu’da bu bir çekim oluşturmaktadır. Şu anda bile İstanbul’da, Kütahya’da bazı yerlerde Halvetiliğe devam ediliyor.”

K12, “Bu güç imandan ve inançtan kaynaklanıyor. Bu insanlar, kendilerini üst seviyede yetiştirmiş insanlar, peygamberlerimizin yolundan, hadislerin, sünnetin ışığında Efendimiz (sav) nasıl bir hayat yaşadıysa bu mübareklerde aynı hayatı yaşama gayretinde olmuşlardır. Üç ana kuralı çok güzel uygulamışlar. Az yemek, az uyumak ve az konuşmak. Bu zatlar bunları çok iyi yapan zatlardır. Bu yüzden de büyük bir çekim kuvveti olmuştur. Her taraftan talebeler gelmiş, bu zatların yanında kalmışlar. Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri’nin hocası Bolu’da bulunan Hayreddin-i Tokadi Hazretleridir. Çok kısa süreliğine orda kalmak için uğramasına rağmen orda 12 yıl kalıyor. Orda Hilafet makamına ulaşıyor. Çekim gücü budur.”

K13, *“İnançtan kaynaklanmaktadır. Türkler İslamiyet’e girdikten sonra tasavvufun etkisinde kalmışlardır. 12. ve 13. yüzyıl tarikatların etkisinden dolayı, şeyhlerden ve ululardan etkilenmişlerdir. Önemli şahsiyetlerin türbelerinden manevi feyiz almışlardır. “*

K15, *“ Bu güç inançtan gelmektedir ve ziyaret edenlerin görüşleri de çekicilik oluşturmada bir etkidir.”*

4.8 Katılımcıların çekim gücünü oluşturan unsurların Kastamonu’da nerede, ne ölçüde vardır ifadesine dair algılarına ilişkin bulgular

Katılımcılara “Söz konusu çekim gücünü oluşturan unsurlar her neyse Kastamonu’da nerede, ne ölçüde vardır?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde verilen cevaplar incelendiğinde, katılımcıların hepsi ortak cevabı vererek çekim gücü oluşturan unsurların çoğunun Kastamonu Merkez ilçede olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların görüşlerine baktığımızda,

K1, *“Daha çok merkez ilçede yoğunlaşmıştır.”*

K2, *“Kastamonu’da inanç turizmi potansiyeli merkez ilçede yoğunlaşmıştır. Birçok değeri Kastamonu il merkezindedir.”*

K3, *“Eski Kastamonu’da tarihi dokusu bozulmamış her alanda bu tür çekim gücü vardır. Özellikle Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli ve çevresinde daha çok yoğunlaşmıştır.”*

K4, *“Kastamonu, evliyası bol bir şehirdir. Bu çekim yüksek derecede Kastamonu Merkez’ de mevcuttur.”*

K5, *“Kastamonu’nun her yerinde bu çekim unsurları mevcuttur.”*

K6, *“Kastamonu, bu noktada çok zengindir. Cumhuriyetin kuruluşuna kadar bu şehir, tasavvuf merkezi olmuş; Halvetiye, Kadiriye, Bayramiye, Nakşibendiye, Mevleviye..vb tarikatların mürşitleri burada yetişmiştir.”*

K7, “Her sokağında, her köyünde, her dağında, gözünüzü çevirdiğiniz her yerde tarih ve kültüre dair iz bulabilirsiniz. “

K8, “Kastamonu'nun merkezi dâhil hemen her ilçesinde çekim gücü oluşturan unsurlar bulunmaktadır.”

K9, Kastamonu Merkez 'de yoğunlukla bulunmaktadır.”

K10, “Genellikle Kastamonu Merkez 'de vardır. Merkez de ve merkez köylerinde vardır. İhsangazi ve Ağlı 'da da vardır. Ağlı 'da Tunuslular Köyü 'nde Tunus bir zatın olduğu rivayet ediliyor. Hatta Tunus 'tan da ziyaretçiler gelmektedir.”

K11, “Kastamonu Merkez 'de çokça vardır. Gezmekle de bitmez. Bazıları da tahrip edilmiştir. Tarikat büyüklerinden bir hayli Kastamonu 'da vardır. “

K12, “Kastamonu Merkez 'de yoğun bir şekilde vardır. Karadeniz Bölgesi 'nde hiçbir ilde olmayacak kadar Kastamonu 'da yoğunluk vardır. Kastamonu 'da küçük ölçekli 3 bin 5 bin nüfuslu 14 tane ilçemiz vardır. Ama nereye giderseniz gidin 17 bin evliya dediğimiz bu büyük zatlar Kastamonu 'nun her tarafına dağılmışlardır. Ama maalesef gidilmediği, gezilmediği için ve son zamanlar hariç restorasyon çalışmaları yapılmadığı için buralar bilinmiyordu. Ayrıca yol olmadığından dolayı da oralara gidilemiyordu. Ama son 20-25 senedir iyi bir restorasyon çalışması yapılıyor. Vakıflar Bölge ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün desteğiyle güzel bir restorasyon çalışması devam ediyor.”

K13, “Genelde Kastamonu Merkez ağırlıkta bulunmaktadır. Medreseler, dergâhlar vardır. İlçelere doğru az da olsa dağılmaktadır. Tarihi eserlerin de etkisi büyüktür. Örneğin, İsmail Bey Cami tarihi yapısı bakımından önemlidir.

K14, “Sekiz asır çürümeyen beden Âşıklı Sultan Hazretleri (Halk arasında Ayağı Yanık Türbe), 1450'li yıllarda yaşamış olan Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri, Müfessiri Alâeddin (Halk arasında Işık Saçan Türbe),

SahabedebKaysülHamadaniAsagar Hazretleri, Hepkebirler Camisi gibi. Yani bu çekim gücünü oluşturan unsurlar yoğunlukla merkez ilçede bulunmaktadır.

K15, “*Ağırlıkla şehir merkezinde bulunmaktadır.*”

4.9 Katılımcıların bölgenizde bulunan inanç öğeleri (kişi, mabet, efsane, kutsal eşya vb.) hakkında bilgi sahibi misiniz? Burası ile ilgili bildiğiniz herhangi bir rivayet ve uygulanan bir inanç ritüeli var mıdır? İfadesine dair algılarına ilişkin bulgular

Katılımcılara “Bölgenizde bulunan inanç öğeleri (kişi, mabet, efsane, kutsal eşya vb.) hakkında bilgi sahibi misiniz? Burası ile ilgili bildiğiniz herhangi bir rivayet ve uygulanan bir inanç ritüeli var mıdır? “ sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde verilen cevaplar incelendiğinde K1, K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K14 ve K15 bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir. K13, bu konuda çok bilgisi olmadığını ifade etmiştir. K5 ise “ *Kastamonu da çoğu camide peygamber sakalı şerifi vardır. Kutsal olan Şeyh Şaban-ı Veli Müzesi vardır. Burada tarihi ve kutsal eşyaları sergilenir.*” Diye ifade etmiştir. Bu konuda bilgisi olup olmadığına dair herhangi bir ifadede bulunmamıştır. Katılımcıların görüşlerine baktığımızda,

K1, “*Mabetler, eşyalar ve efsanelerle ilgili bilgilerin yeniden güncellenmesi gerekir. İlmi bir el tarafından doğru bir şekilde ortaya konulmalıdır.*”

K2, “*Oldukça iyi bildiğimi söyleyebilirim. Âşıklı Sultan’ın valinin rüyasına girmesi, Abdülfettahi Veli’nin cennetten yemek indirmesi gibi çok fazla sayıda ritüel ve menkabe mevcuttur.*

K3, “*Evet, bilgim var. Düğünlerde Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli’ye gidilir. Ve orada sünnet olan çocuklar veya yeni evlenen gelin ve damat için dua edilir. Hayır getireceğine ve uğur getireceğine inanılır.*”

K4, “Evet, bilgi sahibiyim. Ahiret suallerinin cevabının yeşil renkli kalemle beyaz tülbende yazılır ve para karşılığı satılır. Kadınlar bunu alarak sandıklarında saklarlar. Ölünce kefenin üstüne sarılır.”

K6, “Evet, büyük bir kısmı hakkında bilgi sahibiyim. Özellikle Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli konusu ilgi alanım olmuştur. Dolayısıyla tasavvuf kültürü ve Kastamonu’da tasavvuf konusunda bilgim gelişmiştir.”

K7, “Her yerde olduğu gibi burada da birçok menkıbe ve rivayet vardır.”

K8, “Kastamonu’da bulunan cami, türbe, medreseler üzerine araştırmalar yaptım, bu sebeple bilgi sahibiyim. Din büyükleri hakkında, Kastamonu âlimleri, mutasavvıfları, dergâhları şeklinde araştırmalarım ve çalışmalarım bulunuyor.”

K9, “Atabey Gazi Camisi’nde hala imamın hutbeye kılıçla çıkıyor olması ve Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi’nde bulunan zezem suyu tadındaki Asa Suyu hakkında bilgilerim vardır.”

K10, “Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi’nde sabah namazından sonra zikirler yapılır. Evliyalar Haftası programı çerçevesinde de kıyam zikirleri yapılıyor. Bunları ritüel olarak değerlendirebiliriz. Âşıklı Sultan Türbesi’nde çıkan yangında, Âşıklı Sultan’ın valinin rüyasına girmesi gibi rivayetler bulunmaktadır. “

K11, Merkez ilçede Adil Bey Türbesi vardır. Halk tarafından ziyaret edilen türbeye, açık arazide bulunmasına rağmen vahşi hayvanların da hürmet gösterdiği; hatta geyiklerin kendilerine has hareketlerle türbeye hürmet arz ederek kible duvarının dışındaki taşları yaladıkları çevre halkı tarafından söylenmektedir. Hatta orda halk geyikleri mübarek saymaktadırlar. Filvaki çürümemiş cesedin bulunduğu taraftaki bazı taşların bu hareketin eseriyle inceldiği fark edilmektedir. Çevredeki cinslerinden farkı bulunmayan bu taşlara karşı yapılan hareketlerin halk tarafından türbedeki zevata ihtiram amacı taşıdığı kabul edilmektedir. Âşıklı Sultan Hazretleri hakkında rivayetler vardır. Aynı şekilde Müfessir Alaeddin Hazretleri için söylenenler

vardır. Alaeddin Hazretleri'nin öldükten sonra ilmi bitmemiştir. Öldükten sonra üç tane talebesinin başucuna gelerek yarım kalan Kuran-ı Kerim'i tamamladıklarını söylerler."

K12, "Tabi ki, Rehberlik yaptığım için çoğu hakkında bilgim var. Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri'nin ilk geldiği zaman bir hamamda abdest temizlik için uğradığı işte orda kaybolan bir peştamaldan bahsedilir ve bununla ilgili de Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri'ne atılan bir iftira vardır. Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri 'de o peştamalı kendisinin almadığını ve orada hamamın yanında otlamakta olan inek sürüsünün içerisinde bir ineği göstererek sizin peştamalınızı şu inek yedi. İnanmazsanız kesin, ben size ücretini vereyim ve inanmayarakta ineği kestiler. Ve peştamalın gerçekten oradan çıktığı görülür. Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri hazırda anlatılan o kadar çok şey var ki. Yine Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri'nin Türbesi 1650'li yıllarda yaptırılıyor. Türbe yaptırıldıktan sonra oraya bir türbedar görevlendiriliyor. Hem orayı bekleyecek hem sandukanın üzerinde örtülü altın işlemeli örtüyü muhafaza edecek. Hem de oranın işlerini görmek üzere orda görevlendiriliyor. Bizim bekçi bir gün sabah gidiyor. Türbeye bakıyor örtü çalınmıştır. Karakola haber ediyor. Karakol bu bekçiyi baya zorluyor. Bizim bekçi geliyor, türbeye giriyor ve eline bir sopa alıyor. Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri'nin sandukasına elindeki sopayla vuruyor. Senin örtünün yüzünden ben bugün karakolda sopa yedim. İkinci örtü yaptırılıyor. İkinci örtü de çalınıyor. Yine karakola gidiyor. Tekrar karakolda dayak yiyor. Yine geliyor ve yine sandukaya vuruyor. Üçüncü bir örtü yaptırılıyor. Bekçi bu sefer örtüyü çaldırmamaya kararlı. Sabahlara kadar uyumuyor. Bir gün sabaha karşı içi geçiyor ve uyanıyor. Eyvah! Yine örtü çalındı mı acaba diye koşmaya başlıyor. Sandukaya bakıyor ki, hırsızın bir ayağı sandukanın içinde, örtüye yapışmış ve diğer ayağı sandukanın dışında ne ileriye ne de geriye hareket edebiliyor. Bizim bekçi hırsızı yakalıyor ve karakola teslim ediyor. Ve geri türbeye geliyor. Eline yine sopayı alıyor. Yine sandukaya vurmaya başlıyor. Kerametiniz var da niye bana o kadar sopa yedirdiniz. Önceki hırsızları yakalamadınız. Tabi sandukadan bir ses Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri, "Evladım diyor, önceki hırsızların tutulacak bir tarafı yoktu. Ama diyor son yakalanan hırsız küçük bir yetimin başını okşamıştı. O yetimin başını okşamasına hürmeten onu biz kurtardık. Yakalanmak suretiyle o işten vazgeçiyor. Aynı dönemde Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri ile yaşayan Benli Sultan Hazretleri, yol

güzergâhında Tosya-Kastamonu arasında dergâh yaptıracaktır. Benli Sultan Hazretleri, Süleyman Hazretleri gibi hayvanların dilinden anlıyor ve geyiklere oradaki binanın ağaçlarını taşıttırıyor. Geyikler ve diğer hayvanlar (manda, öküz) dergâhın ahşap bölümleri taşıttırılma suretiyle yapılıyor. Bunun gibi anlatılan çok çok rivayetler vardır Kastamonu'da. Tarikatlarda uygulanan ritüeller Anadolu topraklarında bir dönem dergâhlar zaviyeler, türbeler kapatılsa da kalbinden insanların bunu söküp atamazsın. Kadirilerin kadiri zikri vardır. Halvetilerin Halveti zikri vardır. Celvetilerin Celveti zikri vardır. Hepsi de haftanın belirli günlerinde zikir yaparlar. Dersler yaparlar ve sohbetler yaparlar. Kuran-ı Kerim başta olmak üzere peygamberimizin hadisleri olmak suretiyle ve zikirleri yapılmak suretiyle bu şekilde halen devam eden uygulamalar vardır.

K13, “Çok bir bilgim yok. Ama net olarak bildiğim bir şey vardır, o da asa suyudur. Önemli şahsiyetlerin türbelerinde genellikle asa suyu bulunmaktadır. Manevi bir etkisi vardır. Önemli zatlar susuzluk çektikleri zaman asasıyla yere vurmuş ve vurdukları yerden su fışkırmıştır. Bu su İhsangazi'de de bulunmaktadır. Şeyh Şaban-ı Veli Türbesi'nde de bulunmaktadır. Bu suların şifa dağıttığına inanılır.”

K14, “Halk arasında genellikle düğünlerde, Hak alma (gelin alma) sonrası, sünnet merasimlerinde sünnet olacak çocuk ve merasime katılanlar vb. durumlarda Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli Hazretlerinin bulunduğu Hisarardı Mahallesi'ndeki türbe ziyaret edilir ve orada dua yapılır. Dua da Yüce Mevla'mızdan niyazda bulunulur, makamında bulunulan kişi vesile edilerek. Şu mutlaka bilinmelidir ki, Türbe ziyaretlerinde orada yatan yatırdan bir şey istemek şirktir, zaten halkımız ve ziyarete gelenler bunun bilincindedirler. Dua ve niyazlar, istekler sadece bizi yoktan var eden Yüce Allah'a (c.c) yapılır. Buradaki ziyaretlerdeki amaç, Allah'ın sevdiği kullar olarak bilindiği için dua da o kişinin hürmetine istemektir.

K15, “Evet bilgi sahibiyim. Âşıklı Sultan'ı araştırmanızı tavsiye ederim.”

4.10 Katılımcıların Kastamonu ilinin inanç turizmi potansiyeline yönelik algıları

Katılımcıların, “Kastamonu ilinin inanç turizmi kapsamında potansiyelini nasıl değerlendiriyorsunuz? Sorusuna verdikleri cevap incelendiğinde K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K14 ve K15 potansiyelin oldukça yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcı 13’e göre, Kastamonu ilinde inanç turizmine yönelik pek potansiyelin olmadığı vurgulanmıştır. Bu açıklamaya katılım gösteren bireyin konu hakkındaki fikir ve düşüncelerine yönelik yaptığı açıklamalar incelendiğinde;

K13, “ Birinci sırada olacak kadar yüksek bir potansiyele sahip değil. İlk beşe girer ama bir Konya’yla bir İstanbul’la karşılaştırıldığında potansiyel düşüktür. Bunun nedeni yeteri kadar tanıtımın yapılmamış olması, tanıtımın zayıf olması, Kastamonu’daki önemli zatların yazılı eserlerinin bulunmaması ve kitap yazmış olmamaları yeterince tanınmamasına neden olmuştur. Kitabı, eseri olan zatlar daha çok tanınmaktadırlar. Önceden ulaşım Kastamonu’da çok güçlü ama şuan çok daha iyi durumdadır. Beş on yıl içinde Kastamonu çok daha iyi olacaktır. Daday’da bir at çiftliğimiz vardır. Buralarım tanıtılması gerekiyor.

K1, “Kastamonu’da inanç turizmi var olandan çok daha fazladır.”

K2, “Çok fazla malzemesi olan ama bunları yeterince kullanamayan bir iliz ne yazık ki. “ ifadesini kullanmıştır.

K3, “Yüksek potansiyeli olan bir il. Mutlaka değerlendirilmesi lazım.”

K4, “Gayet gelişmiştir. Kastamonu’da turizmin temel taşı inanç turizmidir diyebiliriz. Şabaniye’nin Halvetiye Kolu toplantısını Kastamonu’da yapması da etkilidir.”

K5, “Son birkaç yıldır Kastamonu’ya ilginin arttığını görüyorum. Âmâ istenen düzeyde değil tanıtım sıkıntımız var zannedersen”. Diye belirtmiştir.

K6, “Özellikle İslami inanç turizmi konusunda önemli bir çekim merkezi olabilir.”

K7, “İnanç turizmi konusunda potansiyeli oldukça yüksektir ve gün geçtikçe artmaktadır. “

K8, “İnsanların inanç turizmi çerçevesinde Kastamonu’ya gelmeleri halinde biz Kastamonuluların gerekli hazırlık ve sunumları başarılı şekilde yapmamız halinde yüksek bir potansiyele sahip olduğuna kanaatindeyim. İnanç turizmini, doğa turizmiyle birleştirme imkânı var. Bu da gerçekleşirse insanların Kastamonu’yu tercih etme gerekçeleri daha da yüksek olacaktır diye düşünüyorum.”

K9, “İlin inanç turizmi kapsamında potansiyelinin sahip olduğu külliyeler, camiler ve zatlar sayesinde oldukça yüksek olduğunu düşünüyorum.”

K10, “Çok güçlü bir potansiyel vardır. Evliya Kenti olarak değerlendirildiği ve önemli zatlarında burada bulunmasından dolayı Kastamonu inanç turizmi için çok güçlü bir potansiyele sahiptir.”

K11, “ Çok fazla var ancak belirli yerlerde ilmi bir şekilde ziyaret yapılmıyor, yaptırmıyorlar. Elli kişilik bir gurupla Kastamonu’ya gezmeye gelseniz burada bir rehber bulamıyorsunuz. Bulsanız bile bir iki satır bir şeyler ezberlemiş oluyor. Hâlbuki Kastamonu’da o kadar çok ki gezilecek yerler. Potansiyel çok fazla ama daha çok tarihi konaklara ve konaklardaki yöresel yemeklere odaklandıklarından dolayı kültürü kaçırmıyorlar” ifadesini kullanmıştır.

K12, “Kastamonu ili Karadeniz Bölgesi’nde bu açıdan tek birinci sırada diyebilirim. Ben Edirne’ye kadar Karadeniz Bölgesi’nde Artvin’e kadar gittim, gezdim ve dolaşım. Her yerde her bölgede var. Ama Kastamonu’da çok yoğun bu manada. Kastamonu, Karadeniz’de sahil gibi görünsede sahile 100 km içerde bir ildir. İç Anadolu’ya yakın bir il, Ankara’ya 250 km mesafede bir ildir. Dağların arasında korunaklı ve muhafazalı bir ildir. Yine Karadeniz Bölgesi’nde İpek Yolu üzerinde yani gelen kervanların geldiği geçtiği ve konakladığı bir yerdir. Bu yüzden genellikle burası tercih edilmiştir. Buradan diğer bölgelere, illere ve ülkelere kadar burada yetişen insanlar hicret etmiş ve göçmüştür. Oralarda hizmetlerini devam

ettirmişlerdir. Mesela örnek olarak söyleyecek olursam, Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri yetiştirdiği halifelerin büyük bir bölümü Fas, Tunus, Mısır ve Cezayir gibi Akdeniz ülkelerine kadar gitmiş ve oralarda hizmetini devam ettirmişlerdir. Çok büyük bir potansiyel var ama reklam ve tanıtım yapılmadığı için bu potansiyel değerlendirilmiyor maalesef. Lidyalılardan kalma kaya mezarları vardır, saat kulesi tarafında. Esir Ermeni Evleri vardır. Yine kilise olarak kullanılan evler var. Fetih camisine dönüştürülen Atabey gazi (kırk direkli) cami kilisedir mesela. Kiliseler fetih camisine dönüştürülmüştür. Bu kilisenin altında gizli bölmelerin ve gizli geçitlerin olduğu belirtiliyor.”

K14, *“Anadolu’nun dört manevi direğinden biri olan Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri’nin ve 800 yıllık çürümeyen beden Âşıklı Sultan Hazretleri’nin bu ilimizde bulunması, Türkiye’nin dört bir tarafından insanların akın akın buraya gelmesine vesile olmaktadır.”*

Katılımcı 15, *“Potansiyelinson dönemde daha da arttığını söyleyebilirim.”*

4.11 Katılımcıların Kastamonu ilinde kültür ve inanç turizmi kapsamında ulusal ve uluslararası nitelikte etkinlikler yapılmakta mıdır? İfadesine yönelik algılarına ilişkin bulgular

Katılımcılara “Kastamonu ilinde kültür ve inanç turizmi kapsamında ulusal ve uluslararası nitelikte etkinlikler yapılmakta mıdır?” Sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar incelendiğinde; K1 ulusal ve uluslararası etkinliklerin yapılmadığını belirtmiştir. K12 soruya yanıt vermemiştir. K3, K6, K9, K10, K14 ve K15 ulusal ve uluslararası nitelikte etkinlikler yapıldığını belirtmişlerdir. Bu açıklamaya katılım gösteren bireylerin konu hakkındaki fikir ve düşüncelerine yönelik yaptığı açıklamalar incelendiğinde;

K1, *“Hayır.”*

K3, *“Evet var. Evliyalar Haftası, Mehmet Feyzi’yi Anma Günü ve üniversitenin düzenlediği sempozyumlar vardır.”*

K6, “Evet, yapılmaktadır. Uluslararası Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli ve Kastamonu Evliyaları Anma Haftası (Mayıs ayının ilk cumasıyla başlayan ve hafta sonunda da devam eden etkinlikler) ve Mehmet Feyzi Efendi Anma Haftası (Mart ayının ilk hafta sonu devam eden etkinlikler) yapılmaktadır.”

K9, “Her yıl ulusal ve uluslararası nitelikte mayıs ayının ilk haftasında Şeyh Şaban-ı Veli ve Evliyaları Anma Haftası yapılıyor.”

K10, “Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli ve Kastamonu Evliyaları Anma Haftası uluslararası niteliktedir. Bu etkinliğe yurt dışından gelenler oluyor. Biz de Kültür ve Turizm Müdürlüğü olarak inanç turizmi konusunda fuarlara katıldık.”

K14, “Her yıl Mayıs ayının ilk haftası 2019 Yılında 28. sinin düzenlendiği Uluslararası Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli ve Kastamonu Evliyaları Anma Haftası etkinlikleri düzenlenmektedir.”

K15, “Her yıl Mayıs ayının ilk haftası Uluslararası Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli ve Kastamonu Evliyaları Anma Haftası etkinlikleri düzenlenmektedir. Kastamonu 2018 yılında Kültür Başkenti olmuştur. Çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir.”

K2, K4, K5, K7, K8, K11 ve K13 daha çok küçük çaplı, ulusal nitelikte ve yerelden öteye gidemeyen etkinliklerin yapıldığını belirtmişlerdir. Bu açıklamaya katılım gösteren bireylerin konu hakkındaki fikir ve düşüncelerine yönelik yaptığı açıklamalar incelendiğinde;

K2, “Adı ulusal ya da uluslararası ama etkisi yerelden öteye geçemeyen Evliyalar Haftası var.

K4, “Ulusal etkinlikler üniversite bünyesinde yapılmaktadır. Evliyalar Haftası kutlanarak pek çok kişinin katılımı ve türbe ziyaretleri gerçekleştirilir. Mehmet Feyzi’yi anma etkinlikleri yapılmaktadır.

K5, “Bildiğim kadarıyla evliyaları anma haftası ulusal nitelikte yapılıyor.”

K7, “Kastamonu, 2018 yılında Türk Dünyası Kültür Başkenti olmuştur. Bunun dışında kayda değer bir faaliyet yoktur.”

K8, “Bu şekilde daha ziyade ulusal ve hatta mahalli etkinlikler yapılıyor. Bunların daha kaliteli ve organizeli şekilde programının yapılması ve tanıtımının yapılması katılımı ve ilgiyi artırabilir.”

K11, “Şeyh Şaban-ı Veli ve Evliyaları Anma Haftası yapılıyor. Ama dar çerçevede yapıldığını düşünüyorum. Kastamonu 2018’de Türk Dünyası Kültür Başkent’iydi fakat çok bir şey yapıldığını söyleyemem. Beş altı tane kitap basılmıştır.”

K13, “ Küçük çaplı etkinlikler yapılmaktadır. Üniversiteler çerçevesinde Şeyh Şaban-ı Veli Anma Sempozyumları yapılmaktadır. Bu sempozyumlara uluslararası katılımlar gerçekleşmektedir. Kastamonu’ya şuan Dedeman Otel geldi. Bu otelin açılmasıyla uluslararası çapta etkinlikler yapılabilir.”

4.12 Katılımcıların Kastamonu’nun inanç turizmi açısından çekim gücü oluşturduğunu inandığınız olay, olgu, kişi ya da nesnelere ilgili bir kümeleme yapılırsa hangi başlıklar altında sınıflandırma yapılabilir? İfadesine Yönelik Algılarıyla İlgili Bulgular

Katılımcılara “Kastamonu’nun inanç turizmi açısından çekim gücü oluşturduğunu inandığınız olay, olgu, kişi ya da nesnelere ilgili bir kümeleme yapılırsa hangi başlıklar altında sınıflandırma yapılabilir?” Sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar incelendiğinde; K1 ve K15 verilen soruyu cevaplandırmadıkları tespit edilmiştir. K6 ise yöneltilen soruya istenilen doğrultuda yanıt verememiştir.

K2, K3, K4 ve K8 Evliyalar (Şeyh Şaban-ı Veli, Âşıklı Sultan), Türbeler, Efsaneler ve Eserler olarak dört bölümde kümelendirmişlerdir. Bu açıklamaya katılım gösteren

bireylerin konu hakkındaki fikir ve düşüncelerine yönelik yaptığı açıklamalar incelendiğinde;

K2, “*Evliyalar, Türbeler, Efsaneler ve Eserler olarak dört bölümde inanç turizmi zenginliğini kümelendirebiliriz.*”

K3, “*Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli, Mehmet Feyzi Efendi, Âşıklı Sultan, Bediüzzaman Said Nursi'nin Evi.*”

K4, “*Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli, Bediüzzaman Said Nursi'nin Evi, Mehmet Feyzi Efendi.*”

K8, “*Camiler, Türbeler ve Dergâhlar olarak kümelendirebiliriz.*”

K9, K10, K11 ve K14 Kutsal Yerler, Kutsal Eşyalar ve Kutsal Zatlar olarak sınıflandırmışlardır.

K9, “*Kutsal Zatlar, Kutsal Yerler ve Kutsal Eşyalar olarak sınıflandırabiliriz.*”

K10, “*Kutsal Şahıslar ve Kutsal Mekânlar olarak kümelendirebiliriz.*”

K11, “*Kutsal Mekânlar, Kutsal Şahıslar.*”

K14, “*Kutsal Mekânlar ve Kutsal Su olarak sınıflama yapabiliriz.*” “*Kutsal Mekânlar (halk arasında böyle bir mekânların varlığı kutsal sanılmaktadır). Bunlar Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli Türbesi, Hepkebirler Camii Sahabe Türbesi, Müfessiri Alâeddin Türbesi (Işık Saçan Türbe), Yılanlı Külliyesi, Benli Sultan Külliyesi vb. Kutsal su (Halk Arasında Böyle Bir Suyun Varlığı Kutsal Sanılmaktadır). Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli Türbesi Yanındaki Asa Suyu buna örnek verilebilir.*”

K7, K12 ve K13 farklı görüşlerde bulunmuşlardır. Katılımcıların görüşleri incelendiğinde,

K7, “Bu konuda öncelik insanların tercihlerine bağlıdır. Bazıları arkeolojik eser ve kalıntılara rağbet gösterirken bir başkası cami ve türbe, bir diğeri çeşme veya köprüleri önemseyebilir. Ancak hepsi değerli, hepsi önemlidir.”

K12, “Camiler (Candarogulları, Çobanoğulları, Osmanlı Dönemi ve Türkiye Cumhuriyeti Dönemi) ve Türbeler”

K13, “Tarihi açıdan kümeleme yapılabilir. Bunlar dönemine göre ayrılabilir: Beylikler Dönemi, Candarogulları Dönemi, Osmanlı Dönemi ve Selçuklu Dönemi olarak sınıflandırabiliriz. Onun dışında şöyle bir kümeleme yapılabilir. Camiler, Ticari Mekânlar (bedestan, hanlar) ve Türbeler. Türbeler kendi içinde ikiye ayrılır. Bunlar Mutasavvıflar (Şeyh Şaban-ı Veli, Ayağı Yanık Türbe) ve Âlimler, Tefsir Emirleri”

4.13 Katılımcıların Kastamonu'nun inanç turizmi açısından çekim gücü oluşturduğunu inandığınız öğeler (olay, olgu, kişi nesne, efsane vb.) ilgili eklemek istediğiniz başkaca bir şey var mı? İfadesine yönelik algularıyla ilgili bulgular

K3, K6, K7, K9 ve K11 sorulan soruyu cevapsız bıraktıkları tespit edilmiştir.

K1, “Kastamonu birçok turizme elverişli illerden bir tanesidir. Ancak var olan bu turizm potansiyelini değerlendirememektedir. Bunun da ulaşım sıkıntısı, uzman rehber sıkıntısı ve en önemlisi de tanıtım sıkıntısının olduğu görülmektedir. İnşallah ilerleyen zamanlarda, Kastamonu hem inanç hem de diğer turizm türleri açısından kendini geliştirebilecektir diye umut ediyorum.”

K2, “Kastamonu halkı dahi inanç dünyası zenginliğinin farkında değildir. Akademik çalışmalardan bu şekilde kamuoyuna yansımaları gerekiyor.”

K4, “Kastamonu için inanç açısından önemli sayılan yer ve zatlar; Mahmut Bey Çivisiz Cami, Benli Sultan Hazretleri, Yakupağa Külliyesi ve Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri'dir.”

K5, “Bence tarihi ve kültürel dokuyu da ön plana çıkarmak gerekir. Bu yönde çalışmalarında olduğunu biliyorum. Aslında gezilecek görülecek çok yerimiz var.”

K8, “Yapılan inanç turizmi faaliyetlerinin kayıt altına alınması, tanıtımlarının yapılması ve paylaşılması, buraya katılanların duygu ve düşüncelerinin paylaşılması gibi faaliyetler farkındalık oranını arttırabilir.”

K10, “Kastamonu’da inanç açısından potansiyel çok fazladır. Fakat yazılı eserlerin olmayışı anlatılanların bir efsaneden ibaret olduğunu düşündürmektedir.

K12, “Kastamonu’muz ahşapla meşhurdur. Safranbolu Evleri, Safranbolu Konakları halk arasında Türkiye ve Dünya’da bilinmesine rağmen Kastamonu Konakları bilinmiyor. Şuan da Kastamonu da beş yüzün üzerinde konak vardır. Son zamanlarda restore edilen konaklarımız olmasına rağmen genel itibariyle konaklarımız boştur. Dış görünüm itibariyle restore edilse içleri mimari halde turizmi bekliyor. İnşallah ileriye dönük güzel şeyler yapılır diye ümit ediyorum. “

K13, “ Çok güzel bir konu. Kastamonu için önemli katkıları olacağını düşünüyorum. “

K14, “Bin yıllık tarihimizde bu günlere kadar gelen her şehrin bir hikâyesi, olaylar, efsaneler, kişiler, nesnelere mutlaka olmuş ve dilden dile de bu güne kadar gelmiştir. Bunların insanlara aktarılması konusunda bir mucize veya olağanüstü durum gibi anlatmak ne derece doğrudur bu konu tartışılır. Bildiğim tek konu halk dilinde bu güne kadar gelen Âşıklı Sultan Türbesi’nin Cumhuriyet Dönemi’nin ilk yıllarında bir gece yandığı ve vali beyin rüyasına girerek türbem yanıyor gelin kurtarın dediği, vali beyin itfaiyeyi aramasıyla yangına müdahale edildiği ve türbenin büyük bir kısmının yandığı, Âşıklı Sultan Hazretleri’nin de sadece sandukasının ayak kısmından alev aldığı ve yanan yerden ayağın görüldüğü ve bedeninin çürümediği anlaşılmıştır.”

K15, “Kastamonu inanç turizmi açısından potansiyeli yüksek bir ildir. Fakat inanç kapsamında evliyaya ait yazılı eser eksikliğinden dolayı bilinirliklerinin yeterli olmadığı ve potansiyelin değerlendirilemediğini düşünüyorum.”

5. TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

Bir ülkeyi, bölgeyi çekici kılan, turistleri varış yerini ziyaret etmeye çeken ana etmenler o yerin çekicilikleridir (Gearing ve ark., 1974: 8). Kastamonu da doğal güzellikleri, köklü tarihi, önemli dini yapıtları da göz önüne alındığında, turizm için bir çekicilik oluşturduğunu söylemek mümkündür. Kastamonu'nun dört mevsim turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilebileceği ender illerden biri olduğu (Aydoğdu, 2012: 1, 2013: 181) ancak bu olanaklardan gerektiği kadar yararlanamadığı ve turizm pastasından hak ettiği payı alamadığı öne sürülmektedir (Aydoğdu & Akbaş, 2017: 29).

Aydoğdu (2012) yaptığı çalışmada bu eksikliğin kökeninde öncelikle sahip olunan değerlerin hedef kitlelere gereğince duyurulamaması ve tanıtılamaması hakikatinin vurgulandığını söylemektedir. Bir de bu olumsuzluklara Kastamonu iline ulaşım zorluğunun da eklenmesi, turizm faaliyetleri bakımından daha da olumsuz sonuçların doğmasına neden olduğunu belirtmektedir.

Gümüş (2012) yaptığı çalışma da ise Kastamonu ilinin tanıtımı önündeki engellerin, halkın konuya ilgisizliği, tanıtıma ayrılan kaynakların yetersizliği ile turizm alanlarına ulaşımın zor olması olduğunu tespit etmiştir.

Kastamonu'nun var olan turizm potansiyeline bakıldığında benzersiz, bozulmamış doğa güzelliğinin yanı sıra inanç turizmi için çekicilik oluşturan camiler, türbeler ve evliyalar yönünden de oldukça zengin olduğu çalışma sonucunda tespit edilmiştir.

Karabaltaoğlu (2019) yaptığı çalışmada Kastamonu ilinin inanç turizminde de öne çıkabileceğini belirtmiştir. “Evliya Şehri” olarak tanımlamış ve şehirde sayısız türbelerin ve evliyaların bulunmasından dolayı inanç turizmine fazlasıyla elverişli olduğunu ifade etmiştir.

İnanç değerleri bakımından zengin bir şehir olan Kastamonu'da hem merkez hem de ilçelerde belli dönemlerde yaşamış inanç turizmi açısından çekim unsuru oluşturan

sayısız din büyüğü ve zatların türbesi bulunmaktadır. İnsanoğlunun varoluşundan bu yana kutsallık atfedilen mekân ve nesnelere her zaman ilgi odağı olmuştur.

Özölçe bu çalışmada Kastamonu’da inanç turizmi açısından çekicilik oluşturan unsurların neler olduğu, Kastamonu için çekicilik oluşturan bu unsurların gücünün nereden kaynaklandığı, Kastamonu’nun inanç turizmi kapsamında potansiyelinin nasıl değerlendirildiği ve Kastamonu’nun inanç turizmi açısından çekim gücü oluşturduğuna inanılan unsurların bir sınıflandırılması yapılırsa bu sınıflandırmanın nasıl olacağı araştırılmıştır.

Araştırmada katılımcılarla yapılan görüşmelerde Kastamonu’nu da inanç turizmi denince ilk olarak türbeler, evliya ve camilerin akla geldikleri tespit edilmiştir. Örnek olarak da katılımcıların; Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri, Benli Sultan Hazretleri, Âşıklı Sultan Hazretleri, Mehmet Feyzi Efendi, Atabey Gazi Hazretleri, Nasrullah Cami, Müfessir Alaeddin Türbesi, İsmail Bey Külliyesi ve Mahmut Bey Camii de Kastamonu’da inanç turizminde ilk akla gelenler olarak bahsettikleri ortaya konmuştur. Aynı şekilde; Çam ve Çılgınoğlu (2020) tarafından yapılan çalışmada benzer sonuçlara ulaşılmış ve Kastamonu’da inanç turizmi denince akla türbe, han, hamam, kervansaray ve camilerin geldikleri saptanmıştır.

Çalışma sonucunda, Kastamonu’nun tarihi dokusu ve tarihi yapısının bir çekim unsuru oluşturduğunu ayrıca Anadolu’nun dört manevi direğinden biri olan Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri olmak üzere ve diğer önemli velilerin ve din âlimlerinin Kastamonu’da yaşamış olmalarından dolayı Kastamonu için inanç turizmi açısından bir çekim unsuru oluşturduğu ortaya konmuştur.

Kastamonu’da bulunan bu çekim unsurlarının gücünün inançtan ve manevi güçten kaynaklandığı ve bu gücün Şeyh Şaban-ı Veli Hazretlerinden ve diğer Allah dostlarından kaynaklandığı ortaya konmuştur. Kişilerin orada hissettiği manevi duygular, huzur, sükûnet ve o bölgede yaşanmış hayat hikâyelerinin de bir çekim unsuru oluşturduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan kişilerin ortak görüşleri neticesinde çekim gücü oluşturan unsurların çoğunun Kastamonu Merkez ilçede olduğu ifade edilmiştir. Kastamonu’da ismi bilinen kayıtlı 17 bin evliya olduğu söylenmektedir ve Kastamonu’da adım atılan her sokakta her yerde mutlaka bir yatır ve bir türbenin olduğu ortaya

konmuştur. Kastamonu'da bulunan tarihi camiler ve tarihi mekânların hem Selçuklu, hem Osmanlı, hem de Beylikler Dönemi'ne ait eserler olmak üzere çok geniş bir yayılıma sahip olduğu araştırmada elde edilen bir diğer sonuçtur. Araştırmanın en önemli sonuçlarından biri de, araştırmaya katılan çoğu katılımcının Kastamonu'da bulunan inanç varlıkları hakkında bilgi sahibi olduklarıdır.

Katılımcıların geneli Kastamonu'nun inanç turizmi potansiyeli bakımından fazlasıyla zengin olduğunu fakat bu inanç çekim eserlerinin tanıtılması konusunda büyük eksikliklerin buldukları katılımcıların görüşleri doğrultusunda ortaya koyulmuştur. Kastamonu ilinde bulunan evliyanın sayısına bakıldığında, bilinirliğin az olması reklam ve tanıtımın istenilen düzeyde olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu eserlerin bilinirlik oranlarının düşük olmasının en büyük diğer sebeplerinden biri ise herhangi bir yazılı eserin olmamasıdır. Başta Kastamonu'nun inanç açısından en önemli çekim merkezi olan Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri'nin ve diğer önemli âlimlere ait öğretilerini içeren herhangi bir yazılı eserin olmaması büyük eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tan ve Yıldırım (2019) tarafından yapılan araştırmada benzer sonuçlara ulaşılmış ve Kastamonu'da var olan inanç turizmi potansiyelinin değerlendirilemediği, yazılı eserlerin bulunmayışından kaynaklandığı bilinirliklerinin yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çam ve Avcı'nın (2020) yapmış oldukları çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmış ve Kastamonu kentinin, ülke sakinleri tarafından yeterli düzeyde tanınmadığı ve il hakkında daha fazla reklam ve tanıtım faaliyetlerinin yapılması gerektiği ve slogan, jenerik müzik, el kitapları, broşürler, ulusal ve uluslararası haber kanallarında gündeme getirilmesi gerektiği saptanmıştır.

Kastamonu'da inanç turizmi açısından ulusal ve uluslararası nitelikte etkinliklerin yapılması sorusunda katılımcılar arasında görüş ayrılığı olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların bir kısmı Kastamonu'da inanç turizmi açısından ulusal ve uluslararası nitelikte etkinlikler yapılmakta olduğunu, katılımcıların bir kısmı ise sadece ulusal düzeyde etkinliklerin yapıldığını belirttikleri ortaya çıkmıştır.

Kastamonu'nun inanç turizmi potansiyeli üzerine bugüne kadar birçok çalışma yapılmıştır. Ancak maalesef Kastamonu'da inanç açısından çekim unsuru oluşturan

unsurların sınıflandırılmasına dair bir çalışmaya rastlanılmamaktadır. Bu boşluğu doldurmak maksadıyla bu çalışma yapılmıştır. Çalışma bu anlamda alanında yapılan ilk çalışma olmasından dolayı önemlidir.

Bu çalışmada Kastamonu’da inanç açısından nelerin çekim unsuru oluşturduğunun tespit edilmesi ve bu unsurların sınıflandırılması amaçlanmıştır. Bu doğrultu da katılımcılardan sınıflama konusunda hem ortak hem de farklı cevaplar geldiği ortaya konulmuştur. Katılımcıların bir kısmının sınıflamayı; Evliyalar, Türbeler, Camiler ve Dergâhlar olarak sınıflandırdığı tespit edilmiştir. Bir kısmının ise; daha genel olarak Kutsal Yerler, Kutsal Eşyalar ve Kutsal Zatlar olarak sınıflandırma yaptıkları ortaya konmuştur. Birkaç katılımcının görüşüne göre ise tarihi açıdan kümeleme yapıldığı, bunların Beylikler Dönemi, Candaroğulları Dönemi, Osmanlı Dönemi ve Selçuklu Dönemi olarak dönemlere göre sınıflandırdıkları ifade edilmiştir. Bu çalışmanın yanıtını aradığı temel sorulardan birisi olan sınıflama için “Kutsal Mekânlar, Kutsal Zatlar, Kutsal Olaylar ve Kutsal Eşyalar ve Kutsal Sular olarak beşli bir sınıflama ortaya konulabilir.

Öztekin (2008) yaptığı tez çalışmasında kutsalı “Kutsal Mekânlar, Kutsal Zamanlar, Kutsal Varlıklar, Kutsal Nesnelere ve Kutsal İnsanlar” olarak beş kısımda sınıflandırmıştır. Golgota Tepesi, Âdem peygamberin yaratıldığı tepe olduğundan dolayı kutsal sayılmaktadır. Kâbe’nin yerinin Hz. İbrahim’e Cebrail aracılığıyla bildirilmiş olmasından dolayı Kâbe kutsal sayılmaktadır. Kastamonu’da Kutsal Mekânlara örnek olarak önemli şahısların bulunduğu türbeler örnek verilebilir. Şeyh Şeban-ı Veli Hazretleri Türbesi, Benli Sultan Türbesi, Nasrullah Kadı Külliyesi vs. örnek olarak gösterilebilir.

Doğaner, Turizm Coğrafyası Kitabı’nda Kutsal yerleri “Kutsal Ağaçlar, Kutsal Sular, Kutsal Kayalar, Kutsal Dağlar ve Kutsal Mağaralar olarak beş kısımda sınıflandırmıştır.

Kastamonu’da halk tarafından kutsal kabul edilen asa suları halkın inanış ve uygulamalarında büyük yer tutmaktadır. Bazı önemli türbelerde kutsal kabul edilen asa suları mevcuttur. Şeyh Şabân-ı Velî Külliyesi, Benli Sultan Külliyesi, Abdal Hasan Külliyesi, Haraçoğlu Türbesi ve Mehmet Efendi Türbesi’nde bulunan asa

suları Kastamonu özelinde kutsal olarak görülen sulardır (Küçükbasmacı, 2017: 205-206).

Dağlar, geçmişin her döneminde dini yaşamın merkezi olmuş ve kutsal sayılmıştır (Baş, 2013: 166). Yahudiler için Sina Dağı, Hz Musa'nın Allah ile konuştuğu dağ olmasından dolayı kutsal sayılmaktadır. Peygamberimizin ilk vahiy aldığı Hira Dağı'da Müslümanlar için kutsal kabul edilmektedir. Hristiyanlar için kutsal kabul edilen en önemli dağ ise Hz. İsa'nın orada çarmıha gerildiğine inanılan Zeytin Dağı'dır. Bunlar gibi önemli ve kutsal olduğuna inanılan Nur, Arafat, Ebu Kubeys Dağı gibi dağlar seyahatlerin gerçekleştirildiği yerler olmuşlardır (Baş, 2013).

Kastamonu'da incelenen yazın taramasında kutsiyet kazandırılan bir dağa rastlanılmamıştır. Sonuç olarak Kastamonu'da bulunan çekim unsurlarını "Kutsal Mekânlar, Kutsal Zatlar, Kutsal Kayalar ve Kutsal Sular" olarak sınıflandırabiliriz.

Son olarak katılımcılar Kastamonu'nun inanç turizmi açısından çekim gücü oluşturduğunu inandığınız öğeler (olay, olgu, kişi nesne, efsane vb.) ilgili eklemek istediğiniz başkaca bir şey var mı? Sorusuna katılımcıların geneli ilde inanç turizmi açısından potansiyelinin var olduğu ancak inanç kapsamında evliyaya ait yazılı eser olmayışından ve tanıtım ve reklam eksikliğinden dolayı yeterli bilinmedikleri ve bu yüzden potansiyelin değerlendirilemediği neticesine ulaşılmıştır.

Çalışmanın en önemli amacı, inanç açısından çekicilik oluşturan unsurların bir sınıflamasının yapılması idi. İnanç açısından bu çekim unsurlarını beş kısımda sınıflandırıldı. Elde edilen bulgular ışığında sınıflamaya dair bir tablo oluşturuldu (Bkz. Tablo 5.1.).

Tablo 5.1

Kastamonu'da Çekim Unsurlarının Sınıflandırılması

Kutsal Mekânlar	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Hz. Pir Şeyh Şabân-1 Veli Cami ve Külliyesi ✓ Âşıklı Sultan (Yanık Evliya) Türbesi ✓ Yılanlı Külliyesi ✓ Mahmut Bey Cami ✓ Nasrullah Kadı Külliyesi ✓ İsmail Bey Külliyesi ✓ Atabey Gazi (Kırk Direkli)Cami
Kutsal Zatlar	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Karanlık Evliya Türbesi ✓ Müfessir Alâeddin Türbesi ✓ Mehmet Feyzi (Şallıoğlu) Efendi Türbesi ✓ Hz. Pir Şeyh Şabân-1 Veli Hazretleri ✓ Müfessir Alâeddin Hazretleri ✓ Mehmet Feyzi (Şallıoğlu) Efendi Hazretleri ✓ Kaysül Hamedani Hazretleri ✓ Âşıklı Sultan Hazretleri ✓ Abdülfettah-1 Veli Hazretleri ✓ Atabey Gazi Hazretleri ✓ Seyyid Ahmet Sünneti Efendi
Kutsal Olaylar	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Âşıklı Sultan Türbesi hakkında anlatılanlar ✓ Atabey Gazi Camisi hakkında anlatılanlar ✓ Benli Sultan hakkında anlatılanlar ✓ Şeyh Şaban-1 Veli hakkında anlatılanlar ✓ Müfessir Alâeddin Hazretleri hakkında anlatılanlar ✓ Abdülfettah-1 Veli Hazretleri hakkında anlatılanlar

Tablo 5.1'in Devamı...

Kutsal Eşyalar	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Şeyh Şaban-ı Veli'nin iç gömleği ve kaftanı ✓ 1182 yılından kalma el yazması Kuran-ı Kerim
Kutsal Sular	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Şeyh Şabân-ı Veli Külliyesi Asa Suyu ✓ Benli Sultan Külliyesi Asa Suyu ✓ Abdal Hasan Külliyesi Asa Suyu ✓ Mehmet Efendi Türbesi Asa Suyu ✓ Haraçoğlu Türbesi Asa Suyu

Gezmek, eğlenmek, dinlenmek, merak, spor ve daha birçok sebeple gerçekleştirilen turistik seyahatlerin bir nedeni de gidilen bölgede bulunan yer, olay, kişi hakkında anlatılan rivayet ve efsaneler de insanların merakını arttıran seyahat nedenleri arasında sayılabilir. Efsaneler ve rivayetler tek başına bir çekim unsuru olabilir (Duymaz ve Şahin, 2008). Kutsal mekânlarla ilgili rivayetler, turizm bakımından ele alındığında özellikle türbeler, yatırlar kiliseler, mabetler ve pek çok kutsal mekân, şahıs ve olaylar üzerine anlatılan kerametlerin bölgeye çekicilik kazandırabileceği tahmin edilmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken konu, bireylerin sahiden inandıkları için bahsi geçen yerlere gittikleri, dua ettikleri, adaklar adadıklarıdır. Kutsal mekânların bir çekim merkezi olması orada bulunduğu inanılan doğüstü güçten gelmektedir (Aktaş, 2009: 74-75). Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri başta olmak üzere diğer bazı velilerin de türbelerinde bulunan Asa Sularının şifa dağıttığına, hastalıklara iyi geldiğine inanılmaktadır. Bunu duyan, bilen bir kişi sırf bu nedenle bile bu kutsal suları hastalığına şifa olması nedeniyle ziyaret etmek isteyecektir. Bu da ilde inanç turizmi potansiyelini arttıracak ve ilin tanınmasına katkı sağlayacaktır. Bu yüzden rivayetler ve menkıbeler inanç açısından bir çekim unsuru oluşturmaktadır. Kastamonu'da birçok evliya ve türbeye ait rivayet ve menkıbeler

bulunmaktadır. Bu rivayetlerin inanç açısından Kastamonu'da bir çekicilik oluşturabileceğine inanılmaktadır.

Bu çalışma ile Kastamonu'ya yönelik olarak örgütlü kitle turizmi yapmak isteyen ve bireysel olarak ziyaret etmek isteyen bireyler orada hangi motifle yola çıkacaksa, o güdünün hangi sınıf altında olduğunu, o sınıflama içerisinde rahatlıkla bulabilecektir. Böylelikle şehre yönelik inanç turizmi tercihli bir turistik talebin artacağı düşünülmektedir. Ayrıca araştırma bulgularının ilgili yazına katkı sağlayacağı ve bundan sonraki çalışmalara yol gösterici olacağına inanılmaktadır.

Çalışma sonucunda Kastamonu'da var olan inanç turizmi potansiyelinin daha da geliştirilebilmesi için aşağıda sıralananlar önerilmektedir:

- Kastamonu'nun inanç turizmi açısından sahip olduğu çekim unsurlarının korunmasının sağlanması ve hedef pazarların beklentilerine uygun olacak şekilde çevre düzenlemelerinin yapılmasının gerekli olduğuna inanılmaktadır.
- Bundan sonraki çalışmalarda efsaneler çok daha özgün olarak tek başına bir tez konusu veya araştırma konusu olarak ele alınması ve Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri'nin yetiştirmiş olduğuna inanılan 360 halifenin en az beş kıtaya dağıldığı hususunun gerçek anlamda bilimsel bir bakış açısıyla araştırılması Kastamonu'nun inanç turizmi potansiyelini her yönden güçlendirecek bir etki yapacak inancı taşınmaktadır.
- Sosyal medyanın gücünü kullanarak potansiyel olarak değerlendirilen inanç çekim unsurları tanıtıcı çalışmaların ulusal ve uluslararası düzeyde daha fazla yapılması gerekmektedir.
- Kastamonu'da profesyonel rehber sıkıntısı bulunmaktadır. Bu ilde profesyonel rehberlik hizmetlerinin, özellikle de inanç turizmi unsurları hususunda uzman rehber sağlanması gereklidir.

- Kastamonu’da ulaşım sıkıntısının giderilmesi Kastamonu’daki inanç turizminin de gelişmesine olumlu etki edecektir. Kentte yer alan inanç çekim merkezlerine ulaşılabilirliği kolaylaştırmak amacıyla aynı İstanbul ve diğer bazı şehirlerde olduğu gibi özel gezi otobüsü getirilmelidir.
- Ulusal ve uluslararası alanda yapılan etkinlikler arttırılmalı, var olan etkinliklerin ise daha kaliteli ve organizeli şekilde tanıtımının yapılarak daha fazla kitleye ulaşması sağlanmalıdır.
- Kastamonu ilinin sahip olduğu inanç turizminin ilk olarak yurt içinde tanınırlığının arttırılması daha sonra da yurt dışında tanınırlığının arttırılması gereklidir. Bu da tanıtım ve reklam faaliyetlerinin geliştirilmesine bağlıdır.
- Kastamonu ilinin tüm turistik değerlerinin (dini, kültürel ya da sosyal vb.) akademik camiada daha fazla gündeme getirilmesi ve yeni çalışmalar ile konunun daha fazla desteklenmesi gerekmektedir.
- Kastamonu’da sadece Müslümanlara ait inanç merkezlerinin bulunduğu çalışma sonucunda görülmektedir. Çok eski zamanlarda bulunan İslamiyet dışındaki dinî eserlerin günümüzde yeteri kadar korunamadığı bilinmektedir. Bu olaya örnekler verilecek olunursa; Daday ilçesi Aktaştekte köyündeki Meyle Mabesinde bulunan kitabenin kaybolması (bulduktan sonra müzede korunmaktadır), İnebolu ilçesi Karaca Mahallesi’nde bulunan Romalılara ait Aziz Stefenos Kilisesi’nin camiye dönüştürülmesi, Ağlı kalesi kuzeyinde ‘berber odası’ adı ile bilinen mağaranın ilk Hristiyanlara ait kalıntılar olduğu ve ulaşım için yapılan patika yolunda kapanarak bugün kullanılmaz durumda olduğu, Roma imparatorluğu manastır kalıntılarının bulunduğu Geriş Tepesine gerekli bakım yapılmayarak, kalıntıların kaybolduğu gözlemlenmektedir (Omuzlu, 2019: 93). Bu tür tahribatların önlenmesi, çevresindeki çirkin yapılanmaların durdurulması ve çevre bakımına, temizliğine önem verilmesi icap etmektedir. Tarihi eserlerin korunup,

onarılarak günümüzde asıl işlevini göremese bile farklı amaçlar için kullanılabilmesi, yıkılıp kaybolması önlenmelidir.

Kastamonu'nun İnanç Turizmi Açısından Çekim Gücü Oluşturan Değerlerinin Araştırılması ve Sınıflandırılması adlı bu araştırma elde edilen sonuçlar yönünden önemli olmakla beraber çeşitli sınırlılıklar içermektedir. Araştırma amacı itibari ile Kastamonu Merkez ilçeyi kapsamaktadır. Kastamonu'da bulunan inanç çekim unsurları bu çalışmada hedeflenen kapsamla sınırlıdır. Araştırmalar devam ettirilmeli ve farklı araştırma teknikleri kullanılarak daha fazla sonuçlara ulaşılması sağlanmalıdır. Bu çalışma Kastamonu'da bulunan inanç çekim unsurlarının sınıflandırılması bakımından yapılan ilk çalışma olmasından dolayı önemlidir. Literatüre önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir

KAYNAKLAR

- Adak, Y. (2018). *Aksaray ilinde kültürel bir değer olarak inanç turizmi potansiyelinin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Düzce Üniversitesi
- Akbaş, S. (2017). *Kastamonu Konaklarının Turizme Kazandırılması* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Kastamonu Üniversitesi
- Akın, C. (2016). *İnanç turizminde dünya ve Türkiye destinasyonu*, <https://cemalakin.wordpress.com/2016/04/26/inanc-turizminde-dunya-ve-turkiye-destinasyonu/> Erişim tarihi: 09.05.2021
- Akkuş Ç. ve Akkuş G. (2019). Kastamonu'nun önemli inanç turizmi merkezlerinin iç turizm pazarındaki durumu, *2nd International Halal Tourism Congress*.
- Akova, İ. (2000). “Alternatif turizm olanaklarımız”, *Coğrafya Dergisi*, Sayı 8,
- Aksoy, M. (1998). *Türkiye’de inanç turizmi ve seyahat acentelerinin inanç turizmine olan ilgilerine yönelik bir uygulama* [Yayımlanmamış yüksek Lisans tezi]. Gazi Üniversitesi
- Aksoy, M. (2002). Türkiye’de inanç turizmine genel bir bakış ve Hristiyanlığın seyahate verdiği önem. *Dinler Tarihi Derneği Yayınları 1 3, Dinler Tarihi Araştırmaları – III*

- Akşit, S. (2007). “Doğal ortam duyarlılığı açısından sürdürülebilir turizm,” *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, 441-460
- Aktaş, S. (2009). *Efsanelerin turistik çekicilik üzerine etkileri: turist rehberleri üzerine bir araştırma* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi] Sakarya Üniversitesi
- Alaşhan, A. (2018). *Nevşehir bölgesinin kongre turizmi potansiyelinin turizm işletme yöneticilerinin bakış açısıyla değerlendirilmesi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
- Albayrak, A. (2013). *Alternatif turizm*. Detay Yayıncılık
- Altun, E. ve Çınar K. (2019). İnanç turizmi kapsamında Mevlânâ müzesi’ni ziyaret eden turistlerin seyahat motivasyonları üzerine bir araştırma. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt.1; Sayı.1
- Arslan, Y. (2007). Erdek ve çevresinin eko turizm açısından değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 8, Sayı, 13, 29-53.
- Arslanoğlu, O. O. (2011). *Nasrullah kadı ve Kastamonu kent tarihindeki yeri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Kırıkkale Üniversitesi
- Artal-Tur, A. (2018). Culture and cultures in tourism. *Anatolia An International Journal of Tourism and Hospitality Research*. 29(2):179-182.

Aslanova, K. (2013). Türkiye’de sağlık turizmi ve sağlık turizmi hukuku. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi Cilt:2, Sayı:3*

Avcı, E. (2011). *İzmir’in inanç turizmi potansiyelinin seyahat acentaları açısından değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi

Avcı, M. (1990). *Kastamonu’nun turizm potansiyeli* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi

Avcı, M. ve Koç, D.E. (2019). Kastamonu’nun manevi iklimi. *1. Baskı ISBN: 978-605-254-087-9, 64 sayfa, kaynakça var, dizin yok*

Aydın, O. (2012). Türkiye’de alternatif bir turizm; sağlık turizmi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 14 (23): 91-96.*

Aydoğdu, A. (2012). Kastamonu'nun doğal zenginliklerinin turistik ürün bakış açısıyla irdelenmesi. *Kastamonu'nun Doğal Zenginlikleri Sempozyumu, 16-17 Ekim, Kastamonu, 161-185.*

Aydoğdu, A. (2013). *Aydoğdu'nun turizm reçetesi*, 17.04.2013 tarihli Kastamonu Gazetesi.

Aydoğdu, A. ve Akbaş, S. (2017). Kastamonu konaklarının turizm potansiyelinin değerlendirilmesi. *Turan: Stratejik Araştırmalar Merkezi, 9(35), 28.*

Aydoğdu A. ve Duman S. (2017). Destinasyon çekicilik unsuru olarak gastronomi turizmi: Kastamonu örneği. *Turizm ve Araştırma Dergisi, Cilt / Volume: 6, Sayı: 1*

Aydoğdu, A. ve Mızrak, M. (2017). Yöresel yemeklerin sürdürülebilirliğinde standart reçetelendirmenin önemi: Kastamonu mutfağı örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt.9 Sayı.20, 366-394*

Baş, M. (2013). Dinlerde ve geleneksel Türk inanışlarında dağ kültü. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 13 (1), 165-179.*

Bayrakdar, N.G. (2018). *Kastamonu'daki inanç turizminin Kastamonu'ya katkısı: Şeyh Şaban-ı Veli külliyesinde bir uygulama* [Yüksek lisans tezi]. Kastamonu Üniversitesi

Baydil, E., İbret, B.Ü. (1999). Kastamonu şehrinin tarihi gelişimi ve 1924/1925 şehir planı üzerine bir değerlendirme. *Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt:7, Sayı: 1*

Blogger.com (2021). *Müfessir Alaeddin Hazretleri*, <http://kastamonu-abdulhalim.blogspot.com/2007/12/mfessir-alaeddin-hazretleri.html> Erişim tarihi: 15.05.2021

Bozok, D. ve Yılmaz, G. Özdemir. (2008). Eko-turizm, turistik ürün çeşitlendirmesi, *Derl.: N. Hacıoğlu ve C. Avcıkurt (Nobel Yayın Dağıtım: Ankara), 111-136.*

Cengiz, F. (2012). *Üçüncü yaş turistlere yönelik turistik ürün analizi: Alanya uygulaması* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Akdeniz Üniversitesi

- Collins, N. (2010). Researching pilgrimage continuity and transformations. *Annals Of Tourism Research*, 37(2), 440–456.
- Çelik, A. (2008). *Kültür turizmi çerçevesinde inanç turizmi Diyarbakır ili örneği* [Uzmanlık tezi]. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü
- Çetinkaya, Y. (2019). *İnanç turizmi destinasyonu olarak Kastamonu Hz. Pir Şeyh Şaban-I Veli örneği*, [Yüksek lisans tezi]. Kastamonu Üniversitesi
- Çifci, F. (1995). *Kastamonu camileri, türbeleri ve diğer tarihi eserleri*. Türkiye Diyanet Vakfı.
- Çoban, Z. (2015). *Kocaeli ilinin turizm potansiyeli ve karşılaşılan sorunlar* [Yüksek lisans tezi]. Kocaeli Üniversitesi
- Çolak, O. (2009). *Ürün çeşitlendirme kapsamında kırsal turizm ve kırsal turizm işletmeciliği: turistik Şirince örneği* [Yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi
- Demir, T.E. (2008). *Göç ve sosyo-kültürel değişim* [Yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi
- Durmuş, E.İ. (2019). *Unesco geçici listesine alınan kasaba köyü Mahmutbey Cami ve Kastamonu turizmine yönelik değerlendirmeler*. [Yüksek lisans tezi]. Kastamonu Üniversitesi

- Duymaz, A. ve Şahin H.İ. (2008). Kaz dağlarında dağ, ağaç ve ocak kültü üzerine inanış ve uygulamalar. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 11, Sayı 19, 116-126*
- Emekli, G. (2006). Coğrafya, kültür ve turizm: kültürel turizm. *Ege Coğrafya Dergisi, 15, 51-59, İzmir*
- Erbaş, A. (2002). İslam dışı dinlerde hac. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 5, Cilt 4*
- Evliyalar.net (2021). *Karanlık evliya türbesi*, <http://www.evliyalar.net/karanlik-evliya/> Erişim tarihi: 15.05.2021
- Eykay, İ. (2013), *İnanç turizmi açısından Antakya'nın değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi]. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
- Gearing, C. E., vd. (1974). Establishing a Measure of Touristic Attractiveness. *Journal of Travle Research, Sayı, 12, Cilt 4, 1-8.*
- Göçmen, Z.D. (2008). *Turizm çeşitlendirmesi kapsamında İzmir'de termal turizmin tedavi amaçlı kullanımı ve ekonomik değeri* [Yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi
- Göktaş, L.S. (2016) *Şanlıurfa ve Konya illerinin inanç turizmi potansiyelleri ve halkın inanç turizmine bakışı açısından iki ilin karşılaştırılması* [Yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi

- Gümüş, G. (2019). *Turistik ürün çeşitlendirmesi: Kapadokya bölgesindeki inanç turizmi kaynaklarının değerlendirilmesi*. [Yüksek lisans tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi,
- Gümüş, N. (2012). Bir Şehir olarak Kastamonu'nun pazarlanmasında öne çıkan değerler. *Kastamonu'nun Doğal Zenginlikleri Sempozyumu 16–17 Ekim*
- Gündoğan, S. (2021). *Sürdürülebilir kültürel miras kapsamında inanç turizmi rotası oluőturulması, Trakya bölgesi örneği* [Yüksek lisans tezi]. Trakya Üniversitesi
- Güzel, F.Ö. (2010). Turistik ürün çeşitlendirmesi kapsamında yeni bir dinamik: inanç turizmi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi Y.2010, C.2, S.2.* 87-100
- Henderson, J.C. (2002). Managing tourism and İslam in peninsular malaysia. *Tourism Management* 24, 447–456
- Harunoğulları, M. (2016). Kilis'in inanç turizmi potansiyeli ve kutsal mekânları, *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 11/21* Fall, P. 177-210
- Hatipoğlu, A. (2010) *İnançların gastronomi üzerine etkileri Bodrumdaki beş yıldızlı otellerin mutfak yöneticilerinin görüşlerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi

Huh, J. (2002). *Tourist satisfaction with cultural/heritage sites: the virginia historic triangle. The Faculty Of The Virginia Polytechnic Institute And State University In Partial Fulfillment Of The Requirements For The Degree Of Master Of Science In Hospitality And Tourism Management, Virginia.*

İbret, B.Ü. vd. (2015). Kastamonu şehrinde kültür ve inanç turizmi. *Marmara Coğrafya Dergisi* Sayı: 32, Temmuz - 2015, S.239-269

İslam Ansiklopedisi (2021). *Şâbân-I Velî*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/saban-i-veli> Erişim tarihi: 15.05.2021

İslamansiklopedisi (2021). *Şallıoğlu, Mehmet Feyzi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sallioğlu-mehmet-feyzi> Erişim tarihi: 15.05.2021

İstanbul Üniversitesi Turizm Coğrafyası (2021). *inanç turizmi*, https://cdnacikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Guz/turizm_cografyasi/index.html Erişim tarihi: 20.08.2021

Kaçar, F. (2020). *İnanç turizmine katılan yabancı turistlerin seyahat motivasyonu ve mekân algısı: Ayasofya müzesi örneği* [Yüksek lisans tezi]. Karabük Üniversitesi

Kara, C. (2021). *Kastamonu yürüyüş rotalarının belirlenmesi ve haritalandırılması üzerine bir araştırma* [Yüksek lisans tezi]. Kastamonu Üniversitesi

Karabaltaoğlu, Ş. (2019). *İnanç turizmi destinasyonlarının yönetimi: Kastamonu Hz. Pir Şeyh Şaban-I Veli örneği* [Yüksek lisans tezi]. Kastamonu Üniversitesi

Karabulut, K. ve Köksal Y. (2019). İnanç turizmi ve bölgesel kalkınmaya etkisi Ağrı ili örneği. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/1

Karakoca, O. (2018). *Dini kanaat önderleri ve kimlik: sosyal medyada Müslüman kimliğinin inşası* [Yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi

Karaman, S. ve Usta, K. (2006). İnanç turizmi açısından İznik ve bir uygulama çalışması. III. *Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi*, 473-489.

Karasar, N. (2020) *Bilimsel araştırma yöntemi (kavramlar, ilkeler, teknikler)*. Nobel Akademik Yayıncılık.

Karasu, T. (1990). Kongre turizmi üzerinde düşünceler. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1 (5) , 32-34

Kastabil (2022). *Yıl ve cinsiyete göre okuryazarlık, +6 yaş*, <https://www.kastabil.gov.tr/veritablolari/kastamonu/egitim/yil-ve-cinsiyete-gore-okur-yazarlik-plus6-yas> Erişim tarihi: 10.02.2022

Kastamonu Belediyesi (2021). *Âşıklı Sultan Türbesi*, <https://www.kastamonu.bel.tr/v2/portfolio/asikli-sultan-turbesi/> Erişim tarihi: 15.05.2021

Kastamonu Belediyesi (2021). *Karanlık Evliya Türbesi*,
<https://www.kastamonu.bel.tr/v2/portfolio/karanlik-evliya-turbesi/> Erişim
tarihi: 15.05.2021

Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2021). *Benli Sultan*,
<https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-95886/benli-sultan.html> Erişim tarihi:
15.05.2021

Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2022). *Oteller*,
<https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-171389/oteller-ve-seyahat-acentalari.html>
Erişim tarihi: 11.02.2022

Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2021). *Tarihçe*,
<https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-63806/tarihce.html> Erişim tarihi: 13.05.2021

Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2021). *Yakupğa Külliyesi*,
<https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-93962/yakupaga-kulliyesi.html> Erişim tarihi:
15.05.2021

Kastamonu Valiliği (2021). *Külliyeler ve camiler*,
<http://www.kastamonu.gov.tr/kulliyeler-ve-camiler> Erişim tarihi: 14.05.2021

Kastamonu Valiliği (2022). *Festival ve yerel etkinlik takvimi*,
[http://kastamonu.gov.tr/kurumlar/kastamonu.gov.tr/uploads/Pdf/2020Etkinlik
Takvimi27122019.pdf](http://kastamonu.gov.tr/kurumlar/kastamonu.gov.tr/uploads/Pdf/2020EtkinlikTakvimi27122019.pdf) Erişim tarihi: 10.02.2022

Katso (2022). *Coğrafi işaretlerimiz*,
<https://www.kastamonutso.org.tr/kastamonu/cograf-i-isaretlerimiz/> Erişim
 tarihi: 22.02.2022

Kaya, H. (1999). *Üçüncü bin yıla girerken Anadolu'da inançların buluşması, inanç turizmi*. F.Özsan Matbaacılık.

Kaynak, İ. H. (2010). İnanç turizminin medeniyetler arası işbirliğine etkileri: Türkiye örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 13(1-2), 119-126.

Kervankıran, İ. ve Eryılmaz, G.A. (2017). İnanç turizmine yönelik ziyaretçi algılarının demografik farklılıklar açısından incelenmesi: Konya Mevlana müzesi örneği. *Akademik Bakış Dergisi*, 59, 276-296

Keskin, O. (2014). *Yeni kurulan üniversitelerin şehir halkı tarafından algılanması Kastamonu ili örneği* [Yüksek lisans tezi]. Kastamonu Üniversitesi

Kivela, J. ve Crotts, J. C. (2005). Gastronomy tourism: a meaningful travelmarket segment.. *Journal of Culinary Science & Technology*, 4(3), 39-55.

Kızılkaya, Y. (2013). *Erzurum ilinin inanç turizm potansiyeli* [Yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi

Kozak, N. vd. (2010). *Genel turizm: İlkeler kavramlar*. Detay Yayıncılık

Kurnaz, H.B. (2013). *İnanç turizmi kapsamında hac ve umre organizasyonu yapan seyahat acentalarının pazarlama faaliyetlerinin incelenmesi a grubu acentalara yönelik bir uygulama* [Yüksek lisans tezi]. Balıkesir Üniversitesi.

Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (2017). Kastamonu il yatırım destek ve tanıtım stratejisi mevcut durum analizi

Küçükaltan, G. (2009). Küreselleşme sürecinde gastronomide yöresel tatların turistlerin destinasyon tercihlerine ve ülke ekonomilerine etkileri. 3. *Ulusal Gastronomi Sempozyumu Bildirileri*

Küçükbaşmacı, G. (2000). *Kastamonu'da halk tababeti, inanış ve uygulamaları* [Master tezi]. Gazi Üniversitesi

Küçükbaşmacı, G.(2017). Kastamonu'da asa suları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı 83, 199-221

Middleton, V.T.C. (2001). *The importance of microbusiness in European tourism*. CABI Publishing

Narin, M. (2000). *Yat turizmi açısından yat limanlarının yeri ve önemi, Burhaniye/iskele yat limanı örnek çalışması* [Yüksek lisans tezi]. Balıkesir Üniversitesi

Nufusu.com (2022). *Kastamonu nüfusu*, <https://www.nufusu.com/il/kastamonu-nufusu> Erişim tarihi: 09.02.2022

- Oğuz, M.N. (1999). *Türkiye sınırları içinde bulunan erken dönem Hristiyanlık'a ait çekim merkezlerinin ekonomik faktör olarak kullanılması* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi
- Oktay, K. vd. (2016). Kastamonu'da doğa turizmi potansiyelinin değerlendirilmesi. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 9(2), 47-54.
- Okuyucu, A. ve Somuncu, M. (2013). Türkiye'de inanç turizmi: bugünkü durum, sorunlar ve gelecek. *International Conference on Religious Tourism and Tolerance*, 9-12 May
- Olalı, H. (1990). *Turizm politikası ve planlaması*. İstanbul Üniversitesi İşletme Fak. İşletme İktisadi Enstitüsü Yayınları.
- Olca, A. ve Albuz, N. (2016). İnanç turizmi ve Türkiye'nin tanıtımına katkısı, M. Özdemir (Ed.), *Uluslararası Tanıtımda Medya ve Türkiye* (s.197-229) İçinde. Dora Basım-Yayın.
- Omuzlu, Ö. (2019). *Kastamonu ili inanç turizmi potansiyeli ve halkın inanç turizmine bakışı* [Yüksek lisans tezi]. Kastamonu Üniversitesi
- Orams, M. (2002). *Marine tourism: Development, impacts and management*. Routledge, London.
- Özbay, E. vd. (2012). *Karşılaştırmalı dinler tarihi*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
- Öner, S. (2018). *Yerel halkın gastronomi turizmine karşı farkındalık ve tutumu: Kastamonu örneği* [Yüksek lisans tezi] Kastamonu Üniversitesi

Öztaş, B. ve Polat, S. (2021). Kongre turizminde konaklamanın önemi: kongre otelleri tasarım kriterleri ve mekânsal standartları. *Kent Kültürü ve Yönetimi Dergisi / Cilt: 14* Sayı: 1, Sayfa 122-140

Öztekin, S. (2008). *Dinlerde hayat ağacı* [Yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi

Pamukçu, H. vd. (2019). *Kastamonu efsaneleri*. Editör: Dr. Öğr. Üyesi İ. Mısırlı, Detay Yayınları: 1032 1. Baskı

Poyraz, H. (2019). *Kastamonu destinasyonunun pazarlanması: Arap turizm pazarı örneği* [Yüksek lisans tezi]. Kastamonu Üniversitesi

Raj, R. And Morpeth, N.D. (2007). Introduction: establishing linkages between religious travel and tourism. In R. Raj, & Morpeth, N.D (Ed.), *Religious Tourism And Pilgrimage Festivals Management: An International Perspective*, Ss: 1-14, CAPI, UK.

Rinschede, G. (1992). Forms of religious tourism. *Annals Of Tourism Research*,19, 51-67

Rzazade H. ve vd. (2018). Azerbaycan'da inanç turizminin mevcut durumunun değerlendirilmesine yönelik nitel bir araştırma. *Journal of Awareness, Cilt / Volume:3, Sayı / Issue: Special*, 2018, 427-446

Sargın, S. (2006). Yalvaç'ta inanç turizmi. *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 2* Sayfa: 1-18

- Serin, N. (2018). *Selçuklu ve beylikler dönemi Kastamonu camileri*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi
- Sezer, İ.ve Kılıç, M. (2015). Yayla turizmi ve rekreasyon amacıyla yaylalara gelen ziyaretçilerin bakış açılarının değerlendirilmesi: Kulakkaya yaylası örneği, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler 5 (2):* 08-16, 2015ISSN: 1307-1149, E-ISSN: 2146-0086
- Soykan, A. vd. (2008). Balıkesir ilinin mağara turizm potansiyeli. *III. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi*, (17-19 Nisan 2008), Kongre Bildiri Kitabı içinde (393-400), T.C. Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Balıkesir: Nobel Basımevi.
- Subaşı, K. (1996). *İnanç turizmi*. Konya: Selçuklu Belediyesi Kültür Yayınları,
- Süt, A. (2014). İslam ve turizm ilişkisi. *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 9/11 Fall 2014, p. 479-497
- Şahiner, T. (2012). *İnanç turizmi potansiyeli ve halkın inanç turizmine bakışı açısından Karaman* [Yüksek lisans tezi]. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- Şaman, E. (2009). *Mersin ili inanç turizm potansiyelinin değerlendirilmesi: Mersin'de inanç turizmine katılanların profili üzerine bir araştırma*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Mersin Üniversitesi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021). *İnanç turizmi*, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10173/inanc-turizmi.html> Erişim tarihi: 11.05.2021

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2022). *Konaklama istatistikleri*, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201120/konaklama-istatistikleri.html> Erişim tarihi: 11.02.2022

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021). Yat limanları, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-11527/yat-limanlari.html>, Erişim tarihi: 04.04.2021

Tekin, Y.M. (2019). *Tasavvuf kültüründe Şeyh Şaban-I Veli'nin yeri ve nemi, Kastamonu inanç turizmine katkısı* [Yüksek lisans tezi]. Kastamonu Üniversitesi

Timothy, D. ve Olsen, D. (2006). *Tourism and religious journeys*. London-New York: Routledge.

Timur, A. ve Olalı, H. (1988). *Turizm ekonomisi*. Ofis Ticaret Matbaacılık.

Toskay, T. (1983). *Turizm olayına genel yaklaşım*. Der Yayınları.

Tosun A. (2014) *İnanç turizmi açısından hac ve umre organizasyonuna katılanların müşteri memnuniyeti* [Yüksek lisans tezi]. Türk Hava Kurumu Üniversitesi.

Turan, E. (2012). *Türkiye'de yabancı turizm talebini artırmada inanç turizminin yeri ve nemi* [Uzmanlık tezi]. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yatırım Ve İşletmeler Genel Müdürlüğü

Türk Dil Kurumu (2021). *Türk Dil Kurumu*. <https://sozluk.gov.tr> Erişim tarihi: 18.03.2021

Türkel, K. (2019). *Tarih boyunca inanç kavramının, tapınımların ve inanç turizminin gelişimi: Kalitatif bir araştırma* [Yüksek lisans tezi], Dokuz Eylül Üniversitesi

Türker N. vd. (2019). Geleneksel bir ürün olarak Kastamonu pastırması. *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, Vol. 3, Issue 2,

Türker N. vd. (2019). Dini mekânları ziyaret eden turistlerin seyahat motivasyonları: Kastamonu ilinde bir uygulama. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(1): 111-132

Türkiye İstatistik Kurumu (2022). *Adrese göre nüfus sayım sonuçları*, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500> Erişim tarihi: 09.02.2022

Türkiye İstatistik Kurumu (2022). Geliş nedenine göre çıkış yapan ziyaretçiler, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turizm-Istatistikleri-IV.Ceyrek:-Ekim-Aralik-ve-Yillik,-2021-45785> Erişim tarihi: 09.02.2022

Uğraşkan, E. (2007). *Kastamonu Ferhat paşa ve Atabey gazi camileri'nin hazirelerindeki mezar taşları*. [Yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi,

Usta, K. M. (2005). *İnanç turizmi potansiyeli açısından İznik'in değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Balıkesir Üniversitesi

Usta, Öcal (2005), *Genel turizm*. Anadolu Matbaacılık

- Ünal, H. (2014). *Batı Karadeniz bölümünde turistik ürün çeşitlendirme: inanç turizmi kaynaklarının değerlendirilmesi üzerine bir araştırma* [Yüksek lisans tezi]. Karabük Üniversitesi,
- Wright, K. (2008). *Religious tourism: A New Era, A Dynamic Industry*.
- Yavuz, M.H. (1998). *Ortak (Anonim) Halk edebiyatı Türk halk düzyazısı II*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği, Lisans Tamamlama Programı, Türk Halk Edebiyatı, Ünite,1- 12, T.C Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1063
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2018) *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, H. (2008). *Ortadoğu'da dinler üzerine bir araştırma (Yahudilik- Hristiyanlık- İslamiyet)* [Yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi
- Yılmaz, K.M. ve Kaynak, S. (2011). Sosyo-ekonomik dönüşüm sürecinde üniversitelerin rolü ve yöre halkının üniversiteden beklentileri ile ilgili bir uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 13(4), 55-73.
- Yin, R.K. (2003). *Case study research: Designs and methods*. Third Edition. London: Sage Publications.
- Yörük, G. (2010). *İnanç turizmi potansiyeli açısından Demre'nin değerlendirilmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi] Süleyman Demirel Üniversitesi

Yüce, N. (2018). *Destinasyon imajında yerel mutfağın önemi: Kastamonu ili örneği*
[Yüksek lisans tezi]. Kastamonu Üniversitesi

Yüksel, Y.F. (2019). *İzmir ilinin inanç turizmi potansiyeli ve değerlendirmesi*
[Yüksek lisans tezi]. Ege Üniversitesi

Yüncü, H. R. (2010), *Sürdürülebilir turizm açısından gastronomi turizmi ve perşembe yaylası 10. Aybastı-Kabataş kurultayı Aybastı Kabataş kurultayı yayınları no: 11* Detay Anatolia Akademik Yayıncılık Ltd. Şti.

Zell, L. (2003). *A Guide to the Kimberley Coast Wilderness – North Western Australia*. KTA, Broome.

EKLER

EKLER

EK- A: Görüşme Formu

Sayın Katılımcı,

Bu araştırma Ayşe Demir'in "Kastamonu'nun İnanç Turizmi Açısından Çekim Gücü Oluşturan Değerlerinin Araştırılması ve Sınıflandırılması" adlı Yüksek Lisans Tez çalışması çerçevesinde yürütülmektedir. Araştırma sürecinde elde edilecek bilgiler sadece bilimsel amaçlı kullanılacak olup başka hiçbir kurum ya da kişiyle paylaşılmayacaktır. Görüşme formunda isim bilgisinin sorgulanmaması bu konudaki hassasiyetin göstergesi olarak yorumlanabilir. Diğer yandan araştırma sonuçlarının güvenilirliği ve doğruluğu nesnel ve yansız cevaplarınıza bağlıdır. Bu nedenle yöneltilen sorulara yansız ve samimi yanıtlar vermeniz bulguların sağlıklı olması açısından yüksek bir önem taşımaktadır.

Katılımınız, sabrınız ve samimi yanıtlarınız için teşekkür ederiz.

Ayşe Demir

Kastamonu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İnanç Turizmi Yüksek Lisans Öğrencisi

Doç. Dr. Aydoğan Aydoğdu

Kastamonu Üniversitesi

Turizm Fakültesi

Görüşme Formu

Kastamonu'nun İnanç Turizmi Açısından Çekim Gücü Oluşturan Değerlerinin Araştırılması ve Sınıflandırılması

Birinci Bölüm

Lütfen aşağıdaki soruları kendi bilgi ve deneyiminiz ışığında yanıtlayınız. Diler iseniz yakın çevrenizden ya da doğruluğuna inandığınız kaynaklardan da yararlanabilirsiniz. Şayet bir başka kişi ya da yazılı kaynaktan yararlandı iseniz

lütfen belirtiniz. Her bir soru için ayrılan yanıt alanı yeterli gelmez ise soru numarası belirterek kâğıdın arka yüzünü de kullanabilirsiniz.

1. Kastamonu’da inanç turizmi denince akla neler gelmektedir?
2. Size göre insanları inanç turizmi açısından Kastamonu’ya yönelten çekim unsurları nelerdir?
3. Bu çekim unsuru olay, olgu, kişi ya da nesnenin gücü size göre nedir? Bu güç nerden kaynaklanmaktadır?
4. Söz konusu çekim gücü oluşturan unsurlar her neyse Kastamonu’da nerede, ne ölçüde vardır?
5. Bölgenizde bulunan inanç öğeleri (kişi, mabet, efsane, kutsal eşya vb.) hakkında bilgi sahibi misiniz? Burası ile ilgili bildiğiniz herhangi bir rivayet ve uygulanan bir inanç ritüeli var mıdır?
6. Kastamonu ilinin inanç turizmi kapsamında potansiyelini nasıl değerlendiriyorsunuz?
7. Kastamonu ilinde kültür ve inanç turizmi kapsamında ulusal ve uluslararası nitelikte etkinlikler yapılmakta mıdır?
8. Kastamonu’nun inanç turizmi açısında çekim gücü oluşturduğunu inandığımız olay, olgu, kişi ya da nesnelere ilgili bir kümeleme yapılsa hangi başlıklar altında sınıflandırma yapılabilir?
9. Kastamonu’nun inanç turizmi açısında çekim gücü oluşturduğunu inandığımız öğeler (olay, olgu, kişi nesne, efsane vb.) ilgili eklemek istediğiniz başkaca bir şey var mı?

İkinci Bölüm

Demografik Özellikler:

- 1) Cinsiyetiniz? Kadın ( ) Erkek ( )
- 2) Yaşınız? 18-24 ( ) 25-34 ( ) 35-44 ( ) 45-54 ( ) 55+ ( )
- 3) Medenî durumunuz?
Evli ( ) Bekâr ( ) Boşanmış ( ) Dul ( ) Ayrı Yaşayan ( )
- 4) Öğrenim durumunuz?
İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) MYO ( ) Lisans ( ) YL ( )
Doktora ( )
Son mezun olduğunuz anabilim dalı ve Fakülte ya da yüksekokul? Lütfen belirtiniz.....
- 5) Meşgaleniz nedir?
Kamuda Memur ( ) Kamuda İşçi ( ) Emekli ( ) Serbest Meslek Erbabı ( )
Özel Sektörde İşçi ( ) İşsiz ( ) Diğer Lütfen belirtiniz.....
- 6) Çalıştığınız Kurum Lütfen Belirtiniz .....
- 7) Geliriniz? Geliri yok ( ) 2500 TL' den az ( ) 2501- 3500 ( ) 3501-4500 ( )
4501- 5500 ( ) 5500+ ( )

Anket burada bitti. Katılımınız, sabrınız ve samimi yanıtlarınız için çok teşekkür ederiz.

Saygılarımızla

Ayşe Demir

Doç.Dr. Aydoğan Aydoğdu